

Postupci za ratne zločine u Srbiji (2020–2023)

Analiza praćenja suđenja
Misije OEBS-a u Srbiji

Postupci za ratne zločine u Srbiji (2020-2023)
Analiza praćenja suđenja Misije OEBS-a u Srbiji

Izdavač:

Misija OEBS-a u Srbiji

Dizajn:

comma | communications designs

Štampa:

Jovšić Printing Centar

Tiraž:

100

ISBN 978-86-6383-124-7

Beograd, 2025. godine

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Finansira
Evropska unija

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Ovaj izveštaj je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije, Nemačkog saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) i Austrijske organizacije za razvojnu saradnju (ADC).

Njegov sadržaj je isključiva odgovornost Misije OEBS-a u Srbiji i ne odražava nužno stavove Evropske unije, Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) ili Austrijske organizacije za razvojnu saradnju (ADC).

Postupci za ratne zločine u Srbiji (2020–2023)

Analiza
praćenja suđenja
Misije OEBS-a u Srbiji

Misija OEBS-a u Srbiji
Beograd, 2025. godine

Sadržaj

Rezime	9
GLAVA I – Operativno okruženje	15
1. Veće garancije nezavisnosti sudija i samostalnosti tužilaca	15
2. Prakse raspoređivanja i uklanjanja sudija	18
3. Kašnjenje u imenovanju novog tužioca za ratne zločine	20
4. Neprimereni politički uticaj	21
5. Preporuke	22
GLAVA II – Međunarodna saradnja	25
1. Saradnja sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove	26
a. Pomoć MRMKS-a Srbiji	26
b. Pomoć Srbije MRMKS-u	27
2. Regionalna saradnja	28
a. Ustupanje krivičnog gonjenja	29
b. Izručenje i ustupanje krivičnog gonjenja	30
c. Suđenja u odsustvu	32
d. Pomoć u izvođenju dokaza i drugi oblici međunarodne pravne pomoći	33
3. Saradnja sa EULEX-om i kosovskim ¹ institucijama	36
4. Preporuke	38

¹ Svako pominjanje naziva Kosovo, bez obzira da li upućuje na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba da se tumači u potpunosti u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244.

GLAVA III - Istrage	41
1. Strateški pristup	41
2. Istražni resursi	45
3. Broj novih optužnica	48
4. Broj okrivljenih protiv kojih su podignute optužnice	50
5. Rang optuženih lica	52
6. Nacionalnost optuženih	54
7. Nacionalnost žrtava	55
8. Broj žrtava	56
9. Preporuke	58
GLAVA IV – Oblici učešća u izvršenju krivičnog dela i odgovornost nadređenog	61
1. Saizvršilaštvo	61
2. Odgovornost nadređenog	62
3. Preporuke	65
Glava V – Dugo trajanje postupaka za ratne zločine	67
1. Pandemija COVID-19	67
2. Nastavak sistemskih problema	67
3. Promene u sudskom i tužilačkom osoblju	68
4. Izostanak okrivljenih	69
5. Izostanak svedoka	70
6. Preporuke	72
Glava VI – Primena odredaba MHP	75
1. Ratni zločini u krivičnom pravu Srbije	75
2. Postojanje oružanog sukoba	76
3. Preporuke	78

GLAVA VII – Kaznena politika	81
1. Skorašnja praksa	81
2. Izricanje kazni ispod zakonskog minimuma	82
3. Neujednačena primena olakšavajućih okolnosti	83
4. Preporuke	83
GLAVA VIII – Zaštita svedoka	85
1. Vanprocesna zaštita	85
2. Preporuke	87
GLAVA IX – Prava žrtava	89
1. Podrška žrtvama	89
2. Naknada štete	90
3. Preporuke	94
Spisak korišćenih skraćenica	97
Dodatak I - Kratak pregled rezultata praćenja suđenja Misije OEBS-a u Srbiji u 2024. godini	99
Dodatak II - Činjenice o suđenjima za ratne zločine pred Odeljenjima za ratne zločine (2020-2023)	103

Rezime

Ovaj izveštaj, koji je izradila Misija OEBS-a u Srbiji, pruža sveobuhvatnu analizu postupaka za ratne zločine u Srbiji od 2020. do 2023. godine. On se nadovezuje na prethodne izveštaje OEBS-a² i nudi ažuriranu procenu napretka i izazova u naporima koje Srbija ulaže u rešavanje pitanja ratnih zločina. Izveštaj razmatra ključne oblasti, uključujući reforme pravosuđa, međunarodnu saradnju, praksu u istragama, primenu međunarodnog humanitarnog prava (MHP), kaznenu politiku, zaštitu svedoka i prava žrtava. Pažljivim praćenjem sudskih postupaka i analizom pravnih dešavanja, Misija OEBS-a u Srbiji nastoji da ponudi konstruktivne uvide i preporuke sa ciljem pružanja podrške tekućim naporima Srbije da ojača okvir za procesuiranje ratnih zločina i uskladi ga sa međunarodnim standardima. U ovom rezimeu naglašeni su glavni nalazi i preporuke obrađeni u devet tematskih poglavlja.

Kao što je istaknuto u **Glavi I**, Srbija je sprovedla značajnu ustavnu reformu sa ciljem jačanja nezavisnosti pravosuđa i samostalnosti tužilaštva, kao odgovor na dugogodišnje primedbe međunarodnih tela. Ključna unapređenja obuhvataju ukidanje nadležnosti Narodne skupštine pri izboru sudija i većine tužilaca, uvođenje funkcionalnog imuniteta i ukidanje probnog perioda prilikom imenovanja. Međutim, pojedina pitanja i dalje izazivaju zabrinutost, posebno u pogledu samostalnosti tužilaca unutar hijerarhijske strukture. Praksa prevremene zamene sudija Odeljenja za ratne zločine (ORZ) pre isteka njihovih mandata se nastavila, što je izazvalo prekide u postupcima u toku. Slično situaciji iz 2016/17. godine, postupak izbora novog glavnog tužioca za ratne zločine ponovo je bio obeležen znatnim kašnjenjima. Iako nije primećeno direktno mešanje u rad institucija nadležnih za procesuiranje ratnih zločina, zabeleženi su zabrinjavajući javni istupi visokih vladinih zvaničnika u vezi sa predmetima i presudama za ratne zločine. Takve izjave mogu ugroziti napore na promovisanju odgovornosti za ratne zločine i otežati proces pomirenja u regionu. Iako primena pravosudnih reformi predstavlja važan iskorak, njihova delotvornost zavisice od praktične primene i stvaranja kulture nezavisnosti u sudskim i tužilačkim telima.

2 Postupci za ratne zločine u Srbiji (2003–2014): Analiza rezultata praćenja suđenja Misije OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015 <https://www.osce.org/serbia/194461> (u daljem tekstu: Izveštaj iz 2014. godine); Postupci za ratne zločine u Srbiji (2015–2019): Analiza praćenja suđenja Misije OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2021, ažurirano u oktobru 2022, <https://www.osce.org/mission-to-serbia/536151> (u daljem tekstu: Izveštaj iz 2019. godine).

U Glavi II ukazuje se da je u periodu od 2020. do 2023. godine zabeležen neujednačen napredak u međunarodnoj saradnji u procesuiranju ratnih zločina. Saradnja sa MRMKS-om je poboljšana, sa ustupanjem istražnog materijala za nekoliko predmeta. Međutim, nepostupanje Srbije po nalogima za hapšenje zbog nepoštovanja suda i dalje predstavlja predmet spora. Regionalna saradnja, naročito sa Bosnom i Hercegovinom, pokazala je pozitivne pomake, uključujući ustupanje predmeta visokog profila i veću pomoć u prikupljanju dokaza. Saradnja sa Hrvatskom i dalje nailazi na teškoće, sa povremenim primerima međunarodne pravne pomoći. Pojavio se novi trend podizanja optužnica u odsustvu, što ukazuje na promenu strategije Javnog tužilaštva za ratne zločine (JTRZ). Saradnja sa institucijama na Kosovu³ znatno se pogoršala nakon okončanja izvršnih funkcija EULEX-a 2018. godine, što je ozbiljno uticalo na predmete u toku poput „Ćuške”. Izveštaj ukazuje na kritičnu potrebu za unapređenjem regionalne saradnje i novim naporima za uspostavljanje funkcionalne pravosudne saradnje sa kosovskim organima. Uprkos određenom napretku, značajni izazovi i dalje postoje u ostvarivanju delotvorne međunarodne saradnje u cilju sveobuhvatne odgovornosti za ratne zločine.

U **Glavi III**, Misija OEBS-a u Srbiji razmatra značajne promene u pristupu Srbije prema istrazi i procesuiranju ratnih zločina u periodu 2020-2023. Usvajanje nove Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina 2021-2026 (Nacionalna strategija) i Revidirane tužilačke strategije za istragu i gonjenje ratnih zločina 2022-2026 (Revidirana tužilačka strategija) uspostavilo je strukturiraniji pristup u prioritizaciji i vođenju predmeta. Kadrovski kapaciteti TRZ su poboljšani, sa 11 tužilaca koji sada rade uz glavnog tužioca. Međutim, ovo povećanje resursa još uvek nije rezultiralo srazmernim porastom broja novih optužnica, posebno onih koje su rezultat sopstvenih istraga JTRZ-a. U ovom periodu podignuto je 26 novih optužnica, od kojih je samo 11 proizašlo iz istraga JTRZ-a. Posebno je značajno što je došlo do pomaka u podizanju optužnica protiv visokorangiranih zvaničnika, pri čemu je po prvi put podignuto devet takvih optužnica. Iako je zabeležen blagi porast prosečnog broja optuženih po predmetu, većina optužnica se i dalje odnosila na pojedinačne učinioce, što bi moglo da limitira ukupan uticaj procesuiranja ratnih zločina u Srbiji. Povećao se diverzitet kad je reč o nacionalnoj pripadnosti okrivljenih i žrtava, iako su okrivljeni srpske nacionalnosti i žrtve bošnjačke nacionalnosti i dalje bili najzastupljeniji. Zapažen je pozitivan trend u procesuiranju predmeta koji se odnose na zločine većeg obima, uključujući one sa stotinama ili hiljadama žrtava. Ipak, teški zločini iz sukoba na Kosovu i dalje ostaju nerešeni, što izaziva zabrinutost kad je reč o postizanju sveobuhvatne odgovornosti. Pored određenog napretka, učinak JTRZ-a ostaje skroman u odnosu na povećanje resursa, što ukazuje na stalne probleme u samostalnom pokretanju i okončanju složenih istraga ratnih zločina.

Kao što je istaknuto u **Glavi IV**, Srbija je tokom 2020-2023. ostvarila primetan napredak u rešavanju pitanja oblika učešća u izvršenju krivičnog dela i odgovornosti nadre-

3 Svako pominjanje naziva Kosovo, bez obzira da li upućuje na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba da se tumači u potpunosti u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244.

denih u predmetima ratnih zločina, mada izazovi i dalje postoje. Iako je saizvršilaštvo ostalo najzastupljeniji oblik saučesništva, JTRZ je započelo da podiže optužnice protiv visokorangiranih učinilaca, uključujući one koje ih terete za izdavanje naređenja da se izvrši zločin i, po prvi put, za odgovornost za dela podređenih. Ovo označava pomak ka procesuiranju krivične odgovornosti nadređenih, mada putem postojećih pravnih mehanizama, a ne putem formalne primene komandne odgovornosti. Pored toga, pravni osnov za odgovornost nadređenih za izvršenje nečinjenjem ostaje nerešen. Iako je postignuti napredak očigledan, celovit pristup odgovornosti nadređenih se i dalje formira, uz manjak procesuiranja složenih predmeta koji obuhvataju visokorangirane učinioce i veće grupe.

Glava V ukazuje da je u Republici Srbiji, u periodu 2020-2023, stalno dolazilo do predugog trajanja postupaka za ratne zločine, uprkos tome što je efikasnost postupka postavljena kao prioritet i u nacionalnoj, i u tužilačkoj strategiji. Izazovi prouzrokovani pandemijom COVID-19 uticali su na procesuiranje predmeta ratnih zločina u Srbiji tokom izveštajnog perioda. Ipak, srpske institucije su uspele da nastave da postupaju u ovim predmetima. Među ostalim faktorima koji su doprineli dugom trajanju postupaka su učestali izostanci optuženih i nepojavljivanje svedoka (posebno kod svedočenja putem video-konferencijske veze iz inostranstva), kao i promene u sastavu sudija i tužilaca. Značajni predmeti, poput „Lovasa” i „Čuške”, primer su izazova koji predstavljaju preduga suđenja. Iako su preduzete neke mere za ublažavanje otezanja postupka, kao što je prihvatanje prethodno izvedenih dokaza nakon zamene sudija, sistemski problemi i dalje postoje. Dugo trajanje postupaka ima ozbiljne posledice, jer utiče na prava optuženih, uskraćuje pravdu žrtvama, a u nekim slučajevima dovodi do obustavljanja postupaka usled smrti optuženih. Ovi uporni izazovi ukazuju na potrebu za efikasnijim upravljanjem postupcima i procesnim reformama, kako bi se obezbedila pravovremena pravda u predmetima ratnih zločina.

Dok su prethodni izveštaji beležili poteškoće u primeni MHP od strane srpskih sudova, kako se navodi u **Glavi VI**, tokom perioda 2020-2023. primena MHP nije uticala na ishod nijednog postupka. Sudije su uglavnom pravilno primenjivale pravila MHP na događaje koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku, a ranije različiti stavovi o prirodi i trajanju sukoba na Kosovu sada deluju usklađeno. Sudovi su se uglavnom adekvatno bavili zahtevom za uspostavljanjem „neksusa” između zločina i oružanog sukoba, iako neke presude nisu eksplicitno navele ili obrazložile ovaj suštinski element. U pozitivnom smislu, sudovi su pravilno primenili načelo da status učinioca nije bitan pri kvalifikaciji ratnog zločina.

U **Glavi VII**, Misija OEBS-a u Srbiji primećuje da je praksa izricanja kazni u suđenjima za ratne zločine u Srbiji i dalje neujednačena, nastavljajući zabrinjavajući trend o kome je bilo reči u prethodnim izveštajima OEBS-a. Ključni problemi obuhvatali su izricanje kazni ispod zakonskog minimuma bez adekvatnog obrazloženja, neujednačenu primenu olakšavajućih okolnosti, i različite pristupe u pogledu razmatranja vremenskog proteka između izvršenja krivičnog dela i njegovog procesuiranja. Regionalni sastanak održan u novembru 2022. godine stavio je naglasak na ove izazove, ističući potrebu za standardizovanim pristupom u izricanju kazni. Zapažanja priku-

pljena tokom izveštajnog perioda ukazala su na stalnu potrebu za jasnijim smernicama za izricanje kazni i ujednačenim pristupom kod uzimanja u obzir olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u predmetima ratnih zločina.

U izveštajnom periodu, kako je navedeno u **Glavi VIII**, Jedinica za zaštitu svedoka prošla je kroz značajna unapređenja sa ciljem rešavanja prethodno uočenih problema u pogledu njene delotvornosti u predmetima ratnih zločina. Ključne promene obuhvataju znatno povećanje broja zaposlenih, dodatak specijalizovanog osoblja (psihologa, socijalnih radnika, IT stručnjaka), unapređenje materijalnih resursa, poboljšanje odnosa sa JTRZ-om, i povećanje broja međunarodnih sporazuma o promeni prebivališta svedoka. Ove promene odražavaju sveobuhvatniji pristup zaštiti svedoka, uzimajući u obzir fizičke, psihološke i socijalne potrebe zaštićenih lica. Međutim, puna primena mera promene identiteta i dalje je otežana zakonodavnim nedostacima, jer nadležni organi još uvek nisu doneli potrebne podzakonske akte. Problemi sa vanprocesnom zaštitom svedoka i dalje su приметni u jednom od najsloženijih predmeta koji su trenutno u toku.

Kako Misija OEBS-a u Srbiji ističe u **Glavi IX**, period od 2020. do 2023. godine doneo je značajne pomake u pogledu prava žrtava u suđenjima za ratne zločine u Srbiji. Usvajanje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela (2020–2025) predstavljalo je ključan korak, jer prepoznaje žrtve ratnih zločina kao izuzetno ranjivu kategoriju i predviđa sveobuhvatne mere za unapređenje podrške. Operativna poboljšanja uključivala su jačanje Službe za informisanje i podršku oštećenim licima i svedocima JTRZ-a, koja sada pruža sveobuhvatniju podršku tokom postupka. Međutim, i dalje su prisutni izazovi u pogledu naknade štete. Iako Smernice Vrhovnog kasacionog suda iz 2019. godine podstiču rešavanje zahteva za naknadu štete u okviru krivičnih postupaka, ORZ su nastavila da upućuju žrtve na parnični postupak. Ova praksa nameće dodatne terete žrtvama, zahtevajući od njih da same prolaze kroz složene pravne procedure, što može ugroziti njihovu anonimnost i dodatno produžiti postupak dobijanja obeštećenja. Revidirana strategija JTRZ-a prepoznala je značaj prikupljanja dokaza za imovinskopravne zahteve tokom krivičnih istraga, ali sprovođenje teče sporo. Problemi poput određivanja visine naknade štete, posebno nematerijalne štete, i pitanja u vezi sa pretpostavkom nevinosti, navedeni su kao razlozi zbog kojih se o imovinskopравnim zahtevima ne odlučuje u okviru krivičnog postupka. Usvajanje novog Akcionog plana 2023. godine i nedavna uputstva za tužioce JTRZ-a pokazuju da se stalno ulažu naponi za rešavanje ovih problema, ali praktična primena je i dalje ograničena.

Na osnovu gore navedenog, glavne preporuke OEBS-a obuhvataju:

Za zakonodavca:

- Preporučuje se izmena Zakona o ratnim zločinima⁴ tako da sudije Odeljenja za ratne zločine pri Višem sudu u Beogradu i Apelacionom sudu u Beogradu (ORZ) imenuje Visoki savet sudstva, nakon redovnog konkursa na kome mogu da učestvuju sve sudije Republike Srbije koje ispunjavaju ostale uslove propisane zakonom.
- Savetuje se vraćanje odredbe da svako raspoređivanje sudija u ORZ traje šest godina i da od toga nema odstupanja.
- Preporučuje se izmena zakonodavstva kako bi se omogućilo izručenje okrivljenih za nepoštovanje suda MRMKS-u, radi ispunjavanja međunarodnih obaveza Republike Srbije.

Za Vrhovni sud:

- Apeluje se da se ubrza izrada obrasca zahteva za naknadu štete u krivičnom postupku kako bi se žrtvama i sudovima olakšao postupak.

Za Visoki savet sudstva:

- Preporučuje se blagovremeno donošenje odluka o preraspoređivanju sudija ORZ-a kako bi se izbegli prekidi u predmetima u toku.
- Savetuje se da se razmotri uspostavljanje mehanizma za razmenu najboljih praksi i obezbeđivanje da veća različitih ORZ ujednačeno primenjuju MHP.

Za Visoki savet tužilaštva:

- Apeluje se na blagovremeno okončanje postupka izbora glavnog tužioca za ratne zločine kako bi se izbeglo dugotrajno vršenje ove funkcije u privremenom statusu.

Za Odeljenja za ratne zločine:

- Od ključnog je značaja osigurati efikasno rukovođenje postupcima, uključujući proveru organizacionih priprema za obezbeđivanje prisustva okrivljenih i svedoka pre održavanja pretresa.

4 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine (Sl. glasnik RS, br. 67/2003 i kasnije izmene i dopune).

- Preporučuje se pružanje jasnih pravnih obrazloženja prilikom primene različitih oblika učešća u izvršenju krivičnog dela, posebno u slučajevima koji se tiču odgovornosti nadređenih.
- Od ključnog je značaja obezbediti da se olakšavajuće okolnosti, kao i posledično smanjenje kazne, primenjuju ujednačeno u svim predmetima.
- Izričito se preporučuje da se primene Smernice Vrhovnog suda i da se zahtevi za naknadu štete rešavaju u krivičnom postupku uvek kada je to moguće.

Za Javno tužilaštvo za ratne zločine:

- Izričito se preporučuje da se uloži više napora u samostalnu istragu i procesuiranje predmeta ratnih zločina velikog obima, naročito onih vezanih za sukob na Kosovu, koji su decenijama ostali nerešeni.
- Savetuje se da se nastavi razvoj i usavršavanje pristupa optuživanju po osnovu odgovornosti nadređenih, kroz istraživanje primene različitih oblika učešća u izvršenju krivičnog dela primenjivih na visokorangirane okrivljene.
- Od ključnog je značaja sprovesti temeljni postupak provere svedoka pre pretresa, posebno onih koji svedoče putem video-konferencijske veze iz inostranstva.
- Od ključne je važnosti da se proaktivno prikupljaju i izvode dokazi od značaja za zahteve za naknadu štete tokom faze istrage, kako to nalaže Zakonik o krivičnom postupku (ZKP).

Za Vladu Republike Srbije:

- Izričito se savetuje preduzimanje konkretnih koraka radi ponovnog uspostavljanja modaliteta saradnje sa organima u Prištini, posebno sa Specijalnim tužilaštvom Kosova, kako bi se omogućilo efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina, posebno onih počinjenih na Kosovu.
- Izričito se savetuje da se prioritizuje usvajanje podzakonskih akata neophodnih za potpunu primenu mera promene identiteta zaštićenih svedoka.

GLAVA I – Operativno okruženje

1. Veće garancije nezavisnosti sudija i samostalnosti tužilaca

Tokom izveštajnog perioda, Srbija je preduzela značajne ustavne reforme usmerene na jačanje nezavisnosti sudstva i samostalnosti tužilaca, reagujući time na dugogodišnje primedbe međunarodnih organizacija, uključujući OEBS. Ove reforme, donete kroz ustavne amandmane 2022. godine⁵ i zakonske akte za njihovu primenu, od kojih su neki već usvojeni,⁶ dok su drugi još u razmatranju,⁷ predstavljaju važan korak ka usklađivanju srpskog pravosudnog sistema sa evropskim standardima nezavisnosti pravosuđa i vladavine prava.

Ustavni amandmani, koji su izglasani na referendumu u januaru 2022. godine, donose značajne promene u postupku imenovanja i upravljanja sudijskim i tužilačkim funkcijama. Ključna poboljšanja uključuju ukidanje uloge Narodne skupštine u izboru sudija i većine tužilaca (sa izuzetkom vrhovnog javnog tužioca)⁸, uvođenje funkcionalnog imuniteta za sudije i tužioce, kao i ukidanje probnog perioda za imenovanja sudija i tužilaca. Izmenama Zakona o javnom tužilaštvu, dosadašnji javni tužioci na svim nivoima postaju glavni javni tužioci, dok zamenici tužilaca postaju javni tužioci.⁹ Ove promene imaju za cilj smanjenje političkog uticaja na sudstvo i tužilaštvo, kao odgovor na dugogodišnje kritike na račun srpskog pravosudnog sistema.

5 Odluka o proglašenju Akta o promeni Ustava Republike Srbije, koju je usvojila Narodna skupština Republike Srbije 30. novembra 2021. godine, a potvrđena na nacionalnom referendumu održanom 16. januara 2022. godine.

6 Ustavni zakon za sprovođenje Akta o promeni Ustava, Zakon o Visokom savetu sudstva, Zakon o Visokom savetu tužilaštva, Zakon o javnom tužilaštvu, Zakon o sudijama, Zakon o uređenju sudova, Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine (Zakon o ratnim zločinima), Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije.

7 Zakon o Pravosudnoj akademiji, Zakon o sedištima i teritorijalnoj nadležnosti sudova.

8 Ustav Republike Srbije, član 99. stav 2. tačka 3. i član 158.

9 Izmenama zakona, dosadašnje Tužilaštvo za ratne zločine promenilo je naziv u Javno tužilaštvo za ratne zločine.

Jedna od najznačajnijih promena je ukidanje uloge Narodne skupštine u izboru sudija i tužilaca koji su prvi put imenovani. Ranije je Narodna skupština imala ovlašćenje da bira sve sudije i tužioce koji se prvi put biraju,¹⁰ što je bilo opšte prepoznato kao mehanizam koji omogućava političko mešanje u pravosudna imenovanja. Prema novom ustavnom okviru, ova ovlašćenja su preneti na Visoki savet sudstva¹¹ za sudije i Visoki savet tužilaštva¹² za tužioce. Ova promena ima za cilj depolitizaciju postupka imenovanja i jačanje nezavisnosti ovih pravosudnih tela.

Narodna skupština je ranije bila nadležna i za prvi izbor i za svaki reizbor tužioca za ratne zločine, na osnovu predloga Vlade. Takav sistem je bio izložen kritikama jer je ostavljao mogućnost da tužilac za ratne zločine bude izložen političkim pritiscima. Ove promene se odnose na ključne probleme na koje je Misija OEBS-a u Srbiji ukazala u svojim izveštajima iz 2014. i 2019. godine, u kojima je nezavisnost pravosudnih institucija u Srbiji ocenjivana kao „krhka” zbog nedostatka čvrstih pravnih garancija koje bi osigurale da sudije i tužioci odgovaraju isključivo zakonu i da su zaštićeni od neprimerenog političkog uticaja. Misija OEBS-a u Srbiji posebno je kritikovala učešće Narodne skupštine u imenovanjima u pravosuđu i pri izboru tužioca za ratne zločine kao moguće kanale političkog uticaja. Ustavni amandmani menjaju postupak izbora i reizbora tužioca za ratne zločine: Visoki savet tužilaštva sada bira sve tužioce, osim vrhovnog javnog tužioca, koga i dalje bira Narodna skupština.¹³

Pored promena u postupcima imenovanja, ustavni amandmani takođe menjaju sastav i funkcionisanje Visokog saveta sudstva i Visokog saveta tužilaštva. Ovi organi imaju ključnu ulogu u upravljanju karijerama sudija i tužilaca, uključujući imenovanja, unapređenja, premeštaje i disciplinske postupke. Amandmani su usmereni ka jačanju njihove nezavisnosti, samostalnosti i efikasnosti.¹⁴

Ustavne reforme takođe uvode odredbe usmerene ka jačanju opšte nezavisnosti sudstva. One uključuju izričite garancije sudijske nezavisnosti, nepremestivosti i nespojivosti sudijske funkcije sa političkim delovanjem.¹⁵

Kad je reč o tužiocima, reforme su usmerene na povećanje njihove samostalnosti, uz zadržavanje hijerarhijske strukture tužilaštva. Ova promena smanjuje direktan politički uticaj na imenovanja tužilaca. Ustavni amandmani takođe uvode funkcionalni

10 Ustav Republike Srbije, član 105. stav 1, ukinute tačke 12. i 13.

11 Ustav, član 150.

12 Ustav, član 162.

13 Ustav, član 162; Zakon o javnom tužilaštvu, član 80.

14 Kad je reč o Visokom savetu sudstva, amandmani predviđaju da će biti sastavljen od 11 članova: šest sudija koje biraju njihove kolege i pet istaknutih pravnika koje bira Narodna skupština (vidi Ustav, član 151). Ovakav sastav je osmišljen kako bi sudije imale većinu u Savetu, uz zadržavanje određenog stepena učešća zakonodavne vlasti. Zahtev za kvalifikovanim većinom prilikom glasanja u parlamentu za članove koji nisu sudije ima za cilj da podstakne konsenzus i smanji stranački uticaj. Slično tome, Visoki savet tužilaštva je preuređen da uključi veći udeo tužilaca koje biraju njihove kolege, pored članova koje bira Narodna skupština i članova po službenoj dužnosti. Ove promene teže da povećaju profesionalnu samostalnost tužilaštva, uz zadržavanje određenog stepena demokratskog nadzora.

15 Ustav, čl. 144-148; Zakon o sudijama, čl. 13-33.

imunitet za tužioce, čime se obezbeđuje zaštita od odgovornosti za izrečena mišljenja ili odluke donete u okviru obavljanja njihovih službenih dužnosti.

Ipak, uprkos ovim pozitivnim promenama, i dalje ostaju otvorena neka pitanja, naročito kad je reč o tužilačkoj samostalnosti. Venecijanska komisija je u svom mišljenju o ustavnim amandmanima i nacrtima zakona za njihovu primenu istakla nekoliko problematičnih aspekata.¹⁶ Pre svega, hijerarhijska struktura tužilaštva i dalje predstavlja problem za individualnu samostalnost tužilaca.¹⁷ Iako reforme uvode određene zaštitne mehanizme, poput prava na žalbu protiv obaveznih uputstava nadređenih tužilaca, hijerarhijski model u celini ostaje netaknut, uključujući ovlašćenje Vrhovnog javnog tužioca da izdaje obavezna uputstva nižim tužiocima.¹⁸ Ova struktura može potencijalno dovesti do neprimerenog uticaja na donošenje odluka pojedinačnih tužilaca, uključujući i tužioca za ratne zločine.

Novi Zakon o javnom tužilaštvu donosi određene pozitivne promene kako bi se rešili ovi problemi. Na primer, uvodi se mehanizam za žalbu na neosnovana ili nezakonita obavezna uputstva viših tužilaca, pri čemu sada komisija ima nadležnost da odlučuje o takvim uputstvima.¹⁹ Ovaj sistem ima za cilj zaštitu od mogućih zloupotreba hijerarhijske moći. Zakon takođe ograničava praksu privremenog upućivanja u druga tužilaštva, koja je ranije služila kao sredstvo kontrole nad tužiocima. Prema novim odredbama, upućivanje može biti samo u tužilaštvo istog ili neposredno nižeg stepena, i to uz saglasnost tužioca, s maksimalnim trajanjem od tri godine.²⁰

Sprovođenje ovih reformi predstavlja važan iskorak u rešavanju dugoročnih problema u pogledu nezavisnosti srpskog sudstva i samostalnosti tužilaštva. Međutim, treba naglasiti da zakonodavne promene same po sebi nisu dovoljne da obezbede potpunu nezavisnost sudstva i samostalnost tužilaštva u praksi: uspeh ovih reformi zavisice od njihove dosledne primene i negovanja kulture nezavisnosti unutar pravosudnih i tužilačkih struktura.

16 Venecijanska komisija, „Prateće mišljenje o tri revidirana nacrti zakona za sprovođenje ustavnih amandmana o pravosuđu Srbije“, doc. CDL-AD(2022)043-e, decembar 2022, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)043-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)043-e).

17 Venecijanska komisija, „Mišljenje o nacrtu ustavnih amandmana o pravosuđu i nacrtu ustavnog zakona za sprovođenje ustavnih amandmana“, doc. CDL-AD(2021)032, oktobar 2021, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)032-e); Hitno mišljenje o revidiranom nacrtu ustavnih amandmana o pravosuđu, doc. CDL-AD(2021)048, decembar 2021, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)048-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)048-e).

18 Ustav, član 157.

19 Zakon o javnom tužilaštvu, član 18.

20 Zakon o javnom tužilaštvu, član 69.

2. Prakse raspoređivanja i uklanjanja sudija

U svojim izveštajima iz 2014. i 2019. godine, Misija OEBS-a u Srbiji je takođe ukazala da postupak raspoređivanja sudija u ORZ nije u potpunosti transparentan. Zakon o ratnim zločinima predviđao je da sudije ORZ-a biraju predsednici Apelacionog i Višeg suda u Beogradu, iz redova sudija koji su već raspoređeni u te sudove. Sudije su se raspoređivale u ORZ na period od šest godina,²¹ kako bi se obezbedio minimalan nivo stabilnosti i profesionalizma sudija ORZ-a, te osiguralo da oni ne budu uklonjeni iz političkih razloga.

Tokom izveštajnog perioda, nastavila se zabrinjavajuća praksa nestabilnosti statusa sudija u ORZ-u Višeg suda u Beogradu. Ova praksa, koja je započeta 2014. godine²² i nastavila se u periodu između 2015. i 2019. godine,²³ predstavlja prevremenu zamenu sudija ORZ-a pre isteka njihovih šestogodišnjih mandata.²⁴ Najnoviji primer ovog trenda odnosi se na sudiju Dejana Terzića, čiji je jednogodišnji mandat u Posebnom odeljenju za ratne zločine i Odeljenju za organizovani kriminal istekao 30. aprila 2023. godine. Sudija Terzić, sudija Apelacionog suda u Novom Sadu, koji je obavljao ovu funkciju od 2014. godine, prvobitno je privremeno upućen od strane Visokog saveta sudstva (VSS) na šestogodišnji mandat, koji je od 2020. godine produžavan, ali samo na po godinu dana.²⁵

Uprkos zvaničnom zahtevu predsednika Višeg suda upućenom Visokom savetu sudstva (VSS) za preraspoređivanje sudije Terzića, VSS nije reagovao, te je 11. maja 2023. godine predsednik Višeg suda izmenio Godišnji raspored poslova, zamenivši sudiju Terzića sudijom Bojanom Mišićem. To što je VSS propustio da donese ovu odluku imalo je posledice kako po samog sudiju, tako i dalekosežne konsekvence na postupke za ratne zločine u toku. Devet predmeta u kojima je sudija Terzić učestvovao moralo je početi iznova, uključujući vrlo složen predmet „Srebrenica”, koji je u postupku već više od šest godina bez prvostepene presude,²⁶ kao i predmet „Rudice”, u kojem je okrivljeni proveo dug vremenski period u pritvoru.

21 Ove odredbe bile su sadržane u Zakonu o ratnim zločinima, član 10. stav 4. i član 10a stav 4, pre izmene iz 2023. godine.

22 Vidi Izveštaj iz 2014, str. 22–23.

23 Na primer, Godišnjim rasporedom poslova za 2015. predsednik Višeg suda je prerasporedio jednog sudiju iz ORZ-a u Krivično odeljenje, samo dve godine nakon njegovog prvobitnog raspoređivanja, bez dodatnog objašnjenja. Videti Izveštaj iz 2019. godine, strana 20.

24 Raspoređivanje sudija na različite sudijske funkcije sprovodi se na osnovu takozvanog „Godišnjeg rasporeda poslova”, vidi Zakon o uređenju sudova, član 34. (Godišnji raspored poslova); i Zakon o sudijama, član 23. (Neizmenjivost godišnjih zadataka).

25 Zakon o sudijama, član 20, Zakon o ratnim zločinima, član 10. Misija OEBS-a u Srbiji je ranije kritikovala praksu prema kojoj sudije oba ORZ-a potpisuju dokument kojim se raspoređuju u ORZ na period do šest godina, što je bila očigledna povreda članova 10 i 10a Zakona o ratnim zločinima, pre njegovih izmena 2023. godine.

26 Ovi problemi su dodatno otežani činjenicom da sud je već pretrpeo značajne prekide rada zbog bolesti sudije Zorane Trajković u periodu od decembra 2021. do juna 2022. godine. Njena privremena zamena, a potom i povratak, zahtevali su višestruko ponovno pokretanje postupaka, što je dodatno odlagalo ostvarenje pravde i potencijalno prouzrokovalo retraumatizaciju žrtava.

Uprkos zakonskim smernicama kad je reč o kriterijumima za izbor sudija,²⁷ predsednici oba suda imaju najveći mogući stepen diskrecionih ovlašćenja u raspoređivanju sudija u ORZ, što takođe ima znatne finansijske implikacije na datog sudiju.²⁸ Takva praksa zadire u nezavisnost pojedinačnih sudija jer preraspoređivanje van ORZ-a u suštini predstavlja snižavanje statusa i primanja, omogućavajući predsednicima Višeg i Apelacionog suda da imaju značajan uticaj na sudije ORZ-a. Stoga, ovlašćenja da biraju i uklanjaju sudije ORZ-a predstavlja indirektnu – ali moćnu – kontrolu nad njihovim radom.

Od kada su poslednje izmene Zakona o ratnim zločinima ukinule prethodno utvrđeni šestogodišnji mandat za sudije ORZ-a, predsednici sudova sada zvanično imaju diskreciono pravo da postavljaju ili uklanjaju sudije u ORZ-a u bilo kom trenutku, odlukom koja direktno utiče na njihova primanja. Iako do sada nije bilo prijavljenih slučajeva zloupotrebe ove nadležnosti otkako su izmene stupile na snagu u februaru 2023. godine, koncentracija tako značajnih ovlašćenja u rukama jedne sudijske funkcije izaziva zabrinutost. Ovakvo uređenje je u suprotnosti sa uobičajenom praksom da postavljenja sudija nadgleda VSS. Nova struktura potencijalno narušava transparentnost i stabilnost koju je prvobitno trebalo obezbediti šestogodišnjim mandatom i može nehotice stvoriti slabosti u sudskim postupcima za ratne zločine.

U svojim Preporukama o nezavisnosti i odgovornosti pravosuđa iz 2023. godine („Varšavske preporuke“),²⁹ OEBS/ODIHR je preporučio da: „Iako predsednici sudova treba da imaju fleksibilnost da vrše interno premeštanje sudije na drugu sudijsku funkciju jednakog statusa i mandata, to moraju učiniti zakonito, pravedno i transparentno. Svaki takav premeštaj treba izvršiti isključivo uz punu pismenu saglasnost datog sudije.“

Takođe je navedeno da: „Percipiran ili stvarni nedostatak pravičnosti i transparentnosti u praksama povezanim sa premeštajima sudija može oslabiti unutrašnju nezavisnost sudija i narušiti garancije njihove stalnosti i nepremestivosti.“³⁰ Evropska povelja o zakonu za sudije preporučuje da „odluku o imenovanju izabranog kandidata na mesto sudije i raspoređivanju u određeni sud donosi nezavisni organ ili se donosi na osnovu njegovog predloga, preporuke ili uz saglasnost ili mišljenje tog organa.“³¹ U istom duhu, Venecijanska komisija smatra da savet sudstva treba da ima odlučujući uticaj na imenovanje i unapređenje sudija.³²

Zakonske odredbe koje predsednicima sudova daju ovlašćenje da *de facto* unapređuju ili degradiraju sudije njihovim raspoređivanjem ili uklanjanjem iz ORZ-a i dalje pred-

27 Zakon o ratnim zločinima, članovi 10. stav 4. i 10a stav 5.

28 *Ibid.*, članovi 17. i 18.

29 OSCE/ODIHR Preporuke o nezavisnosti i odgovornosti pravosuđa (Varšavske preporuke), 27. oktobar 2023, <https://www.osce.org/odihr/552718>, stav 36.

30 *Ibid.*, stav 32.

31 Evropska povelja o statusu sudija od 10. jula 1998. godine, stavovi 1.3. i 3.1.

32 Mišljenje Venecijanske komisije br. 403/2006 o imenovanjima sudija, 22. jun 2007, stav 25.

stavljaju moćno sredstvo uticaja predsednika Višeg suda/Apelacionog suda, posebno zbog nedostatka garancije (barem formalne) da će funkcija na koju su raspoređeni trajati najmanje šest godina.

U skladu sa gore navedenim međunarodnim standardima, predsednici sudova ne bi trebalo da imaju diskreciona ovlašćenja kada je reč o donošenju odluka o raspoređivanju sudija u ORZ, što je trenutno slučaj, već bi o tome trebalo da odlučuje VSS putem sprovođenja konkurentnog postupka izbora, u kojem bi mogle učestvovati sve sudije u Republici Srbiji koje ispunjavaju ostale uslove propisane Zakonom o ratnim zločinima.³³

3. Kašnjenje u imenovanju novog tužioca za ratne zločine

Kao što je Misija OEBS-a u Srbiji primetila i u prethodnom izveštajnom periodu, proces izbora novog glavnog tužioca za ratne zločine ponovo je bio obeležen značajnim kašnjenjima i proceduralnim komplikacijama. Mandat tužiteljke Snežane Stanojković na funkciji glavne tužiteljke za ratne zločine trebalo je da istekne u maju 2023. godine, što odražava slične izazove sa kojima se suočavalo imenovanje njenog prethodnika.³⁴

Postupak je započeo u novembru 2022. godine kada je tadašnje Državno veće tužilaca raspisalo konkurs. Dva kandidata koja su se prijavila, uključujući i aktuelnu tužiteljku za ratne zločine, predstavili su svoje programe pred komisijom koju je imenovao Državni savet tužilaca/Visoki savet tužilaštva, 7. marta 2023.³⁵ Međutim, prošlo je više od godinu dana bez odluke o novom tužiocu za ratne zločine.

33 Misija OEBS-a u Srbiji iznela je iste primedbe u svojim 'Komentarima na Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije'.

34 Nakon što je mandat g. Vladimira Vukčevića istekao 31. decembra 2015. godine, gđa Snežana Stanojković je izabrana, i konačno preuzela dužnost tužioca za ratne zločine 31. maja 2017. godine. Videti Ministarstvo pravde, 'Izveštaj broj 2 o sprovođenju Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina', strana 3, <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/17978/izvestaj-o-sprovođenju-nacionalne-strategije-za-procesuiranje-ratnih-zlocina.php>; Saopštenje TRZ-a, Snežana Stanojković stupila na funkciju tužioca za ratne zločine Republike Srbije, 31. maj 2017, <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%98%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%98%D1%83-%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BE%D1%86%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5-%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5-%D1%81%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B5>

35 Izmenama Ustava, Državno veće tužilaca promenilo je naziv u Visoki savet tužilaštva. Visoki savet tužilaštva zvanično je započeo rad pod novim imenom u maju 2023. godine, nakon izbora članova u skladu sa izmenjenim zakonodavstvom, podzakonskim aktima i Ustavom.

Kako bi se rešio problem nedostatka rukovodstva, Visoki savet tužilaštva (VST) je 13. maja 2023. godine imenovao Snežanu Stanojković za vršioca funkcije glavnog javnog tužioca JTRZ, na period do godinu dana, što je maksimalno vreme predviđeno Zakonom o javnom tužilaštvu.³⁶ U trenutku pisanja ovog izveštaja, drugi tužilac je imenovan za vršioca funkcije, a postupak ostaje nedovršen, čime ključna pozicija glavnog tužioca za ratne zločine ostaje u produženom privremenom statusu.

4. Neprimereni politički uticaj

Za razliku od prethodnih izveštaja, Misija OEBS-a u Srbiji nije zabeležila slučajeve direktnog mešanja u rad JTRZ-a ili ORZ-a tokom perioda 2020–2023.

Ipak, ovaj period je obeležen zabrinjavajućim javnim izjavama visokih državnih funkcionera u vezi sa predmetima ratnih zločina i presudama.

Tokom zvanične vojne proslave održane 14. oktobra 2020. godine, tadašnji ministar odbrane Aleksandar Vulin izjavio je da se Vojska Srbije nikada više neće „stideti Lazarevića, Pavkovića ili bilo koga ko je branio ovu zemlju”,³⁷ misleći na Nebojšu Pavkovića i Vladimira Lazarevića, dvojicu penzionisanih generala Vojske Jugoslavije, osuđenih od strane MKSJ-a 2014. godine za zločine protiv albanskog stanovništva na Kosovu.³⁸

Kada je Ratko Mladić 8. juna 2021. godine osuđen na doživotnu kaznu zatvora za zločine, uključujući genocid u Srebrenici, tadašnji ministar unutrašnjih poslova Srbije Aleksandar Vulin nazvao je presudu činom „osvete”, tvrdeći da je Haški sud „uspostavljen ne da bi tražio pravdu i doneo pomirenje, već da bi sudio Srbima”.³⁹ Premijerka Srbije Ana Brnabić izjavila je da je MKSJ „politička” institucija koja ometa proces

36 Zakon o javnom tužilaštvu propisuje da, ukoliko istekne mandat glavnog javnog tužioca, VST postavlja vršioca funkcije glavnog tužioca dok novi javni tužilac ne stupi na javnotužilačku funkciju, a najduže na jednu godinu (član 41. stav 1). Zakon takođe propisuje da isto lice ne može biti ponovo postavljeno za vršioca funkcije na istoj poziciji. Shodno tome, 14. maja 2024. godine, VST je imenovao Dušana Kneževića, javnog tužioca iz JTRZ-a, za novog vršioca funkcije glavnog tužioca za ratne zločine, takođe na period do jedne godine. Na istoj onlajn sednici, 14. maja 2024. godine, VST je poništio sve prethodne konkurse za glavne tužioce, uključujući i konkurs za tužioca za ratne zločine. Ova odluka je zasnovana na usvajanju novih podzakonskih akata i potrebi da se postupak zapošljavanja uskladi sa novim propisima. Novi javni konkurs objavljen je u „Službenom glasniku” 31. maja 2024. godine, a prijave će biti primane 15 dana nakon objave. Ovaj sled događaja je u suštini resetovao ceo postupak izbora novog tužioca za ratne zločine.

37 <https://www.mod.gov.rs/eng/16614/ministar-vulin-63-padobranska-uvek-brigada-nikad-bataljon-16614>.

38 Cfr. MKSJ, Srpskim funkcionerima potvrđene osude za zločine na Kosovu, 23. januar 2014, <https://www.icty.org/bcs/press/srpskim-funkcionerima-potvr%C4%91ene-osude-za-zlo%C4%8Dine-na-kosovu> Videti MKSJ, Žalbeno veće, Tužilac protiv Nikole Šainovića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, presuda, 23. januar 2015, <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Judgement/NotIndexable/IT-05-87-A/JUD263R0000406689.pdf>.

39 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vulin-presuda-mladicu/31296916.html>.

pomirenja.⁴⁰ Bivša ministarka pravde Nela Kuburović, članica vladajuće stranke, napisala je da je presuda „uperena protiv Srbije i srpskog naroda”.⁴¹

Slične reakcije su usledile kada su Jovica Stanišić i Franko Simatović, 30. juna 2021. godine, osuđeni na po 12 godina zatvora za zločine protiv nesrpskog stanovništva u Bosanskom Šamcu, počinjene 1992. godine. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić nazvao je presudu „osvetom nad nama”, dok je ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin presudu opisao kao „pokušaj suđenja srpskoj državi i srpskom narodu”.⁴²

Krajem decembra 2021. godine, načelnik Generalštaba Vojske Srbije dodelio je vojnu spomenicu penzionisanom generalu Vinku Pandureviću, koga je MKSJ-a osudio na 13 godina zatvora za zločine počinjene u Srebrenici i Žepi u julu 1995. godine.⁴³

Iako ovi incidenti ne predstavljaju direktno političko uplitanje u srpsko pravosuđe, Misija OEBS-a u Srbiji izražava zabrinutost zbog činjenice da ovakve javne izjave visokih funkcionera podrivaju napore za promovisanje odgovornosti za počinjene zločine, rizikuju stvaranje okruženja koje obeshrabruje svedoke da istupe i ometaju proces pomirenja i saradnje u regionu. Zbog toga, Misija OEBS-a u Srbiji poziva srpske zvaničnike da se uzdrže od izjava koje bi mogle biti shvaćene kao dovođenje u pitanje integriteta suđenja ili presuda za ratne zločine.

5. Preporuke

Za zakonodavca:

- Preporučuje se izmena Zakona o ratnim zločinima tako da sudije ORZ-a imenuje Visoki savet sudstva, nakon redovnog konkursa na kome mogu da učestvuju sve sudije u Republici Srbiji koje ispunjavaju ostale uslove propisane zakonom.
- Savetuje se vraćanje odredbe da svako raspoređivanje sudija u ORZ traje šest godina i da od toga nema odstupanja.

40 https://www.b92.net/o/info/vesti/index?yyyy=2021&mm=06&dd=08&nav_id=1871585.

41 <https://www.novosti.rs/vesti/kolumne/1005820/autorski-tekst-nele-kuburovic-tribunal-srusio-svoj-statut>.

42 https://www.b92.net/o/info/vesti/index?yyyy=2021&mm=07&dd=01&nav_category=11&nav_id=1884324. Takođe, vidi <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/4426843/presuda-simatovic-stanisic-reakcije.html>.

43 MKSJ, Žalbeno veće, Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Draga Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića, presuda, 30. januar 2015, <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Judgement/NotIndexable/IT-05-88-A/JUD266R0000442436.pdf>

Za Visoki savet sudstva:

- Preporučuje se blagovremeno donošenje odluka o preraspoređivanju sudija ORZ-a kako bi se izbegli prekidi u predmetima u toku.

Za Visoki savet tužilaštva:

- Apeluje se na blagovremeno okončanje postupka izbora glavnog tužioca za ratne zločine kako bi se izbeglo dugotrajno vršenje ove funkcije u privremenom statusu.

Za zvaničnike Republike Srbije:

- Osuditi sve slučajeve veličanja počinjenih zločina, kao i veličanja osoba osuđenih za te zločine.
- Izričito se preporučuje da se nastavi sa uzdržavanjem od davanja javnih izjava koje bi mogle biti shvaćene kao dovođenje u pitanje integriteta postupaka ili presuda za ratne zločine.

GLAVA II – Međunarodna saradnja

Kao što je Misija OEBS-a u Srbiji primetila u svojim prethodnim izveštajima, institucije Republike Srbije su u procesuiranju ratnih zločina naročito zavisne od međunarodne saradnje.

Protiv okrivljenih koji su u nadležnosti Srbije sprovode se istrage uglavnom za krivična dela učinjena na mestima koja nisu u domašaju srpskih organa vlasti. Zapravo, svi predmeti procesuirani u Srbiji do sada, sa izuzetkom jednog, odnosili su se na krivična dela učinjena na teritoriji BiH, Hrvatske ili Kosova. Ova okolnost uveliko ograničava pristup SORZ-u i JTRZ-u mestima izvršenja zločina, a u velikom broju slučajeva i žrtvama i svedocima.

I obrnuto, u predmetima u kojima srpski organi imaju neposredan pristup žrtvama i svedocima koji žive na području Srbije, učinioci se često nalaze na teritoriji van njihove nadležnosti. Budući da BiH, Hrvatska i Srbija ne izručuju jedna drugoj svoje državljane okrivljene za ratne zločine, gotovo je nemoguće da takvi slučajevi budu procesuirani u Srbiji.

Pored toga, zbog zatvaranja MKSJ-a krajem 2017. godine, naglašena je potreba da se obezbedi da se svi dokazi koje je taj sud prikupio tokom opsežnih istraga od 1993. godine stave na raspolaganje domaćim organima nadležnim za procesuiranje ratnih zločina. U svom poslednjem obraćanju Savetu bezbednosti UN-a,⁴⁴ tužilac MKSJ-a je naglasio da uprkos zatvaranju Tribunala, ostaje mnogo toga što treba uraditi, jer mnoge žrtve još uvek čekaju na pravdu u zemljama bivše Jugoslavije. Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove zadužen za čuvanje nasleđa MKSJ-a (MRMKS) oslanja se na pomoć domaćih pravosuđa u okončanju tekućih postupaka pokrenutih pred MKSJ-om.

Opisana situacija uveliko ide u prilog međunarodnoj saradnji kao ključnom faktoru za uspešno krivično gonjenje u gotovo svim predmetima ratnih zločina koji se procesuiraju u Srbiji.

44 <https://www.icty.org/en/press/prosecutor-serge-brammertz-addresses-the-united-nations-security-council-1>.

1. Saradnja sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove

a. Pomoć MRMKS-a Srbiji

Tokom izveštajnog perioda, saradnja između MRMKS-a i TRZ pokazala je znake unapređenja.

MRMKS je dostavio istražni materijal TRZ-u u četiri predmeta koja se odnose na četiri lica,⁴⁵ čime je nastavljena praksa koja se pokazala delotvornom tokom 2003. i 2004. godine.⁴⁶ Ovo ustupanje materijala bi moglo da pomogne TRZ-u da usmeri svoj rad na predmete većeg obima u kojima postoje izgledi za efikasno krivično gonjenje.

Tužilaštvo MRMKS-a je u više navrata predalo opsežan istražni materijal JTRZ-u. Ova saradnja je dala rezultate, pri čemu je pokrenuto nekoliko postupaka na osnovu dostavljene dokumentacije, naročito 2020. godine, a 2021. godine podignuta je optužnica protiv jednog visokorangiranog učinioca.⁴⁷ MRMKS je navodno predao JTRZ-u istražni dosije o dve osobe osumnjičene za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine 2022. godine.⁴⁸ Iako još uvek nije poznato da li će ovaj ustupljeni materijal rezultirati novim optužnicama, ovi pomaci ukazuju na pozitivan trend saradnje između ova dva organa.

Ipak, izazovi su i dalje prisutni. JTRZ više nema oficira za vezu fizički prisutnog u Hagu, što je promena uvedena nakon pandemije. Pristup bazama podataka MKSJ-a je i dalje moguć, ali sada iz sedišta JTRZ-a u Beogradu, što može uticati na efikasnost u pribavljanju informacija. MRMKS nastavlja da drži u tajnosti određene osetljive informacije, uključujući imena svedoka, ograničavajući time punu upotrebnu vrednost materijala. Ova praksa i dalje za JTRZ predstavlja značajnu smetnju za temeljnu pripremu predmeta, ali takođe utiče i na efikasnost postupaka nakon podizanja optužnica, kao što se pokazalo u predmetu „Srebrenica II“.

Ostvaren je određeni napredak u prevazilaženju ovih ograničenja. Tokom 2021. godine, MRMKS je odobrio zahteve JTRZ-a za izmenu ili ukidanje zaštitnih mera za

45 Odgovor TRZ-a na upit Misije OEBS-a u Srbiji od 19. aprila 2024. godine.

46 Prvi je predmet koji se odnosi na događaje na farmi Ovčara u Hrvatskoj (ustupljen 2003. godine, što je rezultiralo postupcima protiv 21 okrivljenog) i onaj koji se odnosi na zločine u gradu Zvorniku, u BiH (ustupljen 2004. godine, što je rezultiralo postupcima protiv 10 okrivljenih).

47 Predmet „Srebrenica II“.

48 Jedanaesti godišnji izveštaj Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, A/78/257-S/2023/566, 28. jul 2023. godine <https://www.irmct.org/sites/default/files/documents/2023-07-28-11th-Annual-Report-EN.pdf>

određene svedoke u dva krivična predmeta.⁴⁹ Ovo je omogućilo dostavu integralnih iskaza i transkripta, čime je povećana vrednost dobijenih informacija.

I dalje postoji prostor za unapređenje kada je reč o ukidanju zaštitnih mera ili dobijanju saglasnosti svedoka da MRMKS učini informacije dostupnim srpskim tužiocima.

b. Pomoć Srbije MRMKS-u

U svom izveštaju iz 2014. godine OEBS je naveo da Srbija ispunjava svoje obaveze prema MKSJ-u, uključujući postupanje po nalogima za hapšenje begunaca visokog profila i usvajanje zakonodavstva koje omogućava ispunjavanje zahteva MKSJ-a. Međutim, naredni izveštaj iz 2019. godine ukazao je na pogoršanje odnosa jer Srbija nije postupila po nalogima za hapšenje trojice okrivljenih koji se terete za nepoštovanje suda u predmetu protiv Vojislava Šešelja,⁵⁰ od kojih je jedan već preminuo 2017. godine.

Do trenutka pisanja ovog izveštaja nije postupljeno po nalogima za hapšenje zbog optužbi za nepoštovanje suda protiv preostala dva okrivljena, iako su INTERPOL-ove poternice za njima na snazi. U maju 2021. godine, predsednik MRMKS-a je podigao ovo pitanje na viši nivo pred Savetom bezbednosti UN-a, apelujući na preduzimanje mera kako bi se obezbedilo da Srbija ispuni svoje obaveze.⁵¹

ORZ i dalje odbija da postupi po nalogima za hapšenje MRMKS-a u predmetima nepoštovanja suda, uz obrazloženje da srpsko zakonodavstvo ne predviđa izručenje osim za međunarodna krivična dela u užem smislu.⁵² Ovakav stav je u suprotnosti sa obavezama Srbije prema Povelji UN-a, mada bi mogle biti neophodne izmene domaćeg pravnog okvira kako bi se razrešio ovaj zastoj. Takve izmene su od ključnog značaja za ispunjenje obaveze Srbije da pomogne MRMKS-u u sprovođenju njegovog mandata, što obuhvata ne samo procesuiranje međunarodnih krivičnih dela u užem smislu, već i očuvanje pravosudnog integriteta putem postupaka za nepoštovanje suda.

MRMKS je potvrdio još jednu optužnicu za nepoštovanje suda 11. avgusta 2023. godine; ovog puta, predmet i prateći dokazi su ustupljeni srpskim organima na pro-

49 Izveštaj o sprovođenju Tužilačke strategije za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina, za treći i četvrti kvartal 2021. godine.

50 Petar Jojić, Jovo Ostojić i Vjerica Radeta.

51 Pismo od 11. maja 2021. godine predsednika Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove upućeno predsedniku Saveta bezbednosti. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n21/117/75/pdf/n2111775.pdf>.

52 Odluka Višeg suda u Beogradu, 18. maj 2016, dostupna na https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2016/05/2st_presuda_Jojic_Radeta_i_Ostojic.pdf. Ovo su potvrdile sudije ORZ-a na sastanku sa Misijom OEBS-a u Srbiji održanom 10. jula 2024. godine.

cesuiranje.⁵³ Ishod se još uvek čeka.⁵⁴ Ukoliko se ovo pitanje ne reši blagovremeno, odnosi Srbije sa MRMKS-om nastaviće da budu zategnuti, uprkos nedavnim pozitivnim pomacima u drugim oblastima saradnje.

2. Regionalna saradnja

Kao što je Misija OEBS-a u Srbiji navela u svojim prethodnim izveštajima, pravosudna saradnja između nacionalnih pravosuđa bivše Jugoslavije i dalje ima ključni značaj za privođenje pravdi odgovornih za zločine iz 1990-ih.

U novembru 2022. godine, JTRZ i Tužilaštvo BiH potpisali su sporazum o saradnji u oblasti podrške svedocima i žrtvama u krivičnim postupcima.

Pored toga, Regionalna konferencija tužilaca, održana u Sarajevu u septembru 2023. godine, donela je značajan napredak u jačanju ove saradnje. Učesnici su se složili da razmene podatke o neodgovorenim zahtevima za međunarodnu pravnu pomoć, sa posebnim naglaskom na ispitivanje osumnjičenih i ustupanje krivičnog gonjenja. Takođe su se obavezali da ažurnije postupaju u obradi zahteva, naročito u predmetima čije procesuiranje već dugo traje.⁵⁵

Javno tužilaštvo za ratne zločine je izvestilo o stalnim problemima u saradnji sa Hrvatskom, pre svega zbog hrvatskog zakona iz 2011. godine kojim su poništeni određeni pravni akti vezani za Domovinski rat, što ograničava saradnju u predmetima u kojima su osumnjičeni za ratne zločine hrvatski državljani.

Kako bi unapredili saradnju, učesnici konferencije su se složili da imenuju kontakt osobe za svakodnevnu direktnu komunikaciju. Tokom 2023. godine određene su kontakt osobe za saradnju između Tužilaštva BiH i JTRZ-a. Predstavnici BiH, Srbije, Crne Gore i MRMKS-a dogovorili su se da imenuju slične kontakt osobe. Tužilac za ratne zločine je uložio napore za unapređenje saradnje sa Vrhovnim državnim tužilaštvom Crne Gore, uključujući planove za uspostavljanje direktnih kanala komunikacije.

Tokom izveštajnog perioda zapažena su tri tipa saradnje: ustupanje optužnica (samo iz BiH JTRZ-u), ustupanje istražnih spisa (samo iz BiH JTRZ-u) i pomoć u prikupljanju dokaza (između JTRZ-a i BiH, Hrvatske i Crne Gore).

53 Tužilac protiv Vojislava Šešelja, Miljana Damjanovića, Miroljuba Ignjatovića, Ljiljane Mihajlović i Ognjena Mihajlovića, Odluka o ustupanju predmeta Republici Srbiji, predmet br. MICT-23-129-I, 29. februar 2024, https://www.irmct.org/sites/default/files/case_documents/DECISION-ON-REFERRAL-OF-THE-CASE-TO-THE-REPUBLIC-OF-SERBIA.pdf.

54 Sudije ORZ-a su potvrdile da do 10. jula 2024. godine nisu primile nijedan zahtev u tom pogledu.

55 Zaključci Regionalne konferencije tužilaca o saradnji u procesuiranju ratnih zločina, 18-19. septembar 2023. godine https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/news/documents/2023-11/Zakljucci_-_finalno_16.10.2023_godine_bos_f.pdf

Ovakav razvoj događaja predstavlja korak napred u regionalnim naporima za procesuiranje ratnih zločina. Međutim, izazovi ostaju, posebno u vezi sa pravnim okvirom Hrvatske, čije prevazilaženje zahteva dalji diplomatski i pravni angažman.

a. Ustupanje krivičnog gonjenja

Misija OEBS-a u Srbiji je u svojim prethodnim izveštajima naglasila da najveći broj novih predmeta za koje je JTRZ podiglo optužnicu i koje je ORZ procesuiralo potiče od ustupanja krivičnog gonjenja iz drugih pravosuđa u regionu.

Iako JTRZ ima sporazume sa svim susednim državama, ustupljeni krivični postupci potiču isključivo iz BiH. Ovaj trend se nastavio i u aktuelnom izveštajnom periodu 2020–2023, tokom kojeg je broj predmeta ustupljenih iz BiH ponovo nadmašio one koji potiču iz istraga samog JTRZ-a.

U periodu od 2020. do 2023. godine, srpski sudovi su po ovom postupku preuzeli 15 optužnica od sudova BiH. Svi ustupljeni predmeti obuhvataju bošnjačke žrtve i okrivljene srpske nacionalnosti. Važan pozitivan pomak u ovom izveštajnom periodu je ustupanje četiri predmeta iz Kategorije II, koji se odnose na visokorangirane okrivljene srpske nacionalnosti nedostupne bosanskim organima vlasti. Ovo je prvi put da su ustupljeni tako značajni predmeti, što predstavlja izuzetan napredak u regionalnoj saradnji i pohvalan naglasak na procesuiranje učinilaca višeg ranga. Misija OEBS-a u Srbiji pozdravlja ovu unapređenu saradnju, jer doprinosi sveobuhvatnijoj odgovornosti za ratne zločine. Pomenuti značajni predmeti, čije je ustupanje pomogla Kancelarija tužioca MRMKS-a, rezultirali su sa četiri krivična postupka koja su u toku. Nažalost, jedan od visokorangiranih okrivljenih preminuo je nakon pokretanja postupka, dok je drugi, srednjerangirani okrivljeni, proglašen trajno nesposobnim za praćenje postupka zbog zdravstvenih problema i starosti.

Tokom izveštajnog perioda, JTRZ je takođe ukazalo da je zasnovalo tri istrage protiv troje lica na osnovu istražnog materijala dobijenog iz BiH.⁵⁶ Takođe je izjavilo da je u periodu od 2020. do 2023. godine iz BiH ustupljeno 23 predmeta protiv 29 lica.⁵⁷ Tužilaštvo tvrdi da je ustupilo dokazni materijal u 24 predmeta u fazi predistražnog postupka organima BiH tokom 2021. godine.

S druge strane, ustupanje gonjenja se nastavilo na parcijalnoj, ad hoc osnovi, umešto planski i organizovano. Međutim, u svojoj Revidiranoj tužilačkoj strategiji i Akcionom planu za period 2022–2026, JTRZ je sprovelo ključnu preporuku iz prethodnog izveštaja OEBS-a i predvidelo novu aktivnost – komunikaciju sa regionalnim tužilaštvima o približnom broju predmeta koji bi potencijalno mogli biti ustupljeni Srbiji, kao i određivanje vremenskog okvira za ta ustupanja. Misija OEBS-a u Srbiji pohva-

56 Odgovor JTRZ-a na upit Misije OEBS-a u Srbiji, 19. april 2024. Vidi dole, Glava III.

57 Odgovor JTRZ-a na upit Misije OEBS-a u Srbiji, 19. april 2024.

ljuje ovu posvećenost, koja će omogućiti JTRZ-u da pravilno proceni buduće opterećenje predmetima i pravovremeno raspodeli resurse za obradu kako ustupljenih predmeta, tako i onih koji proizlaze iz sopstvenih istraga.

Iako su nedoslednosti i nedostatak planiranja u ustupanju predmeta ostali prisutni, ovi pomaci predstavljaju značajan napredak u bilateralnim naporima za efikasno procesuiranje ratnih zločina, naročito kada je reč o visokorangiranim učinocima.

Međusobna saradnja u ustupanju krivičnog gonjenja sa drugim regionalnim tužilaštvima značajno se razlikovala od napretka ostvarenog sa BiH.

Što se tiče Hrvatske, Revidirana tužilačka strategija JTRZ-a ocenjuje bilateralnu saradnju sa Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske kao „nedovoljno efikasnu.” JTRZ posebno ističe zabrinutost zbog vođenja postupaka u odsustvu u Hrvatskoj, međutim ne izražavaju slične bojazni kada je reč o takvim postupcima pokrenutim pred domaćim sudovima. Takođe, JTRZ ukazuje na hrvatski Zakon o ništetnosti iz 2011. godine kao značajnu prepreku za saradnju.⁵⁸ Iako je ova ocena uglavnom tačna, Misija OEBS-a u Srbiji nije primetila proaktivne napore nadležnih organa da se ovi problemi reše putem bilateralnog sporazuma između Srbije i Hrvatske.⁵⁹

Uprkos navedenim preprekama, prema informacijama dostavljenim JTRZ-u, hrvatski organi su ustupili određene dokaze u fazi istrage za dva predmeta u kojima su podignute optužnice.⁶⁰

Početni nagoveštaji napretka zabeleženi su 2019. godine kada su se ministri pravde Srbije i Hrvatske sastali kako bi prodiskutovali ova pitanja. Nakon ovog sastanka, ministarstva su formirala radnu grupu sa zadatkom da pripremi bilateralni sporazum koji bi se bavio smetnjama i preprekama za saradnju u oblasti predmeta ratnih zločina. Ipak, čini se da je napredak u tom pravcu zaustavljen. Preporučuje se da se ovo konkretno pitanje ponovo pokrene i reši na bilateralnom nivou kako bi se prevazišle dugogodišnje prepreke efikasnoj saradnji između Srbije i Hrvatske u procesuiranju ratnih zločina.

b. Izručenje i ustupanje krivičnog gonjenja

Napori JTRZ-a da ustupi predmete BiH predstavljaju značajan napredak u odnosu na prethodne izveštajne periode. Ovaj razvoj događaja je u skladu sa ranijim zapažanjem

58 Zakon o ništetnosti određenih pravnih akata pravosudnih organa bivše Jugoslovenske narodne armije, bivše SFRJ i Republike Srbije; Narodne novine Republike Hrvatske br. 124/11, 21. oktobar 2011. Ovaj zakon proglašava ništavnim sve pravne akte JNA, SFRJ i Republike Srbije koji se odnose na rat u Hrvatskoj 1990-ih godina u postupcima u kojima su okrivljeni hrvatski državljani.

59 Misija je to preporučila u svojim komentarima na nacrt Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina za period 2021–2026. i u Ažuriranom izveštaju o praćenju postupaka za ratne zločine za period 2020–2021, str. 2.

60 Predmeti „Lovas II” (K-Po2 9/22) i „Vukovar” (K-Po2 1/23).

OEBS-a da bi ustupanje krivičnog gonjenja zemljama u inostranstvu nakon sprovedene istrage SORZ-a i JTRZ-a, mogao biti efikasan način da se privedu pravdi okrivljeni koji nisu dostupni srpskim organima, uključujući učinioce zločina nad žrtvama srpske nacionalnosti. Predmet „Vranj“ predstavlja primer uspešnog ustupanja: nakon podizanja optužnice i hapšenja okrivljenog u Srbiji, on je potom prebačen u BiH. Nasuprot tome, raniji predmeti „Mujanović“ i „Osmanović“ ilustrovali su suprotan ishod. Uprkos tome što su u pitanju državljani BiH, njihovi zahtevi za izručenje bili su odbijeni, te je obojici okrivljenih suđeno u Srbiji.

Pokazana spremnost Srbije na ustupanje predmeta, koja je i najavljena u saopštenju sa sastanka predstavnika najviših državnih organa⁶¹ uoči bilateralnog sastanka između tužilaca BiH i Srbije⁶² u oktobru 2021. godine predstavlja korak u dobrom smeru. Misija OEBS-a u Srbiji očekuje da će se sa ovakvom praksom nastaviti i u odnosu na ostale državljane BiH protiv kojih se u Srbiji vode krivični postupci za ratne zločine.⁶³

S druge strane, bilateralni odnosi između BiH i Srbije i dalje trpe jer nije došlo do izvršenja presude protiv Novaka Đukića, osuđenog na 20 godina zatvora zbog ratnih zločina protiv civila u Tuzli 1995. godine. Okrivljeni je otputovao u Srbiju nakon što je bio pušten na slobodu posle ustavne žalbe u BiH. Kako se nije vratio da odsluži kaznu, BiH je zatražila od Srbije da izvrši presudu na osnovu odredbi o međunarodnoj pravnoj pomoći. Postupak pred ORZ-om suočava se sa stalnim odlaganjima od oktobra 2015. godine, uglavnom zbog Đukićevih čestih izostanaka, koje je pravdao zdravstvenim problemima. Od septembra 2020. godine, svi nalazi medicinskih veštaka su ustanovili da Đukić nije procesno sposoban, pri čemu se veštačenje obavlja na svakih 12 meseci. Postoji rizik da ovakvi predmeti budu prekinuti na neodređeni period, čime bi se u suštini izbeglo izvršenje presude suda BiH, što može dodatno narušiti bilateralne odnose između Srbije i BiH, potencijalno dovodeći u pitanje princip međusobnog priznavanja sudskih odluka, ključnog za efikasnu regionalnu saradnju u procesu iranjju ratnih zločina.

61 <https://www.predsednik.rs/pres-centar/saopstenja/sastanak-sa-ministrom-unutrasnjih-poslova-drzavnim-sekretarom-ministarstva-pravde-republickim-javnim-tuziocem-i-tuziocem-za-ratne-zlocine>

62 <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%81%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BA-%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%BE%D0%B3-%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3-%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BE%D1%86%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86-%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BE%D1%86%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B8%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B5>

63 Prema izjavi tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina, radi se o 26 takvih lica. <https://n1info.ba/vijesti/vulin-spremni-smo-ustupiti-predmete-protiv-26-drzavljana-bih/>

c. Suđenja u odsustvu

Javno tužilaštvo za ratne zločine je počelo da podiže optužnice u odsustvu protiv okrivljenih koji nisu dostupni srpskim organima, što je značajna promena u odnosu na dosadašnju praksu. Ovaj novi pristup iniciran je tokom mandata prethodne tužiteljke za ratne zločine, koja je izričito navela takvu nameru u svom programu, kao jedan od mogućih odgovora na probleme u saradnji sa Hrvatskom. Treba napomenuti da su hrvatski sudovi više puta podizali optužnice i nastavili da optužuju i sude u odsustvu okrivljenima za ratne zločine srpske nacionalnosti. ZKP dozvoljava suđenja u odsustvu pod određenim okolnostima, propisujući da se okrivljenom može suditi u odsustvu samo kad postoje naročito opravdani razlozi da mu se sudi iako je odsutan, pod uslovom da je u bekstvu ili nije dostupan državnim organima.⁶⁴ Rešenje o suđenju u odsustvu donosi veće, na predlog tužioca.⁶⁵

Ova promena strategije dovela je do značajnih pomaka u nekoliko predmeta.

U predmetu „Zagreb“, JTRZ je podiglo optužnicu protiv Branka Tunića, bivšeg pripadnika hrvatskog Zbora narodne garde, za zločine nad ratnim zarobljenicima 1991. godine. TRZ je takođe podnelo predlog za suđenje u odsustvu, jer Tunić nije bio dostupan srpskim organima. Viši sud je u početku odbio ovaj predlog, navodeći da proceduralni uslovi nisu ispunjeni jer je adresa optuženog u inostranstvu poznata. Međutim, Apelacioni sud je poništio ovu odluku, pozivajući se na naročito opravdane razloge za suđenje u odsustvu, uključujući težinu optužbi i zaštitu interesa žrtava.

Još jedan značajan predmet je „Petrovačka cesta“⁶⁶, u kojem je TRZ podiglo optužnicu protiv četiri visokorangirana oficira Hrvatskog ratnog zrakoplovstva za ratne zločine nad civilima, navodno počinjene tokom operacije „Oluja“ u avgustu 1995. godine. Do sada, ORZ nije doneo odluku o predlogu JTRZ-a za pokretanje suđenja u odsustvu. Viši sud je odložio početak glavnog pretresa, koji je bio zakazan za decembar 2022. godine, jer nije bilo dovoljno dokaza o tome da li je optuženima uručen poziv.⁶⁷

Ovi predmeti dodatno ilustruju novi pristup JTRZ-a u procesuiranju predmeta ratnih zločina u kojima su okrivljeni van domašaja srpskih organa vlasti.

Misija OEBS-a u Srbiji ističe da, iako suđenja u odsustvu mogu omogućiti procesuiranje optuženih koji nisu dostupni srpskim organima, ona takođe otvaraju pitanja u pogledu pravičnosti postupka i prava okrivljenih. Nadalje, takva suđenja bi bila protivna Nacionalnoj strategiji za procesuiranje ratnih zločina 2021–2026, koja izričito

64 ZKP, član 381. stav 1.

65 *Ibid.*, stav 2.

66 Kpo2 3/22.

67 U avgustu 2024. godine, nakon godinu dana i devet meseci, vanraspravno veće Višeg suda donelo je rešenje kojim je usvojen predlog JTRZ-a za suđenje u odsustvu.

navodi podršku Vlade praksi izbegavanja suđenja u odsustvu. Misija OEBS-a u Srbiji nastavlja pažljivo da prati ove predmete kako bi procenila njihov uticaj na sveukupne napore u procesuiranju ratnih zločina i regionalnu saradnju.

d. Pomoć u izvođenju dokaza i drugi oblici međunarodne pravne pomoći

Regionalna saradnja u predmetima ratnih zločina ne odnosi se samo na ustupanje predmeta, već uključuje i pomoć u izvođenju dokaza i druge oblike pravne pomoći.

Ova saradnja je posebno izražena sa BiH, čiji su organi, nakon ustupanja krivičnog gonjenja Srbiji, takođe pružili značajnu pomoć ORZ-u tokom sudskih postupaka. Ova pomoć uključuje dostavljanje dokumenata i omogućavanje ispitivanja svedoka. Važno je napomenuti da je ispitivanje svedoka uglavnom obavljano putem video-konferencijske veze iz BiH, jer većina svedoka nije bila voljna da putuje u Srbiju kako bi lično dala iskaz. Kako bi olakšale ovaj proces, institucije BiH pružile su sveobuhvatnu međunarodnu pravnu pomoć. To je podrazumevalo blagovremeno pozivanje svedoka na glavni pretres, uspostavljanje neophodnih tehničkih uslova za svedočenje putem video-konferencijske veze i obezbeđivanje prisustva svedoka na dogovorenim lokacijama u BiH.

Iako se ovaj sled koraka uglavnom odvijao bez smetnji, Misija OEBS-a u Srbiji je pratila jedan broj predmeta u kojima se svedoci više puta nisu pojavili na lokaciji na kojoj se nalazila video-konferencijska veza, što je dovelo do otkazivanja velikog broja glavnih pretresa i doprinelo dugom trajanju postupaka u tim predmetima.⁶⁸ U predmetu „Bratunac“, organima BiH je trebalo sedam meseci da dostave običan dokument, poput izvoda iz matične knjige umrlih, što je imalo značajane posledice na trajanje suđenja.

Revidirana tužilačka strategija za period 2022–2026. predviđa iniciranje neposredne saradnje između srpske Službe za informacije i podršku oštećenima i svedocima i odgovarajućih službi iz regiona kako bi se ovaj proces pojednostavio. Između JTRZ-a i Tužilaštva BiH zaključen je Sporazum o razumevanju i saradnji u oblasti podrške svedocima, oštećenima i žrtvama, u novembru 2022. godine. Iako ova aktivnost nije u potpunosti realizovana prema planu, ona je postala sastavni deo Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina.

Pozitivan pomak u ovoj oblasti je naglasak na potpisivanju i primeni sporazuma između Službe za informacije i podršku JTRZ-a i sličnih službi u regionalnim tužilaštvima. Ovi sporazumi imaju za cilj da definišu procedure u vezi sa kontaktiranjem, organizacijom putovanja i drugim značajnim pitanjima kao što su pružanje zaštite u toku postupka.

68 Vidi dole, Glava V.

JTRZ je slalo zahteve za međunarodnu pravnu pomoć kako BiH, tako i Hrvatskoj, pri čemu su odgovori obično stizali u razumnom roku.⁶⁹ Čini se da je saradnja s institucijama BiH generalno brža i sa manje poteškoća nego saradnja sa hrvatskim institucijama. Prema JTRZ-u, organi država iz regiona obrađuju zahteve Srbije za pomoć mnogo brže ako se predmet odnosi na žrtve njihove nacionalnosti, dok zahteve koji se odnose na predmete sa srpskim žrtvama obrađuju znatno sporije, ako ih uopšte i obrade.⁷⁰

Kada je reč o obimu zahteva za međunarodnu pravnu pomoć, podaci koje je dostavilo JTRZ ukazuju na značajnu neuravnoteženost. U izveštajnom periodu, JTRZ je neprekidno slalo više zahteva drugim pravosuđima nego što ih je primilo. Na primer, tokom izveštajnog perioda JTRZ je uputilo približno pet puta više zahteva za pomoć BiH nego što ih je primilo (1009 prema 209). Slično tome, broj zahteva poslatih hrvatskim organima bio je više od četiri puta veći u odnosu na broj primljenih (447 prema 98). Prema JTRZ-u, ova neravnoteža je neizbežna, s obzirom na to da se mesta izvršenja zločina, svedoci i oštećeni u većini procesuiranih predmeta nalaze u inostranstvu.⁷¹

Iako je veliki broj zahteva koje je JTRZ poslalo za svaku pohvalu, jer ukazuje na sprovođenje proaktivnih istraga, ovi trendovi naglašavaju potrebu za uravnoteženijim pristupom regionalnoj saradnji. Trebalo bi usmeriti napore ka unapređenju reciprociteta, pojednostavljivanju procedura i obezbeđivanju efikasnog pružanja i primanja međunarodne pravne pomoći u svim nacionalnim pravosuđima uključenim u predmete ratnih zločina.

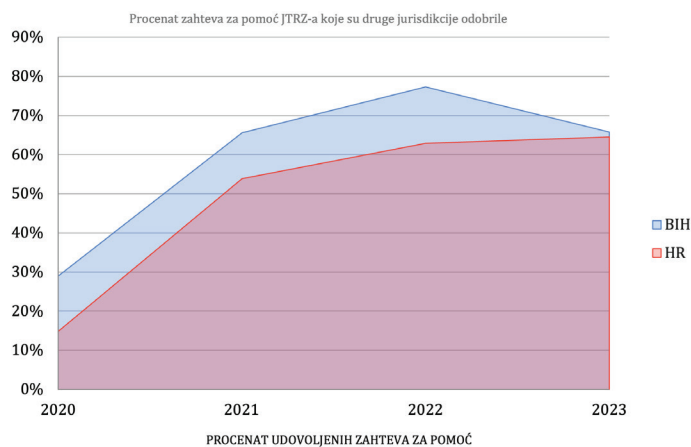
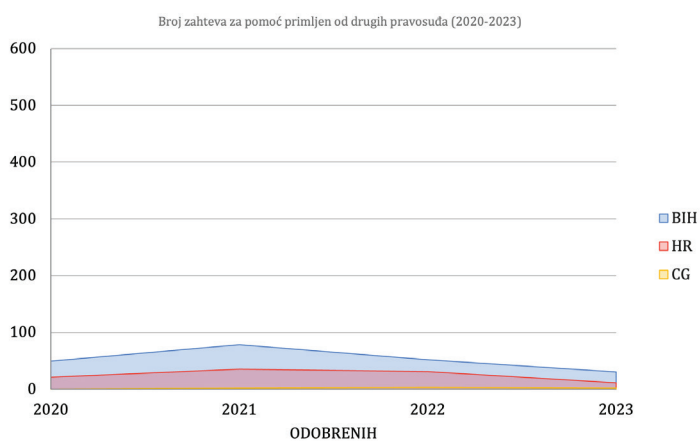
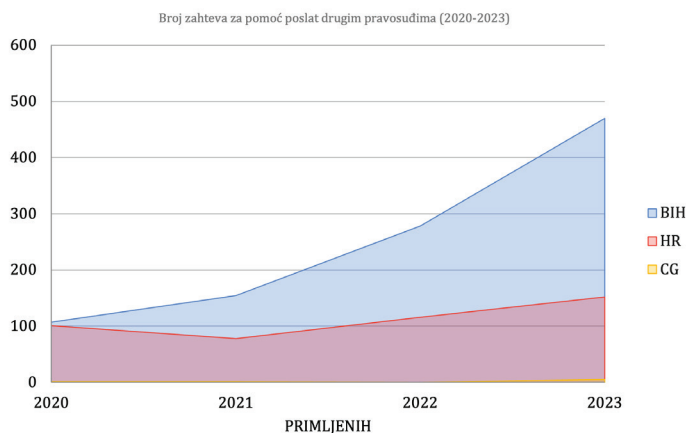
Još jedan zabrinjavajući trend poslednjih godina predstavlja sve veći broj zahteva koje je JTRZ odbilo ili nije po njima postupilo. Istovremeno, povećava se procenat zahteva za pomoć koje je JTRZ poslalo, a kojima je udovoljeno. Ovakva razlika u obrascima saradnje možda ne doprinosi održavanju dobrih odnosa između regionalnih tužilaštava.

Treba istaći da određenim zahtevima za pomoć, koje je Hrvatska dostavila na osnovu postojećeg Memoranduma i Sporazuma, nije bilo udovoljeno zbog formalnih nedostataka. Javno tužilaštvo za ratne zločine je navelo da ti zahtevi nisu bili u skladu sa propisanim sadržajem iz Memoranduma/Sporazuma. Ovo sugeriše potrebu za boljim usklađivanjem proceduralnih standarda ili poboljšanjem komunikacije između tužilaštava kako bi se osiguralo da zahtevi ispunjavaju sve potrebne kriterijume.

69 U pogledu odgovora Hrvatske, JTRZ navodi da oni nisu pružali suštinski odgovor na zahtev, već su uglavnom slati u cilju ispunjavanja forme.

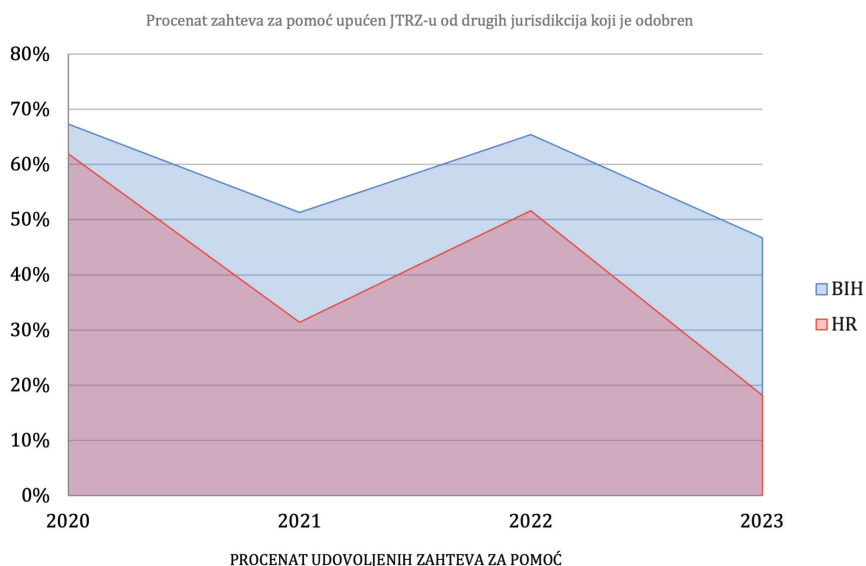
70 Intervju sa zvaničnicima JTRZ-a, 9.juli 2024.

71 Intervju sa zvaničnicima JTRZ-a, 9.juli 2024.

3. Saradnja sa EULEX-om i kosovskim institucijama

Saradnja između institucija Republike Srbije i međunarodnih institucija vladavine prava na Kosovu u predmetima ratnih zločina, uključujući pitanja nestalih lica, pretrpela je značajne promene od 2014. godine. Sve do prestanka izvršnih funkcija EULEX-a, juna 2018. godine, saradnja je bila produktivna. Javno tužilaštvo za ratne zločine održavalo je operativne sastanke sa tužiocima EULEX-a iz Specijalnog tužilaštva Kosova (STK) sa sedištem u Prištini. Iako nije postojao formalni protokol o ustupanju krivičnih postupaka ili dokaza, srpski tužioci su neformalno razmenili znatnu količinu dokaza i informacija sa svojim kolegama iz EULEX-a. Takođe, JTRZ je pružilo pomoć EULEX-u tako što mu je omogućilo kontakte sa svedocima u Srbiji, dok je policija EULEX-a pomagala srpskim tužiocima u lociranju i ispitivanju svedoka na Kosovu, uključujući obezbeđivanje prisustva svedoka, kosovskih Albanaca na suđenjima pred ORZ-om.

Služba za otkrivanje ratnih zločina (SORZ) sarađivala je sa EULEX-ovom Jedinicom za istragu ratnih zločina na osnovu Protokola o saradnji iz 2009. godine. Međutim, ova saradnja se drastično promenila nakon juna 2018. godine. Od tada, JTRZ nije održavalo sastanke sa predstavnicima STK koji nisu deo EULEX-a. Iako JTRZ i dalje upućuje zahteve za međunarodnu pravnu pomoć preko EULEX-a, institucije sa sedištem u Prištini poslednjih godina nisu odgovarale na njih.

Konkretnije, u periodu između 2020. i 2022. godine, JTRZ je redovno upućivalo između 25 i 28 zahteva godišnje EULEX-u, koji je zahteve potom trebalo da prosledi STK-u u Prištini. Međutim, stopa odgovora bila je izuzetno niska, sa samo tri udovoljena zahteva u 2020. godini (od ukupno 28 podnetih), dok tokom 2021. i 2022. godine

nijednom zahtevu nije udovoljeno. U 2023. godini JTRZ je smanjilo broj podnetih zahteva na 17, od kojih nijedan nije dobio odgovor. Tokom tog perioda, STK u Prištini nije poslao nijedan zahtev JTRZ-u. Ovaj obrazac ukazuje na značajano smanjenje delotvorne saradnje, pri čemu komunikacija postaje sve više jednostrana i neproduktivna. Ostaje nejasno da li je nedostatak odgovora posledica postupanja EULEX-a, koji nakon prestanka izvršnih funkcija deluje isključivo kao posrednik, ili kosovskih institucija.

Služba za otkrivanje ratnih zločina smatra da je protokol o saradnji policije iz 2009. godine implicitno ukinut i nema direktan kontakt sa policijskim organima na Kosovu.

Ovaj nedostatak saradnje imao je značajan i konkretan uticaj na predmete pred ORZ-om.

Predmet „Ćuška“ predstavlja upečatljiv primer ovih izazova. Prvostepena presuda iz 2014. godine je ukinuta nakon žalbe 2015, a ponovljeno suđenje se oteglo i nastavilo se i nakon izveštajnog perioda,⁷² prevashodno zbog prekida saradnje između institucija Beograda i Prištine. Tok ponovljenog suđenja bio je ozbiljno otežan, posebno zbog nepojavljivanja svedoka sa Kosova, što je direktna posledica loše saradnje između dva pravosuđa. Od 2015. do 2019. godine ispitan je samo 31 svedok, a situacija se pogoršala jer tokom 2020. i 2021. godine nije održan nijedan pretres, a 2019. je održano samo šest. Suđenje je nastavljeno u martu 2022. godine uz dodatne smetnje, poput promena u sastavu veća, što je zahtevalo ponovno pokretanje postupka. Tokom 2022. i 2023. godine postignut je ograničen napredak, sa samo tri pretresa održana 2022. godine i četiri 2023. Odugovlačenje postupka imalo je ozbiljne posledice: tri okrivljena su preminula tokom suđenja, postupak protiv jednog okrivljenog je obustavljen zbog njegove procesne nesposobnosti usled bolesti,⁷³ a jedan okrivljeni se nalazi u bekstvu. Zbog ovih značajnih prepreka, ponovljeno suđenje je i dalje bilo u toku tokom izveštajnog perioda,⁷⁴ što naglašava hitnu potrebu za poboljšanjem saradnje između nacionalnih pravosuđa u predmetima ratnih zločina.

Revidirana tužilačka strategija JTRZ-a je prepoznala ove izazove, navodeći da će se „raditi na pronalaženju najefikasnijeg načina za poboljšanje ove vrste saradnje.” Javno tužilaštvo za ratne zločine planira da pokrene konsultacije sa Vrhovnim javnim tužilaštvom i Ministarstvom pravde kako bi se pronašao najbolji način za saradnju u predmetima koji se odnose na događaje sa Kosova. Ova dešavanja naglašavaju hitnu potrebu za novim okvirom saradnje kako bi se osiguralo delotvorno procesuiranje predmeta ratnih zločina koji se odnose na Kosovo, jer bi samo dogovor postignut na političkom nivou mogao obnoviti funkcionalnu pravosudnu saradnju.

72 Presuda nakon ponovljenog suđenja doneta je u aprilu 2024. godine.

73 U 2024. godini, postupak protiv drugog okrivljenog je obustavljen zbog njegove procesne nesposobnosti.

74 Ponovljeni postupak je okončan u aprilu 2024. godine.

4. Preporuke

Za zakonodavca:

- Preporučuje se izmena zakonodavstva kako bi se omogućilo izručenje okrivljenih za nepoštovanje suda MRMKS-u, radi ispunjavanja međunarodnih obaveza Republike Srbije.

Za Vladu Republike Srbije:

- Izričito se savetuje preduzimanje konkretnih koraka radi ponovnog uspostavljanja modaliteta saradnje sa pravosudnim organima u Prištini, posebno sa Specijalnim tužilaštvom Kosova, kako bi se omogućilo delotvorno procesuiranje predmeta ratnih zločina, posebno onih počinjenih na Kosovu.
- Preporučuje se da se obnove i prioritizuju naponi za izradu bilateralnog sporazuma sa Hrvatskom, kako bi se prevazišle dugogodišnje prepreke za međusobnu saradnju u predmetima ratnih zločina.

Za JTRZ:

- Apeluje se na hitno procesuiranje predmeta koje je ustupio MRMKS, a koji se odnose na okrivljene koji se terete za nepoštovanje suda.
- Savetuje se da se od BiH i Hrvatske pribavi okvirni broj predmeta, čije će gonjenje verovatno biti ustupljeno Srbiji, te utvrditi vremenski okvir ustupanja.
- Preporučuje se uspostavljanje procedura u skladu s međunarodnim sporazumima za ustupanje predmeta onim pravosuđima u kojima se okrivljeni nalaze, u situacijama kada okrivljeni nije dostupan srpskim organima i kada postoje čvrsti dokazi.
- Savetuje se da se nastavi sa pokušajima sa se od MRMKS-a obezbedi ukidanje zaštitnih mera kad je reč o svedocima, a posebno onima koji nisu svedočili na suđenju i/ili nisu dali saglasnost se njihovi iskazi učine dostupnim.
- Predlaže se obnova neformalnih kontakata sa Specijalnim tužilaštvom u Prištini radi unapređenja saradnje.
- Preporučuje se formulisanje jasnih i doslednih kriterijuma kad je reč o odlukama o izručenju i ustupanju predmeta kako bi se osigurala ujednačenost u praksi.
- Savetuje se uspostavljanje mehanizma za redovnu reviziju i praćenje neodgovorenih zahteva za međunarodnu pravnu pomoć upućenih regionalnim institucijama.

Za Ministarstvo unutrašnjih poslova:

- Preporučuje se potpisivanje memoranduma o razumevanju između SORZ-a i srodnih institucija iz Hrvatske i BiH u cilju brže razmene obaveštajnih podataka i dokaza.
- Savetuje se da se ispitaju mogućnosti za obnovu protokola o policijskoj saradnji u istragama ratnih zločina sa nadležnim institucijama na Kosovu.

Za Ministarstvo pravde:

- Preporučuje se da se dâ prioritet rešavanju dugotrajnih predmeta koji se odnose na izvršenje stranih presuda, kao što je predmet „Đukić”, kako bi se izbeglo narušavanje bilateralnih odnosa.
- Preporučuje se saradnja sa hrvatskim institucijama na potpisivanju sporazuma u cilju prevazilaženja pravnih prepreka za dalju saradnju.

GLAVA III - Istrage

1. Strateški pristup

Jano tužilaštvo za ratne zločine predstavlja pokretačku snagu istraga u Srbiji, budući da je shodno ZKP-u tužilac zadužen za koordinisanje istraga, uključujući i radnje policije. Javno tužilaštvo za ratne zločine je odgovorno je za identifikovanje predmeta u kojima treba preduzeti krivično gonjenje i određivanje istražnih radnji koje treba sprovesti.

Usvajanje nove Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina (2021–2026)⁷⁵ i Revidirane tužilačke strategije (2022–2026)⁷⁶ od strane JTRZ-a predstavlja značajan iskorak u pristupu Srbije rešavanju predmeta ratnih zločina. Ovi dokumenti odražavaju obnovljenu posvećenost unapređenju efikasnosti i usklađivanju sa međunarodnim standardima i ciljevima regionalne saradnje.

Nacionalna strategija, koju je Vlada Srbije usvojila 14. oktobra 2021. godine, postavlja sveobuhvatan okvir za rešavanje pitanja ratnih zločina. U njoj su definisani specifični ciljevi usmereni ka unapređenju pravnih i institucionalnih mehanizama za procesuiranje ratnih zločina, jačanju zaštite žrtava i svedoka, unapređenju regionalne saradnje i rasvetljavanju pitanja nestalih lica. Strategija se bazira na ključnim temama poput efikasnosti suđenja, jačanja institucionalnih kapaciteta, podrške žrtvama i svedocima, regionalne pravosudne saradnje i transparentnosti rada JTRZ-a.⁷⁷ Važno je da Strate-

75 Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina za period od 2021. do 2026. godine, <https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/documents/2021-10/Nacionalna%20strategija%20za%20procesuiranje%20ratnih%20zlocina%20od%202021.%20do%202026.%20godine.pdf>

76 Revidirana tužilačka strategija za istragu i gonjenje ratnih zločina u Republici Srbiji (2022–2026), <https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/documents/2023-11/revidirana%20strategija.pdf>

77 Prema izveštaju Vrhovnog javnog tužilaštva za 2023. godinu, vršilac funkcije tužioca za ratne zločine poslao je inicijativu Ministarstvu pravde, predlažući izmene nadležnosti JTRZ-a. Inicijativa je imala za cilj proširenje materijalne nadležnosti JTRZ-a i predložila izmene u njegovom funkcionisanju, metodologiji rada i unutrašnjoj organizaciji, kako bi se poboljšala efikasnost i ukupan učinak ove institucije.

gija naglašava potrebu za kontinuitetom u javnim politikama koje odgovaraju na izazove proizašle iz oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije.

Nadovezujući se na ovaj nacionalni okvir, Revidirana tužilačka strategija JTRZ-a, usvojena 27. decembra 2022. godine, predstavlja usmereniji i operativniji pristup procesuiranju ratnih zločina. Ova revidirana strategija donosi nekoliko poboljšanja u odnosu na prethodnu, posebno u pogledu prioritizacije predmeta i mera za povećanje efikasnosti.

Bitno je skrenuti pažnju da je prva Tužilačka strategija JTRZ-a (2018–2023) bila izložena kritikama zbog više aspekata, uključujući nedostatak preciznosti kriterijuma za izbor i određivanje prioriteta predmeta, nepostojanje vremenskih okvira i rokova za sprovođenje aktivnosti, kao i neuspeha da se reše otvorena pravna pitanja poput primene običajnog međunarodnog prava, uključujući princip komandne odgovornosti i odgovornosti za izvršenje dela nečinjenjem, kako je propisano Krivičnim zakonikom Srbije. Iako je Revidirana strategija odgovorila na neke od ovih kritika, posebno u pogledu prioritizacije predmeta, čini se da određena pitanja, kao što je primena običajnog međunarodnog prava i komandne odgovornosti, i dalje ostaju neadekvatno rešena.

Jedan od najvažnijih pomaka u Revidiranoj tužilačkoj strategiji jeste uvođenje jasnijih i detaljnijih kriterijuma pri izboru prioritetnih predmeta. Javno tužilaštvo za ratne zločine je definisalo specifične faktore koje treba uzeti u obzir pri određivanju predmeta koji imaju prioritet u postupanju, kao što su:

1. Predmeti koji se odnose na zločine sa teškim posledicama, uključujući veliki broj žrtava i više radnji izvršenja
2. Predmeti sa elementima seksualnog nasilja
3. Predmeti u kojima su učinioci u vreme izvršenja krivičnog dela bila lica višeg i visokog ranga u vojsci, policiji ili civilnoj vlasti
4. Predmeti preuzeti od regionalnih tužilaštava
5. Predmeti koji mogu da budu procesuirani zbog dostupnosti dokaza, osumnjičenih, svedoka i žrtava
6. Predmeti kategorije „II” i oni u kojima su dokazi prosleđeni od strane MKSJ/ MRMK

Revidirana tužilačka strategija pruža sveobuhvatniji i detaljniji skup kriterijuma za određivanje prioriteta, što predstavlja značajan iskorak u odnosu na prethodnu verziju. Misija OEBS-a u Srbiji posebno pozdravlja to što su predmeti sa elementima seksualnog nasilja uvršteni u prioritetne. Ovom ključnom, a često zanemarenom aspektu ratnih zločina, sada će biti posvećena pažnja koja je dugo izostajala, što bi moglo doneti satisfakciju grupi žrtava kojoj je pravda u prošlosti bila uskraćena.

Unapređenje Strategije ogleda se i u izostavljanju prethodnih nejasnih kriterijuma poput „posebno okrutnih“ zločina i onih sa „uticajem na zajednicu“. Ovakvi, nedovoljno precizno definisani, termini bili su skloni subjektivnom tumačenju i nedoslednoj primeni. Njihovo brisanje doprinosi većoj jasnoći i objektivnosti u procesu prioritizacije.

Takođe, davanje prioriteta predmetima ustupljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i regionalnih tužilaštava predstavlja pozitivan korak. Ovakav pristup ne samo da omogućava procesuiranje detaljno dokumentovanih predmeta, već i podstiče dobre međunarodne odnose i regionalnu saradnju u rešavanju ratnih zločina. Time Srbija pokazuje svoju posvećenost saradnji sa međunarodnim pravosudnim mehanizmima i susednim zemljama u cilju postizanja odgovornosti za ratne zločine.

Javno tužilaštvo za ratne zločine je prepoznalo potrebu da se postojeći kriterijumi za određivanje prioriteta dodatno preciziraju, što predstavlja pozitivan iskorak ka sistematičnijem i doslednijem pristupu upravljanju predmetima.

Formiranjem Radne grupe za selekciju predmeta po prioritetima 2022. godine, JTRZ uvodi strukturisan pristup rešavanju značajnog broja zaostalih predmeta ratnih zločina. Ova grupa je zadužena za analizu svih predmeta u fazi predistražnog i istražnog postupka, razvrstavajući ih po kategorijama u tri nivoa prioriteta.⁷⁸ Među ovim predmetima nalazi se i 1.180 predmeta preuzetih od pravosudnih organa opšte nadležnosti.⁷⁹ Obim ovog zadatka je velik, a situaciju dodatno komplikuje i stalan priliv predmeta iz BiH. Predstavnici TRZ-a su potvrdili da je proces revizije u toku i da se, zaključno sa julom 2024. godine, radi na internom izveštaju sa prioritetskim predmetima.

Ovakav sistematičan pristup izboru i prioritizaciji predmeta je od ključne važnosti s obzirom na enorman broj zaostalih predmeta. Zahtev Strategije da tužioci na kvartalnom nivou sačinjavaju izveštaje o stanju u predmetima i radnjama koje je potrebno preduzeti, bi teoretski trebalo da poboljša sposobnost JTRZ-a da efikasnije upravlja brojem predmeta i usmeri resurse na one najvažnije.

Međutim, važno je napomenuti da je ovaj proces sam po sebi dugotrajan i birokratski. Detaljna analiza tolikog broja predmeta, njihova kategorizacija i priprema redovnih izveštaja predstavljaju ozbiljan administrativni teret. Iako je ovakav strukturisan pri-

78 U godišnjem izveštaju o sprovođenju aktivnosti predviđenih revidiranom Nacionalnom strategijom za procesuiranje ratnih zločina za 2023. godinu, stoji da je „nakon višemesečnog rada, radna grupa sačinila predlog izveštaja, a lista predmeta će biti formirana u narednom periodu“.

79 Prema navodima JTRZ-a, u najvećem broju preuzetih slučajeva se ne radi o aktivnim predmetima sa poznatim izvršiocima, već o evidenciji krivičnihopravnih događaja sa područja Kosova nakon povlačenja vojnih i policijskih snaga Srbije u junu 1999. godine. JTRZ tvrdi da su tužilaštvu ruke vezane, s obzirom na to da su preduzete sve moguće procesne radnje, međutim, počinioci su i dalje nepoznati, dokazi su i dalje nedostupni, a institucije na Kosovu su za te slučajeve nezainteresovane.

stup neophodan za efikasno upravljanje predmetima, postoji rizik da bi mogao oduzeti značajno vreme i resurse od suštinskih istražnih i tužilačkih aktivnosti.

Misija OEBS-a u Srbiji prepoznaje potencijalne koristi ovog sistema u unapređenju upravljanja predmetima i raspoređivanju resursa. S druge strane, upozorava i na rizik od stvaranja preterano birokratskog procesa koji bi mogao usporiti procesuiranje predmeta. U širem smislu, postoji opasnost da bi mnoštvo strateških dokumenata i obaveza izveštavanja moglo dovesti do prekomerne birokratizacije.⁸⁰ Iako Misija OEBS-a u Srbiji nema uvid u dokument sa detaljno razrađenim kriterijumima, čini se da je JTRZ uvelo kriterijume za prioritizaciju predmeta na jasan i koherentan način. Revidirana tužilačka strategija uspostavlja instrumente za sprovođenje ovog zadatka, kao i jasan sled koraka koji treba da rezultiraju listom prioriternih predmeta ratnih zločina za procesuiranje, sa jasno definisanim radnjama koje treba preduzeti u svakom predmetu.⁸¹

Još jedan inovativan aspekt Revidirane strategije je naglasak na finansijskim istragama u predmetima ratnih zločina.⁸² Ovaj pristup može imati višestruku svrhu: može delovati kao dodatno sredstvo odvracanja, obezbediti sredstva za obeštećenje žrtava i oduzeti nezakonito stečenu imovinu učiniocima. Međutim, delotvornost ove mere zavisice od sposobnosti JTRZ-a da vodi složene finansijske istrage paralelno sa krivičnim postupcima, što može zahtevati dodatne resurse i stručnost. Predstavnici JTRZ-a su izjavili da ovo do sad nije primenjivano zbog zakonske odredbe koja podrazumeva materijalnu korist od najmanje 1,5 miliona RSD, što nije slučaj u većini predmeta ratnih zločina koje JTRZ istražuje.⁸³

Naglasak Strategije na povećanje efikasnosti u krivičnim postupcima predstavlja dobrodošao pomak, posebno u svetlu skromnih rezultata u proteklih nekoliko godina. Namera JTRZ-a da razmotri sporazume o priznanju krivičnog dela u svakom predmetu mogla bi ubrzati neke postupke. Međutim, u posmatranom periodu (2020–2023) zaključen je i potvrđen samo jedan sporazum o priznanju krivičnog dela. Konačno, izuzetno je važno da efikasnost ne bude postignuta na uštrb temeljnih istraga i procesuiranja, naročito kad je reč o teškim krivičnim delima.

80 Šire gledano, postojanje Nacionalne strategije, Tužilačke strategije, pratećeg Akcionog plana, kao i obaveze redovnih izveštaja o primeni, poput kvartalnih izveštaja o sprovođenju Nacionalne strategije (vidi Ministarstvo pravde Republike Srbije, Izveštaj o sprovođenju nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina, <https://www.mpravde.gov.rs/sr/tekst/17978/izvestaj-o-sprovođenju-nacionalne-strategije-za-procesuiranje-ratnih-zlocina.php>, i izveštaja o sprovođenju Tužilačke strategije), stvara kompleksnu mrežu obaveza planiranja i izveštavanja. Iako je ovaj složeni okvir postavljen sa najboljim namerama, postoji opasnost da bi mogao nehotice preusmeriti značajno vreme i resurse sa suštinskih tužilačkih aktivnosti. Postoji rizik da bi se JTRZ i druge relevantne institucije mogle previše fokusirati na ispunjavanje obaveza izveštavanja i pridržavanja brojnih strateških dokumenata, nauštrb efikasnog vođenja istraga i procesuiranja.

81 Prioritizacija predmeta planirana je da se sprovede u prva dva kvartala 2023. godine, u skladu sa Aktivnošću 1.1.1 iz Akcionog plana.

82 Zakon o oduzimanju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, „Službeni glasnik RS“ br. 97/08, predviđa kao jedno od osnovnih krivičnih dela „Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom“ (član 372. stav 1, član 377, član 378. stav 3, član 379. stav 3, čl. 388–390. i član 393. Krivičnog zakonika).

83 Intervju sa predstavnicima JTRZ-a, 9. jul 2024.

Jedan od zabrinjavajućih aspekata Strategije je to što se „veći broj osuđujućih presuda” navodi kao kriterijum uspeha. Iako su razumljive težnje za postizanjem odgovornosti za zločine, ovakav pristup može ugroziti ključno načelo da suđenje treba da utvrdi krivičnu odgovornost, a ne da unapred pretpostavlja krivicu. Naglasak mora ostati na sprovođenju pravednih i nepristrasnih postupaka, bez obzira na ishod.

Revidirana Strategija takođe se bavi važnim aspektima kao što su zaštita svedoka i žrtava, regionalna saradnja i transparentnost u radu JTRZ-a. Ovi elementi su od ključnog značaja za obezbeđivanje ukupne efikasnosti i kredibilnosti u procesuiranju ratnih zločina u Srbiji.

Kao zaključak, može se reći da nova Nacionalna strategija i Revidirana tužilačka strategija predstavljaju značajne korake ka strukturisanijem, efikasnijem i sveobuhvatnijem pristupu procesuiranju ratnih zločina u Republici Srbiji. Efikasnost ovih strategija zavisice od njihove praktične primene, obezbeđivanja potrebnih resursa i sposobnosti JTRZ-a da uspostavi balans između efikasnosti i načela pravičnog suđenja. Posebno je za JTRZ od velike važnost da uspostavi ravnotežu između temeljne analize predmeta i prioritizacije, kao i potrebe za brzim delovanjem na prioritetnim predmetima.

Misija OEBS-a u Srbiji nastaviće da pažljivo prati sprovođenje ovih strategija, s posebnom pažnjom usmerenom na njihov uticaj na kvalitet i broj procesuiranih ratnih zločina, tretman žrtava i svedoka, kao i na šire napore Srbije da se suoči sa svojim ratnim nasleđem.

2. Istražni resursi

Od 2018. godine, JTRZ je prošao kroz značajne promene u kadrovskoj strukturi. Nakon perioda od 2015. do 2018. godine kada nije raspolagalo dovoljnim brojem zaposlenih, kapacitet tužilaštva je ojačan imenovanjem pet novih tužilaca između septembra i decembra 2018. godine. Nakon toga usledilo je imenovanje još troje, čime je ukupan broj zamenika tužilaca dostigao dvanaest.

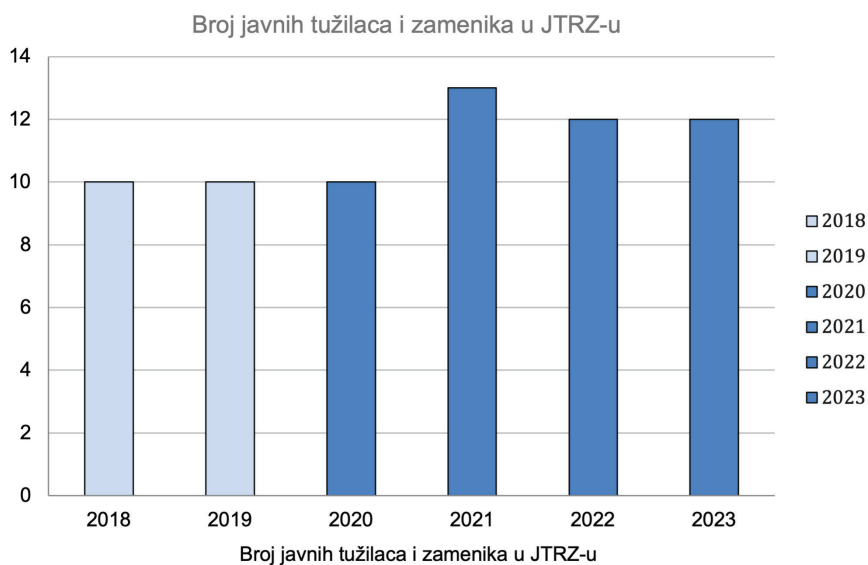
Prema odluci VST-a,⁸⁴ JTRZ sada čine glavni javni tužilac za ratne zločine i jedanaest javnih tužilaca. Trenutno, kancelarija broji vršioca funkcije glavnog tužioca, osam javnih tužilaca JTRZ-a i tri tužioca upućena iz drugih tužilaštava. Pomoćno osoblje čine dva administrativna radnika, devet pomoćnika tužilaca, sekretar i psiholog.⁸⁵ U skladu sa Akcionim planom za Poglavlje 23 u procesu pristupanja EU, angažovani su takođe vojni ekspert i savetnik.

84 „Službeni glasnik RS”, br. 97/23.

85 Odgovor JTRZ-a Misiji OEBS-a u Srbiji, 19. april 2024. godine.

Javno tužilaštvo za ratne zločine organizovalo je svoj rad u timove formirane na teritorijalnoj osnovi, povezujući predmete sa lokacijama na kojima su zločini izvršeni (BiH, Hrvatska, kao i Kosovo). Osnovana je Grupa za normativna pitanja i praksu, koja prati sudsku i tužilačku praksu na domaćem, regionalnom i međunarodnom nivou.

Uprkos ovim poboljšanjima u broju zaposlenih i organizacionoj strukturi, očekivano povećanje broja novih istraga ili podignutih optužnica nije se (još) realizovalo. Sposobnost JTRZ-a da poveća rezultate svojih istraga i krivičnih gonjenja, naročito na osnovu sopstvenih inicijativa, a ne samo putem ustupanja predmeta, ostaje ključno područje za unapređenje. Tužilaštvo i dalje skreće pažnju da mu nedostaje dovoljan broj administrativnog osoblja i materijalnih resursa, uključujući savremenu IT opremu i vozila.

Iako Strategija predlaže širu primenu sporazuma o priznanju krivičnog dela radi unapređenja efikasnosti, ovaj pristup verovatno neće značajno povećati broj podignutih optužnica ako izostane odgovarajuće povećanje broja novih istraga.

Na čelu JTRZ-a je trenutno vršilac funkcije glavnog tužioca, dok je postupak izbora novog glavnog tužioca u toku, što može imati uticaj na učinak tužilaštva, iako konkretan efekat toga ostaje nejasan.

Služba za otkrivanje ratnih zločina ima isključivu nadležnost nad predmetima ratnih zločina. Tokom izveštajnog perioda, SORZ je zadržao svoju organizacionu strukturu, a službenici su raspoređeni u četiri odseka zadužena za aktivne istrage, operativnu analitiku, nestala lica i saradnju sa pravosuđem. Ova četiri odseka su sada reorganizovana u dva odeljenja, pri čemu svako ima po dva odseka. Od 2023. godine Službom upravlja novi načelnik.

U okviru opšte strukture Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), SORZ funkcioniše u okviru Uprave kriminalističke policije (UKP), koja pripada Direkciji policije MUP-a. I dalje ne postoji plan za premeštanje SORZ-a neposredno u okvir Direkcije policije, kao što je ranije predloženo radi smanjenja hijerarhijskih nivoa nadzora nad radom SORZ-a.⁸⁶

Nedavne promene u vezi sa kadrovskim rešenjima u SORZ-u donose mešovite rezultate. Iako i dalje postoje bojazni kad je reč o motivaciji nekih službenika koji nisu svojevremeno izabrali svoje pozicije, ima i pozitivnih pokazatelja napretka. Prema izveštajima, SORZ je sproveo interne konkurse kako bi popunio određenih pozicije, što je rezultiralo zapošljavanjem kadrova koji su se aktivno prijavili za njih. Ovaj pristup nagoveštava sve veće interesovanje za istrage ratnih zločina među policijskim službenicima i potencijalno poboljšanje ukupne motivacije i stručnosti službe. Međutim, istovremeno prisustvo kako dobrovoljno tako i nedobrovoljno raspoređenih službenika unutar SORZ-a ukazuje na kontinuirane izazove u obezbeđivanju u potpunosti posvećenog i specijalizovanog kadra za istrage ratnih zločina.

U pogledu tehnološkog razvoja, pored ranije korišćenog Geografsko-informacionog sistema (GIS), SORZ od 2009. godine koristi i Zylab, naprednijim IT alat. Ova nadogradnja verovatno će poboljšati njihove istražne sposobnosti i analizu podataka. Iako su im u prethodnom izveštajnom periodu obezbeđeni adekvatniji radni prostori i napredan analitički softver, čini se da to nije rezultiralo novim predmetima potkrepjenim čvrstim dokazima.

Što se tiče koordinacije sa tužilaštvom, SORZ dobija konkretna uputstva od JTRZ-a za sprovođenje istraga i izveštava o poštovanju rokova koje tužioci postavljaju. To ukazuje na dobro uspostavljene radne procese između ove dve institucije.⁸⁷ Sva zvanična komunikacija i dalje se odvija kroz komandni lanac unutar UKP-a. Prema navodima, SORZ godišnje prima i blagovremeno obrađuje nekoliko stotina zahteva JTRZ-a.⁸⁸

Nova tužilačka strategija predviđa nastavak i potencijalno intenziviranje saradnje između JTRZ-a i SORZ-a. Iako predlaže održavanje zajedničkih sastanaka, timski rad i obuke kako bi se ubrzali postupci i rešavali problemi, strategija ne sadrži konkretne, primenjive planove za unapređenje u ovoj oblasti. Ipak, i JTRZ i SORZ navode da oni već svakodnevno sarađuju, praktično formirajući *de facto* zajedničke istražne timove. Stoga, čini se da je saradnja između ova dva tela u praksi daleko šira nego što je strategijom formalno predviđeno.

Kada je reč o prioritetima, SORZ primenjuje dvostruki pristup. Delom se oslanja na uputstva JTRZ-a, ali takođe dopušta da prirodan tok istraga definiše prioritete. Ovakva fleksibilnost im omogućava da brzo reaguju na nov razvoj događaja. SORZ je naveo da

86 Izveštaj iz 2014.godine, str. 52.

87 Sastanak sa službenicima SORZ-a, 9. jul 2024. godine.

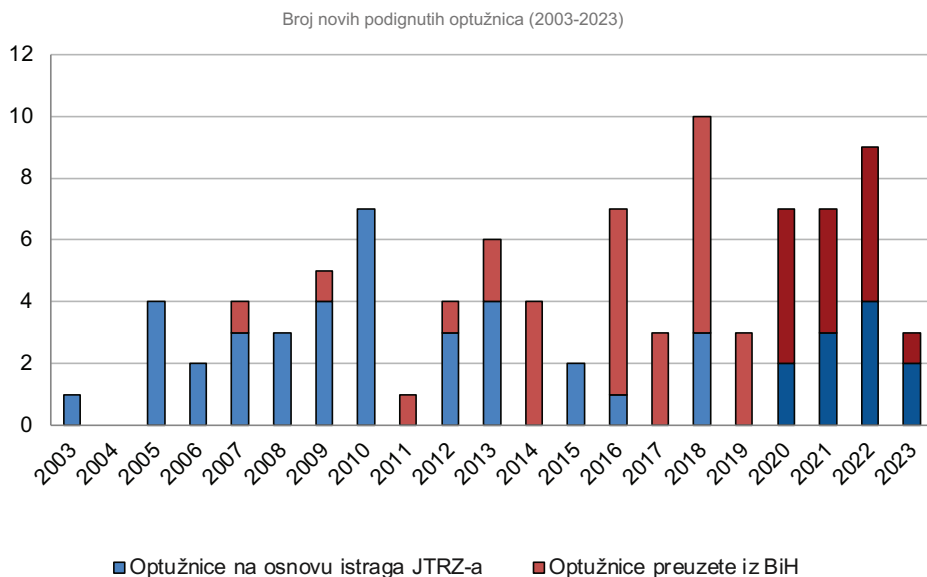
88 Sastanak sa službenicima SORZ-a, 9. jul 2024. godine.

je pitanje nestalih osoba glavni prioritet, ističući važnost rešavanja slučajeva nestanka lica povezanih sa oružanim sukobima.

SORZ u svom sastavu nema organizacionu jedinicu koja bi se bavila međunarodnom saradnjom, već se ti poslovi obavljaju posredstvom Odeljenja za međunarodnu operativnu policijsku saradnju koje je u sastavu UKP-a. Važno je napomenuti da trenutno ne postoji saradnja između SORZ-a i kosovskih organa, što predstavlja značajan korak unazad u poređenju sa prethodnim izveštajnim periodima, kada je protokol između dve strane bio na snazi.⁸⁹ To bi, barem delimično, moglo objasniti nedostatak novih optužnica u vezi sa zločinima počinjenim tokom sukoba na Kosovu.⁹⁰

3. Broj novih optužnica

Između 2020. i 2023. godine, JTRZ je podiglo ukupno 26 novih optužnica, što u proseku iznosi 6,5 godišnje. Ovo predstavlja blago povećanje u poređenju sa periodom od 2015. do 2019. godine, kada je prosek bio 5,2 optužnice godišnje. Ipak, detaljnija analiza pokazuje da napredak u samostalnim istražnim kapacitetima JTRZ-a ostaje ograničen.

89 Izveštaj iz 2019.godine, str.32.

90 Vidi dole.

Od 26 optužnica podignutih u ovom izveštajnom periodu, samo 11 je proisteklo iz sopstvenih istraga JTRZ-a, dok je 15 zasnovano na krivičnim postupcima ustupljenim iz BiH. To znači da u skoro 60% novih optužnica JTRZ i SORZ nisu sprovedi primarnu istragu. Iako to predstavlja blagi napredak u odnosu na period od 2015. do 2019. godine, kada je više od 75% optužnica bilo zasnovano na ustupljenim predmetima, ovo i dalje ukazuje na značajno oslanjanje na eksterne istražne materijale.

U periodu od 2020. do 2023. godine, JTRZ je u proseku podizalo manje od tri optužnice godišnje na osnovu sopstvenih istraga, dok je u periodu 2015–2019. ta brojka bila tek nešto više od jedne optužnice godišnje. Ovo povećanje ukazuje na određeni pozitivni pomak kad je reč o istražnim kapacitetima JTRZ-a, ali je taj napredak manje značajan kada se uzme u obzir povećanje broja zaposlenih i resursa tužilaštva. Zabrinjavajuće je da broj novih optužnica opada od 2021. godine; 2023. godina je bila posebno neproduktivna, sa svega tri podignute optužnice.

Produktivnost pojedinačnih tužilaca ostaje veoma skromna: uzimajući u obzir da je JTRZ u protekle četiri godine u proseku raspolagalo sa najmanje jedanaest tužilaca, prosečno je svakom tužiocu bilo potrebno između godinu i po i dve godine da podigne optužnicu, uključujući i one zasnovane na predmetima koje su u potpunosti istražili organi BiH. Kada se uzmu u obzir samo jedanaest optužnica koje su rezultat istraga JTRZ-a, u proseku je tužiocima bilo potrebno četiri godine da podignu jednu optužnicu. Pored toga, iako su neki od predmeta koje je JTRZ samostalno istraživalo veoma složeni (npr. predmet „Miomir Jasikovac” ili „Petrovčka Cesta”), najmanje dva su predmeti manjeg obima koji se odnose na jednog ili dva oštećena (npr. „Vranj”, „Đakovica II”).

Ove statistike ukazuju na značajan nesklad između povećanih resursa JTRZ-a i njegovih rezultata u pogledu novih optužnica, posebno onih koje su proistekle iz sopstvenih istraga.

Vredno je napomenuti da se broj optužnica na osnovu istraga JTRZ-a menjao iz godine u godinu, dostigavši vrhunac od četiri optužnice u 2022. godini, ali je u 2023. godini taj broj opao na dve.⁹¹ Ova neujednačenost postavlja pitanje o održivosti bilo kakvih poboljšanja u istražnim rezultatima JTRZ-a.

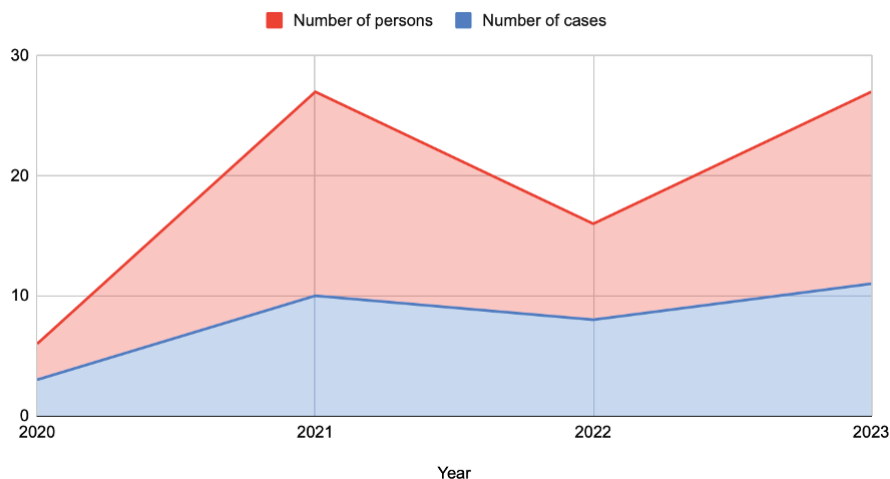
Uprkos blagom povećanju ukupnog broja optužnica, ove cifre i dalje ne ispunjavaju očekivanja, posebno s obzirom na povećani broj tužilačkog osoblja. Iako se neke od novih optužnica posebno odnose na visokorangirane okrivljene i/ili na zločine velikih razmera,⁹² stalno preveliko oslanjanje JTRZ-a na predmete ustupljene iz BiH ukazuje na uporne probleme u samostalnom pokretanju i okončanju složenih istraga ratnih zločina.

91 JTRZ je informisalo Misiju OEBS-a u Srbiji o trećoj optužnici podignutoj 2023. godine, koja je rezultat samostalne istrage.

92 Pogledaj stavove „Rang optuženih lica” i „Broj žrtava”.

Blagi porast broja naloga za istragu⁹³ može biti pokazatelj dodatnih istražnih aktivnosti tokom poslednjih godina, što bi moglo dovesti do većeg broja optužnica u narednom periodu.

WCPO orders to conduct an investigation (2020-2023)

Iako su ova skromna poboljšanja vredna pažnje, ona ukazuju na to da unapređenje istražnih kapaciteta JTRZ-a ostaje trajan izazov koji zahteva dodatnu pažnju i resurse.

Kao što je Misija OEBS-a u Srbiji izvestila u svom izveštaju iz 2014. godine, EULEX je takođe dostavio JTRZ-u nekoliko kompletnih istražnih spisa koji se odnose na osumnjičene sa prebivalištem u Srbiji. Više od deset godina kasnije, JTRZ još uvek nije podiglo nijednu optužnicu u ovim predmetima.

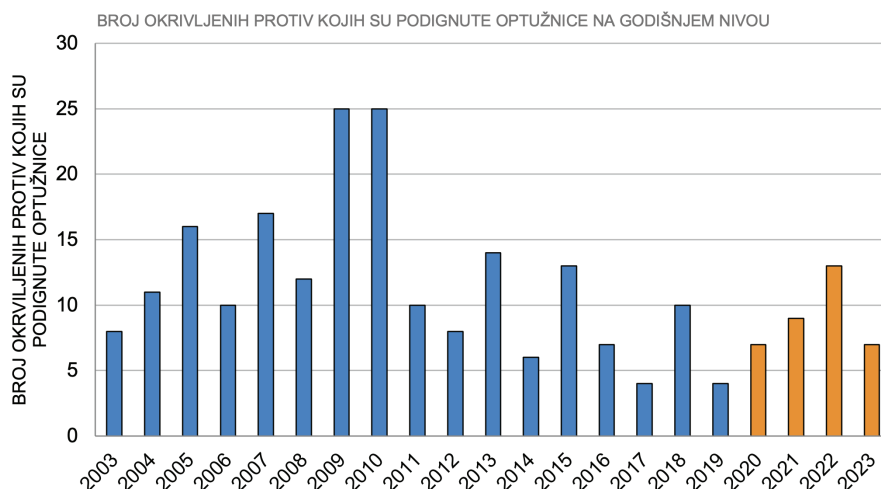
4. Broj okrivljenih protiv kojih su podignute optužnice

U svojim prethodnim izveštajima, Misija OEBS-a u Srbiji zabeležila je opadajući trend broja optuženih po predmetu sa u proseku više od četiri okrivljena po predmetu u 2009. godini do samo jednog okrivljenog po predmetu u 2014. godini, kao i u narednim godinama. Izveštajni period 2020–2023. pokazuje delimičnu stabilizaciju ovog trenda, iako sa određenim oscilacijama.

Javno tužilaštvo za ratne zločine je podiglo optužnice protiv 7 okrivljenih u 2020. godini, 9 u 2021, 13 u 2022, i 7 u 2023. godini, što čini ukupno 36 okrivljenih u

93 Podaci koje je JTRZ dostavilo Misiji OEBS-a u Srbiji, april 2024. godine.

26 različitih optužnica.⁹⁴ Prosečno to iznosi približno 1,4 okrivljena po optužnici, što predstavlja blago povećanje u odnosu na prethodni izveštajni period, ali je i dalje značajno manje u poređenju sa brojkama iz ranih 2010-ih godina.

Iako se blagi porast broja okrivljenih u 2022. godini (trinaest) ističe u okviru izveštajnog perioda, to ne znači nužno da je došlo do održivog preokreta u odnosu na raniji trend. Naprotiv, broj je u 2023. godini ponovo pao na sedam, čime se potvrđuje ukupan obrazac malog broja okrivljenih na godišnjem nivou.

Treba napomenuti da je samo četrnaest od ukupno 36 okrivljenih optuženo kao rezultat samostalnih istraga JTRZ-a. Većina optužnica je proistekla iz krivičnih postupaka ustupljenih iz BiH, što je obrazac koji se nastavlja iz prethodnih godina.

Pored toga, raspodela 36 okrivljenih u 26 optužnica dodatno ilustruje da se novi predmeti i dalje uglavnom odnose na pojedinačne učinioce ili male grupe, a ne na velike, organizovane zločinačke poduhvate. Većina optužnica obuhvatala je samo jednog okrivljenog, dok su u samo tri predmeta obuhvaćena po dva okrivljena, a u samo dva predmeta više od dva okrivljena.

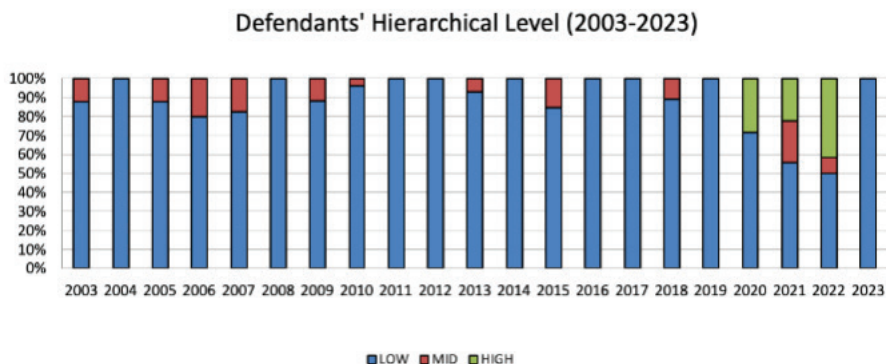
Predmeti koji su proizašli iz istraga JTRZ-a nastavili su da u proseku obuhvataju manji broj okrivljenih u poređenju sa prethodnim godinama. Zapravo, svih jedanaest optužnica koje je JTRZ podiglo na osnovu sopstvenih istraga u ovom izveštajnom periodu obuhvatalo je po jednog okrivljenog, osim jedne optužnice koja je obuhvatila četiri okrivljena.⁹⁵ Ovo naizgled odražava strategiju JTRZ-a da procesuirá izolovane

94 Godine 2022. podignuta je dodatna optužnica protiv okrivljenog koji je već bio optužen 2020. godine u zasebnoj optužnici.

95 Jedna optužnica („Petrovačka cesta“) obuhvatala je četiri okrivljena.

učinioce, umesto da se bavi većim predmetima sa više optuženih. Ovakav trend izaziva zabrinutost u pogledu sposobnosti ili spremnosti JTRZ-a da se pozabavi širim kriminalnim strukturama, što možda nedovoljno odražava obim i organizovanu prirodu mnogih ratnih zločina počinjenih tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji.

Misija OEBS-a u Srbiji nastavlja da pomno prati ovu situaciju, jer fokus na manje predmete može potencijalno ograničiti sveukupan uticaj procesuiranja ratnih zločina u Srbiji.

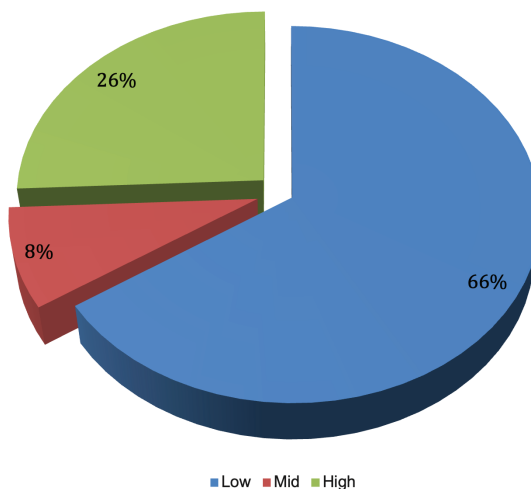

5. Rang optuženih lica

U izveštajnom periodu 2020–2023, rang lica protiv kojih je JTRZ podiglo optužnice pokazalo je značajan pomak, što predstavlja приметно odstupanje od prethodnih trendova. Iako većinu okrivljenih i dalje čine pojedinci nižeg ranga u vreme sukoba, zabeležen je приметan porast optužnica protiv visokorangiranih lica.

Tokom perioda 2003–2014, velika većina optuženih (149 od ukupno 162) bila je nižeg ranga, sa samo trinaest optuženih srednjeg ranga i nijednim optuženim visokorangiranim licem. Ovaj obrazac je uglavnom nastavljen i u periodu 2015–2019, sa 35 okrivljenih nižeg ranga i 3 okrivljena srednjeg ranga, dok visokorangirana lica i dalje nisu procesuirana.

Rang optuženih (2020-2023)

Međutim, u periodu 2020–2023. došlo je do značajne promene. Javno tužilaštvo za ratne zločine podiglo je optužnice protiv 23 nižerangirana⁹⁶ i tri srednjerangirana okrivljena.⁹⁷ Što je najvažnije, JTRZ je po prvi put optužilo devet visokorangiranih lica (preko 27% od ukupnog broja novooptuženih) u okviru šest novih optužnica. Ovaj razvoj događaja predstavlja važan iskorak u procesuiranju komandne odgovornosti i naglasku na one koji su potencijalno najodgovorniji za teške ratne zločine.

Od ovih predmeta protiv visokorangiranih lica tri potiču iz sopstvenih istraga JTRZ-a,⁹⁸ dok su tri ustupljena iz BiH. Jedan od ovih značajnih predmeta već je obustavljen zbog smrti okrivljenog. Napredak u ostalim sudskim postupcima biće pažljivo praćen radi procene efikasnosti procesuiranja visokorangiranih lica.

Misija OEBS-a u Srbiji pozdravlja ovaj pomak ka procesuiranju visokorangiranih lica, jer je to u skladu sa dugogodišnjim preporukama da se prevashodno gone oni koji snose najveću odgovornost za ratne zločine. Ovakav pristup može značajno uticati na celokupnu oblast procesuiranja ratnih zločina u Srbiji, jer je usmeren ne samo na neposredne učiniocice, već i na one koji su možda naredili ili omogućili zločine većeg obima. Treba napomenuti da je broj okrivljenih srednjeg ranga i dalje mali, što zahteva dalju analizu kako bi se obezbedio sveobuhvatan pristup odgovornosti na svim nivoima komandovanja.

96 U tu svrhu, Misija OEBS-a u Srbiji je dva puta evidentirala dve optužnice podignute 2020. i 2022. godine protiv istog, niskorangiranog učinioca.

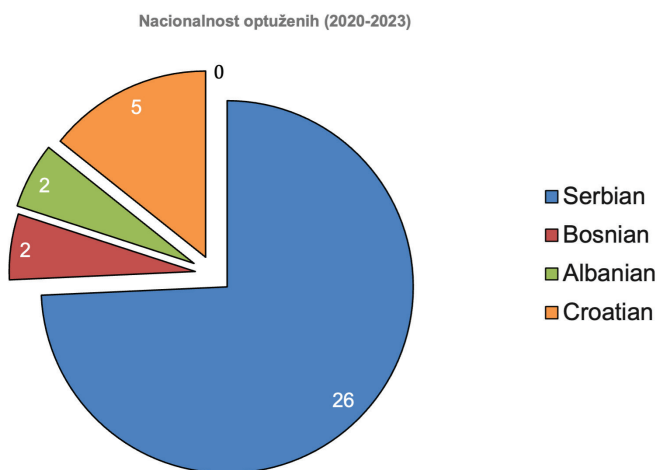
97 Statistika ne obuhvata jednog okrivljenog, čiji identitet nije bio poznat u vreme pisanja izveštaja, budući da optužnica još nije bila potvrđena.

98 Ovaj broj uključuje jedan predmet zasnovan na dokazima koje je MRMKS ustupio JTRZ-u.

Uopšteno gledano, ova nova tendencija podizanja optužnica protiv visokorangiranih lica predstavlja pozitivan iskorak u naporima Srbije da na sveobuhvatan način procesuirati ratne zločine, uključujući lica na najvišim nivoima odgovornosti. Misija OEBS-a u Srbiji podstiče JTRZ da nastavi s ovakvim pristupom, istovremeno zadržavajući uravnotežen strateški pristup procesuiranju učinilaca ratnih zločina na svim nivoima komandne strukture.

6. Nacionalnost optuženih⁹⁹

Većina optuženih u novim optužnicama su i dalje pripadnici srpske nacionalnosti, ali u nešto manjoj meri u poređenju sa prethodnim izveštajnim periodima. Od 36 okrivljenih koje je JTRZ optužilo u periodu između 2020. i 2023. godine, 26¹⁰⁰ je bilo srpske nacionalnosti. Međutim, zabeležen je primetan porast broja okrivljenih koji nisu srpske nacionalnosti – tokom ovog perioda podignute su optužnice i protiv pet Hrvata, dva Bošnjaka i dva Albanca.¹⁰¹ Ovo predstavlja diverzifikovaniji spektar okrivljenih u poređenju sa periodom 2015–2019, kada su optužnice bile podignute samo protiv dva lica nesrpske nacionalnosti.

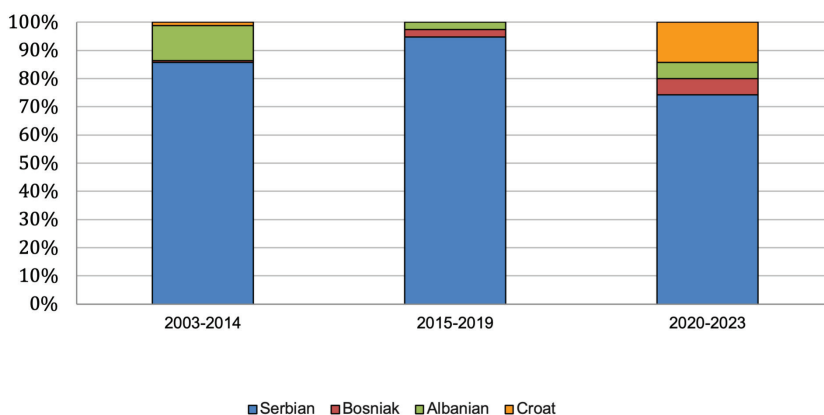
⁹⁹ Iako je Misija OEBS-a u Srbiji beležila nacionalnost optuženih, fokusirala se pre svega na njihovu pripadnost zaraćenim stranama, pre nego na samu nacionalnu pripadnost. Međutim, u praćenim predmetima, nacionalnost i pripadnost uglavnom su se poklapali, čineći ovu razliku generalno nebitnom za potrebe ove analize.

¹⁰⁰ U tu svrhu, Misija OEBS-a u Srbiji je dvaput evidentirala dve optužnice iz 2020. i 2022. godine podignute protiv istog počinioca srpske nacionalnosti.

¹⁰¹ U vreme pisanja, nacionalnost jednog dodatnog okrivljenog protiv koga je optužnica podignuta 2023. godine, još uvek nije poznata.

Ova promena pristupa delimično se može pripisati novoj praksi JTRZ-a da pokreće suđenja u odsustvu protiv okrivljenih koji se nalaze u drugim jurisdikcijama, a koji su ranije smatrani nedostupnim srpskim vlastima. Pogotovo optužnice podignute protiv okrivljenih hrvatske nacionalnosti predstavljaju značajnu promenu u odnosu na prethodnu praksu. Ipak, i dalje preovlađuju optužnice protiv okrivljenih srpske nacionalnosti, što je rezultat predmeta ustupljenih iz BiH, koji se uglavnom odnose na osumnjičene Srbe.

Nacionalnost optuženih (2003-2023)

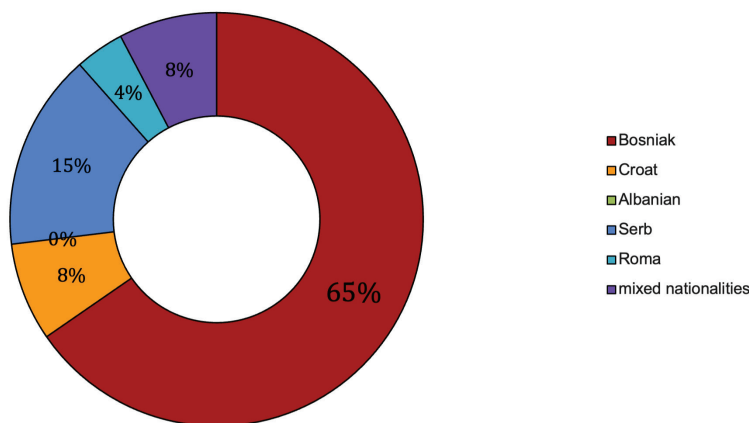
Misija OEBS-a u Srbiji pozdravlja očiglednu spremnost JTRZ-a da vodi postupke protiv okrivljenih različitih nacionalnosti, jer to ukazuje na to da etničko poreklo ne utiče na odluke o podizanju optužnica. Ovakav pristup se pozitivno razlikuje od nekih drugih regionalnih institucija, koje su kritikovane zbog zanemarivanja krivičnog gonjenja okrivljenih svoje etničke pripadnosti. Ipak, Misija OEBS-a u Srbiji nastavlja da pažljivo prati ova zbivanja kako bi osigurala da se izbor predmeta za procesuiranje zasniva na snazi dokaza i težini navodnih zločina, a ne nacionalnoj pripadnosti.

7. Nacionalnost žrtava

U većini novih predmeta u kojima su optužnice podignute tokom izveštajnog perioda 2020–2023, žrtve su bile bošnjačke nacionalnosti, čime se nastavlja tendencija zabeležena prethodnih godina. Od ukupnog broja optužnica, 17 je obuhvatalo bošnjačke žrtve. Međutim, primećen je mnogo širi spektar različitih nacionalnosti žrtava u poređenju s periodom 2015–2019. U četiri predmeta su žrtve bili Srbi, u dva predmeta Hrvati, dok se jedan predmet odnosio na žrtvu romske nacionalnosti. Pored toga, dva

dodatna predmeta obuhvatala su žrtve različitih nacionalnosti, među kojima su Bošnjaci, Egipćani, Makedonci, Romi i Srbi.

Nacionalnost žrtava u novim predmetima u kojima je podignuta optužnica (2020-2023)

Ova diversifikacija nacionalnosti žrtava predstavlja pozitivan pomak, jer ukazuje na sveobuhvatniji pristup u procesuiranju ratnih zločina koji uključuje sve pogođene zajednice. Međutim, činjenica da su i dalje najzastupljeniji predmeti u kojima su žrtve bošnjačke nacionalnosti prevashodno se može pripisati ustupanju predmeta iz BiH, koji se uglavnom odnose na zločine protiv bošnjačkih civila.

Važno je napomenuti da se, za razliku od prethodnog izveštajnog perioda, jedan predmet odnosi na žrtvu romske nacionalnosti, čime se koriguje propust uočen u ranijim izveštajima. Međutim, i dalje nedostaju predmeti u kojima su specifično žrtve kosovski Albanci, što bi moglo zahtevati dodatnu pažnju.

Misija OEBS-a u Srbiji primećuje da ova veća zastupljenost žrtava različitih nacionalnosti sugerise napore JTRZ-a da se bavi širim spektrom predmeta ratnih zločina. Ipak, važno je osigurati da ta raznovrsnost proističe iz nepristrasnog odabira predmeta na osnovu težine krivičnog dela i snage dokaza, a ne na osnovu etničke pripadnosti žrtava. Misija OEBS-a u Srbiji nastaviće da pomno prati ovaj aspekt kako bi procenila celokupnu pravičnost i uravnoteženost pristupa procesuiranju predmeta ratnih zločina u Srbiji.

8. Broj žrtava

U izveštaju iz 2014. godine, Misija OEBS-a u Srbiji ukazala je na opadajući trend u prosečnom broju žrtava po predmetu u periodu od 2010. do 2015. godine, pri čemu

je najniži nivo dostignut 2014. godine, kada su nove optužnice u proseku obuhvatale nešto više od dve žrtve po predmetu. U periodu 2015–2019, zabeležen je značajan porast prosečnog broja žrtava po predmetu, pre svega zbog dva velika predmeta vezana za Srebrenicu. Međutim, takođe je primećeno da je 10 od 17 novih predmeta u tom periodu i dalje obuhvatalo pet ili manje žrtava.

Izveštajni period 2020–2023 pokazuje značajan i pohvalan pomak ka procesuiranju predmeta koji obuhvataju veći broj žrtava. Posebno se ističe jedan predmet vezan za događaje u Srebrenici, koji obuhvata hiljade žrtava, što predstavlja veliki iskorak u procesuiranju ratnih zločina većeg obima. Još jedan značajan predmet, koji se odnosi na zločine počinjene u Bratuncu kod Srebrenice, obuhvata oko 300 žrtava.

Nekoliko drugih predmeta u ovom periodu takođe obuhvata stotine žrtava, pri čemu su mesta zločina uglavnom u raznim delovima BiH, uključujući Rogaticu, Ključ, Sanski Most i Zvornik. Pažnja usmerena na predmete većeg obima predstavlja pozitivan pomak u naporima Srbije u procesuiranju ratnih zločina, što otvara mogućnost za sveobuhvatniji pristup sistemskim zločinima i visokorangiranim učiniocima. Ovakav način delovanja ima potencijal da poveća uticaj procesuiranja ratnih zločina i da postigne sveobuhvatnije suočavanje sa razmerama počinjenih zločina.

Međutim, važno je istaći da su dva od ovih većih predmeta — „Jasikovac”, koji obuhvata oko 300 žrtava, i „Srebrenica II”, koji obuhvata hiljade žrtava — rezultat istrage samog JTRZ-a. Ostali predmeti sa velikim brojem žrtava ustupljeni su iz BiH. Ovo naglašava kontinuiranu važnost regionalne saradnje u krivičnom gonjenju ratnih zločina, ali ukazuje i na potrebu da JTRZ unapredi svoje kapacitete za samostalnu istragu i procesuiranje predmeta velikog obima.

Uprkos ovom zaokretu ka predmetima većeg obima, broj žrtava po predmetu nastavlja da varira. Javno tužilaštvo za ratne zločine je i dalje uglavnom procesuiralo predmete sa manjim brojem žrtava, pri čemu su neke optužnice obuhvatale manje od deset žrtava. Ova raznolikost u veličini predmeta ukazuje na to da JTRZ održava uravnotežen pristup, baveći se i pojedinačnim incidentima, kao i zločinima velikog obima.

Uprkos pozitivnom trendu ka procesuiranju predmeta većeg obima, zabrinjava to što teški zločini počinjeni tokom sukoba na Kosovu i dalje ostaju nerešeni. Kao što je istaknuto u izveštaju OEBS-a iz 2014. godine, nekoliko masakra većeg obima počinjenih na Kosovu još uvek nije bilo predmet krivičnog gonjenja od strane srpskih institucija ili UNMIK-a/EULEX-a. Tu spadaju masakri u selima Meja i Korenica (oko 300 ubijenih), selu Izbica (preko 100 ubijenih) i Pustom Selu (preko 100 ubijenih), koji su se svi dogodili u martu i aprilu 1999. godine.

Iako se ovo delimično može pripisati već pomenutom pogoršanju saradnje sa institucijama na Kosovu, nedostatak napretka u ovim predmetima je posebno zabrinjavajući s obzirom na to da je prošlo 25 godina od tih događaja. Uprkos ponovljenim uveravanjima JTRZ-a da su ovi predmeti pod istragom, nije bilo konkretnog napretka niti vidljivih rezultata u postizanju pravde za ove teške zločine. Ova kontinuirana neaktivnost

nameće pitanja o kapacitetu ili spremnosti JTRZ-a da se bavi svim aspektima nasleđa srpskih ratnih zločina, naročito onima počinjenim na Kosovu.

Misija OEBS-a u Srbiji ponavlja svoju zabrinutost da, bez jasnije strategije za prioritizaciju i rešavanje ovih zločina velikog obima, postoji realan rizik da oni nikada neće biti procesuirani. To ne samo da uskraćuje pravdu stotinama žrtava i njihovim porodicama, već predstavlja i ozbiljan propust u naporima Srbije da se sveobuhvatno suoči sa svojom ratnom prošlošću. Misija OEBS-a u Srbiji poziva JTRZ da preispita svoj pristup u određivanju prioriteta predmeta, i da posveti posebnu pažnju i resurse ovim dugo nerešenim predmetima velikog obima, koji se odnose na sukobe na Kosovu.

9. Preporuke

Za JTRZ:

- Savetuje se da se dodatno preciziraju kriterijumi za prioritizaciju predmeta kako bi se osigurala efikasnija raspodela resursa i izbor predmeta.
- Izričito se preporučuje da se uloži više napora u samostalnu istragu i procesuiranje predmeta ratnih zločina velikog obima, naročito onih vezanih za sukob na Kosovu, koji su decenijama ostali nerešeni.
- Preporučuje se da se nastavi i pojača pažnja usmerena na podizanje optužnica protiv visokorangiranih okrivljenih, uz održavanje uravnoteženog pristupa procesuiranju na svim nivoima.
- Preporučuje se razvijanje i sprovođenje strategija za unapređenje efikasnosti istraga, s ciljem povećanja broja optužnica koje proizlaze na osnovu istraga samog JTRZ-a.

Za Vladu Republike Srbije:

- Preporučuje se kontinuirano obezbeđivanje adekvatnih resursa za JTRZ i SORZ, naročito u pogledu administrativnog osoblja, IT opreme i specijalizovanog veštačenja kod složenih istraga.
- Savetuje se podrška naporima za unapređenje mehanizama saradnje sa institucijama na Kosovu kako bi se olakšale istrage nerazjašnjenih zločina velikog obima.

Za Visoki savet tužilaštva:

- Poziva se na ubrzanje postupka imenovanja glavnog tužioca za ratne zločine kako bi se obezbedilo stabilno rukovodstvo i strateški pravac za JTRZ.

Za SORZ:

- Preporučuje se da se nastave naponi za unapređenje motivacije zaposlenih i njihove specijalizacije za istrage ratnih zločina, potencijalno kroz ciljane programe obuke i podsticaje.
- Savetuje se maksimalno korišćenje novih tehnoloških alata, poput Zylaba, radi podrške efikasnijim i sveobuhvatnijim istragama.

GLAVA IV – Oblici učešća u izvršenju krivičnog dela i odgovornost nadređenog

1. Saizvršilaštvo

Tokom izveštajnog perioda, saizvršilaštvo je ostalo najčešći oblik saučesništva u optužnicama za ratne zločine u predmetima sa većim brojem okrivljenih. Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije (KZ SRJ) definiše saizvršilaštvo na širok način kao „više lica [koja] učestvovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način, zajednički učine krivično delo”, pri čemu se obuhvataju i objektivni i subjektivni elementi.

Izveštaji Misije OEBS-a u Srbiji iz 2014. i 2019. godine ukazali su na to da u optužnicama JTRZ-a i prvostepenim presudama ORZ nije uvek jasno određena radnja izvršenja i način učešća svakog saokrivljenog u predmetima koji se odnose na više učinilaca. Ovaj problem se nastavio i tokom ovog izveštajnog perioda, pri čemu postoje optužnice u kojima se i dalje ne opisuje tačan doprinos okrivljenih izvršenju krivičnih dela, čime se ne dobija jasna slika o ulozi svakog okrivljenog u navodnim zločinima.

Optužnice su često razmatrale odgovornost okrivljenih kao kolektivne grupe, umesto da jasno razgraniče konkretne radnje svakog pojedinca. U nekim slučajevima, optužnice su detaljno opisivale postupke određenih saizvršilaca, dok su ostale tretirale kao nediferenciranu grupu.

Odeljenja za ratne zločine Apelacionog suda istaklo je da nejasne optužbe ili izreke presuda otežavaju okrivljenima da pripreme delotvornu odbranu, jer u svakoj fazi postupka moraju biti upoznati sa činjeničnim i pravnim navodima koji im se stavljaju na teret.

Misija OEBS-a u Srbiji ponavlja da tužilaštvo prilikom formulisanja optužbi mora jasno opisati način učešća u izvršenju dela za svakog optuženog. U optužnicama je potrebno precizirati relevantne radnje koje su dovoljne za utvrđivanje krivične odgovornosti, kako bi okrivljeni bili u mogućnosti da razumeju šta im se optužbom stavlja na teret i pripreme odgovarajuću odbranu. Ako ovaj standard ne može biti dostignut,

tužilac bi trebalo da razmotri prikupljanje dodatnih dokaza ili eventualno odustajanje od krivičnog gonjenja.

U predmetu „Ključ - Rejzovići“, Apelacioni sud je potvrdio prvostepenu presudu (u ponovljenom postupku), navodeći da je Viši sud ispravno zaključio da za postojanje saizvršilaštva mora postojati konkretna radnja koja bi ukazala na ulogu optuženog kao jednog od učesnika u ubistvima.

Drugostepeni sud je, između ostalog, zaključio da u ovom konkretnom slučaju, na osnovu izvedenih dokaza tokom postupka, nije bilo moguće utvrditi koje je tačno radnje optuženi preduzeo koje su dovele do njegovog učešća u zločinu ili na neki način doprinele krivičnom delu.¹⁰² Presuda Apelacionog suda ukazuje na to da tužilaštvo nije uspeo da dokaže činjenice koje potkrepljuju saizvršilaštvo optuženih.

Praksa nejasnog određenja individualne krivične odgovornosti u presudama se nastavlja i tokom ovog izveštajnog perioda.¹⁰³ Dugotrajne nepovoljne procesne posledice ovakvih nejasnih određenja postale su očigledne, jer je Apelacioni sud ukidao prvostepene presude i predmete vraćao na ponovno suđenje. Apelacioni sud je istakao da presude moraju jasno navesti utvrđene činjenice o krivičnim radnjama pojedinačnih okrivljenih, kao i potkrepljujuće dokaze, kako bi se omogućilo ostvarivanje prava na žalbu.

Misija OEBS-a u Srbiji ističe da presude treba da sadrže jasno objašnjenje doprinosa svakog pojedinca izvršenju krivičnog dela, a posebno činjenične okolnosti na kojima se zasnivaju zaključci o krivičnoj odgovornosti za svako lice kada ima više saokrivljenih. Iako nije potrebno iscrpno opisivati sve radnje optuženih, u optužnicama i presudama potrebno je jasno formulisati barem minimalne elemente koji ispunjavaju uslove za utvrđivanje krivične odgovornosti. Ukoliko taj standard nije dostignut, okrivljeni treba da bude oslobođen.

2. Odgovornost nadređenog

U izveštajima iz 2014. i 2019. godine, Misija OEBS-a u Srbiji istakla je nedostatak jasnog stava u pogledu pravnog osnova za odgovornost nadređenog u predmetima ratnih zločina. Izveštaji su ukazali da ni JTRZ, ni odeljenja za ratne zločine nisu definitivno prihvatili niti odbacili mogućnost primene komandne odgovornosti u srpskom pravnom sistemu, niti su dosledno primenjivali druge oblike odgovornosti nadređenog.

¹⁰² Apelacioni sud u Beogradu, presuda KŽ1 Po2 3/2021, str. 15.

¹⁰³ U predmetu „Lovas“, Apelacioni sud je preinačio osuđujuću presudu u ponovljenom postupku i oslobodio jednog od okrivljenih, navodeći, između ostalog, da TRZ nije precizno navelo i individualizovalo radnje okrivljenog u optužnici.

Tokom aktuelnog izveštajnog perioda (2020–2023), Misija OEBS-a u Srbiji je primećila značajne promene u ovoj oblasti. Za razliku od prethodne prakse, pokrenuti su postupci protiv visokorangiranih lica,¹⁰⁴ uključujući optužbe za izdavanje naređenja da se izvrši krivično delo. Ovo predstavlja značajan zaokret u odnosu na ranije prisutno oklevanje da se podignu optužnice protiv ili sudi visokorangiranim optuženima, što je često bilo pripisivano nedostatku odgovarajućih odredbi u KZ SRJ.

Iako JTRZ nije formalno optužilo nijednog okrivljenog na osnovu komandne odgovornosti kao takve, pozivajući se na neprimenjivost ove vrste krivične odgovornosti na dela počinjena tokom 1990-ih, primetan je napor da se princip odgovornosti nadređenog primeni putem drugih pravnih mehanizama.

Prvo, primena „izdavanja naređenja“ kao oblika učešća u izvršenju krivičnog dela u novijim predmetima protiv visokorangiranih lica ukazuje na postojanje spremnosti da se pozabavi pitanjem odgovornosti nadređenog, mada kroz već postojeće odredbe domaćeg prava.

Drugo, znatno odstupajući od dosadašnje prakse, JTRZ je po prvi put podiglo optužnicu protiv jednog srednjerangiranog i jednog visokorangiranog okrivljenog, terećći ih za odgovornost za zločine koje su počinili njihovi podređeni u predmetu „Sanski Most II“. Ovakav razvoj događaja predstavlja značajan pomak u odnosu na nalaze prethodnih izveštaja OEBS-a, koji su isticali nedostatak takvih optužbi protiv visokorangiranih lica.

Optužnica navodi da su dvojica pripadnika oružanih snaga bosanskih Srba bila svesna ratnih zločina koje čine njihovi podređeni i da su „pristali“ na to. Ova formulacija predstavlja nijansiran pristup koji se pozicionira između dva postojeća oblika učešća u izvršenju krivičnog dela: „izdavanja naređenja“, koje je izričito predviđeno u domaćem srpskom zakonodavstvu, i „propust da se spreči“, što bi predstavljalo komandnu odgovornost prema međunarodnom pravu.

Izbor reči koje JTRZ upotrebljava u ovoj optužnici sugerise nastojanje da se unutar ograničenja srpskog pravnog okvira pronađe rešenje za kompleksno pitanje odgovornosti nadređenih. Ovakav pristup može se smatrati opreznim iskorakom u pravcu rešavanja dugotrajnog problema procesuiranja visokorangiranih lica za dela njihovih podređenih, što je u više navrata isticano u prethodnim izveštajima.

Kako je postupak još uvek u toku, ostaje da se vidi kako će ORZ tumačiti i presuditi na osnovu ove nove formulacije odgovornosti nadređenih. Odluka suda verovatno će imati dalekosežne posledice za buduće postupke protiv srednjerangiranih i visokorangiranih okrivljenih u predmetima ratnih zločina u Srbiji.

Treće, predmet „Trnje“, okončan u decembru 2019. godine, postavio je važna pitanja o mogućoj primeni teorije izvršenja krivičnog dela nečinjenjem i tumačenju jugo-

104 Vidi gore, Glava III.

slovenske vojne regulative kao osnove za odgovornost nadređenih. Međutim, odluka Apelacionog suda¹⁰⁵ da potvrdi prvostepenu presudu bez razmatranja ovih tema ostavila je ta pitanja nerešenim.

Konačno, Ustavni sud je 2020. godine izneo svoje mišljenje o pravnom osnovu za procesuiranje pojedinaca po osnovu komandne odgovornosti:

U avgustu 2014. godine, JTRZ je naložilo sprovođenje istrage protiv generala Dragana Živanovića zbog propusta da spreči ubistvo oko 120 albanskih civila, uništavanje privatne imovine, kao i pljačke i proterivanja u aprilu i maju 1999. godine. Istraga je obustavljena od strane JTRZ-a u martu 2017. godine zbog navodnog nedostatka dokaza. Nakon neuspešne žalbe Republičkom javnom tužilaštvu, porodice žrtava podnele su ustavnu žalbu. U oktobru 2020. godine, Ustavni sud (US) odbacio je žalbu, zaključivši da je istraga JTRZ-a bila hitna i delotvorna.¹⁰⁶ Međutim, US se takođe upustio u ispitivanje da li Živanović uopšte može biti procesuiran po osnovu komandne odgovornosti. Ustavni sud je takođe zauzeo stav da je komandna odgovornost posebno krivično delo (umesto oblika učešća u krivičnom delu), zaključivši da se kao takvo ne može primeniti na zločine počinjene pre 2006. godine, tj. pre nego što je uvedeno kao posebno krivično delo u srpsko zakonodavstvo.¹⁰⁷

Misija OEBS-a u Srbiji primećuje da, iako je postignut napredak, sveobuhvatan i dosledan pristup odgovornosti nadređenih još uvek nije u potpunosti osmišljen.

Iako je fokus na „izdavanje naređenja“ omogućio određeni napredak, i dalje ostaje nerazrešen širi spektar pitanja odgovornosti nadređenih, naročito u predmetima gde direktna naređenja mogu biti teško dokaziva. Kontinuirana nepreciznost u pravnom tretmanu saizvršilaštva i nedefinisan pristup komandnoj odgovornosti ili izvršenju krivičnog dela nečinjenjem stvaraju značajne pravne praznine u procesuiranju složenih predmeta ratnih zločina.

Da bi se u potpunosti ostvarili ciljevi Nacionalne strategije i postigla sveobuhvatna odgovornost za zločine, JTRZ i ORZ treba da istraže i razviju složeniji pristup oblicima učešća u izvršenju krivičnog dela za visokorangirane okrivljene. Misija OEBS-a u Srbiji podstiče srpske pravosudne institucije da nastave u pravcu postignutog napretka rešavanjem ovih pravnih izazova, čime bi se unapredili efikasnost i domet postupaka za ratne zločine protiv visokorangiranih lica i većih grupa.

105 Presuda KŽ1 Po2 5/19, 12. decembar 2019.

106 Odluka Ustavnog suda UŽ 11470/2017.

107 Izveštaj iz 2014. godine, str. 61.

3. Preporuke

Za JTRZ:

- Izričito se preporučuje da se u optužnicama jasno precizira doprinos svakog optuženog svakom krivičnom delu koje mu se stavlja na teret, kvalifikujući ga u skladu sa odgovarajućim oblikom učešća u izvršenju krivičnog dela.
- • Savetuje se da se nastavi razvoj i usavršavanje pristupa optuživanju po osnovu odgovornosti nadređenih, kroz istraživanje primene različitih oblika učešća u izvršenju krivičnog dela primenjivih na visokorangirane okrivljene.

Za ORZ:

- Neophodno je obezbediti da prvostepene presude precizno navode da li je doprinos izvršenju krivičnog dela svakog optuženog dokazan van razumne sumnje.
- Preporučuje se pružanje jasnog pravnog obrazloženja o primeni različitih oblika učešća u izvršenju krivičnog dela, posebno u predmetima koji obuhvataju odgovornost nadređenih.

Glava V – Dugo trajanje postupaka za ratne zločine

1. Pandemija COVID-19

U Srbiji je 15. marta 2020. godine proglašeno vanredno stanje zbog pandemije COVID-19. Shodno tome, 18. marta 2020. godine, Visoki savet sudstva doneo je Zaključak kojim se određuje da će se tokom vanrednog stanja održavati samo suđenja koja ne trpe odlaganje. Prema zaključku, predmeti ratnih zločina ne spadaju u takva suđenja.¹⁰⁸ Nakon ukidanja vanrednog stanja u maju 2020. godine, suđenja u predmetima ratnih zločina su nastavljena.¹⁰⁹ Uopšteno gledano, ovo odlaganje suđenja nije imalo značajan uticaj na postupke za ratne zločine.

2. Nastavak sistemskih problema

U izveštajima iz 2014. i 2019. godine, Misija OEBS-a u Srbiji je naglasila nekoliko faktora koji su doveli do dugog trajanja postupaka za ratne zločine. Među tim faktorima su neblagovremen izbor tužioca za ratne zločine, iznenadno uklanjanje sudija odeljenja za ratne zločine sa njihovih funkcija, neodržavanje glavnih pretresa usled odsustva okrivljenih i izostanak svedoka. Prethodni izveštaji su istakli da ovakvo dugo trajanje suđenja negativno utiče na prava svih učesnika u postupku, uključujući pravo optuženog na suđenje u razumnom roku i pravo žrtava na pravovremeno zadovoljenje

108 Suđenja koja ne trpe odlaganje bila su suđenja u predmetima u kojima je određen pritvor, predmetima protiv maloletnih lica, predmetima koji se odnose na porodično nasilje, predmeti za krivična dela počinjena za vreme vanrednog stanja ili u vezi sa vanrednim stanjem, predmeti u kojima postoji opasnost od zastarelosti, predmeti u vezi sa odlukama o zabrani rasturanja štampe i širenju informacija u sredstvima javnog informisanja, kao i predmeti za krivična dela prouzrokovane stečaja, nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije i prenošenje zarazne bolesti.

109 Naime, Narodna skupština ukinula je vanredno stanje 6. maja 2020. godine.

pravde. Dugo trajanje postupaka takođe neminovno vodi ka mogućem gubitku dokaza, jer svedoci mogu postati nedostupni ili im sećanja vremenom izblede.

Iako su i Nacionalna strategija i Revidirana tužilačka strategija postavile „povećanje efikasnosti postupaka za ratne zločine“ kao prvi i najvažniji prioritet, u tekućem izveštajnom periodu nastavili su se mnogi od ovih problema, a neki sudski postupci za ratne zločine su se značajno odužili.

Na primer, predmet „Lovas“ je okončan u januaru 2021. godine nakon izuzetno dugog trajanja od 14 godina, dok je ponovljeni postupak u predmetu „Čuška“ još uvek u toku u vreme pisanja ovog izveštaja, ulazeći u svoju 14. godinu,¹¹⁰ što ilustruje stalni problem predugih suđenja.

Naredni pasusi razmatraju faktore koji doprinose trenutnoj situaciji.

3. Promene u sudskom i tužilačkom osoblju

Prvi faktor koji, iako ograničeno, doprinosi dugom trajanju postupaka jesu brojne promene u sudskom osoblju.

Sudija Snežana Nikolić Garotić je 1. marta 2022. godine raspoređena u Odeljenje za ratne zločine kako bi zamenila sudiju Veru Vukotić, koja se penzionisala. Ova promena, zajedno sa zamenom sudije Zorane Trajković zbog njenog produženog bolovanja u februaru 2022. godine, dovela je do toga da svi postupci za ratne zločine pred Višim sudom moraju početi iznova u vrlo kratkom roku.¹¹¹ Takođe, kako je već navedeno u Glavi I, neuspeh VSS-a da odluči o produženju mandata sudije Terzića u ORZ-u doveo je do njegovog povratka u matični sud (Apelacioni sud u Novom Sadu), i kasnije zamene. Ovaj administrativni previd je izazvao zastoje u tekućim suđenjima za ratne zločine, jer je novoupućeni sudija morao da se upozna sa složenim spisima predmeta, što je dodatno produžilo trajanje postupaka. Ova situacija pokazuje kako administrativni propusti mogu direktno uticati na pravovremeno vođenje postupaka za ratne zločine.

Međutim, stvarni uticaj zamena sudija na trajanje tekućih suđenja za ratne zločine bio je ograničen. To je rezultat dogovora između tužilaštva i odbrane da prihvate sve već izvedene dokazne radnje, pa je sud jednostavno odlučio da se svi prethodno dati iskazi pročitaju iz zapisnika. Iako je ovaj pristup sprečio značajna kašnjenja koja bi se

110 Prvostepena odluka u ponovljenom postupku u ovom predmetu doneta je tek u aprilu 2024. godine, i dalje je podložna žalbi.

111 Član 388. ZKP-a predviđa da, ukoliko dode do izmene sastava sudskog veća tokom glavnog pretresa, čitav glavni pretres mora početi ispočetka. Pravni smisao ove odredbe je da se u kontradiktornom postupku dokazi izvođe pred sudskim većem; u načelu, sudija koji nije bio prisutan tokom izvođenja dokaza ne može oceniti dokaze jer nema saznanja o njima.

dogodila da su glavni pretresi morali početi ispočetka, vredno je napomenuti da bi, da je odbrana usvojila opstruktivnu strategiju i odbila da prihvati prethodno izvedene dokaze, sud mogao doneti drugačiju odluku, što bi potencijalno dovelo do predugog trajanja postupaka.

Misija OEBS-a u Srbiji ponovo izražava svoju zabrinutost zbog dugotrajnog procesa imenovanja tužioca za ratne zločine, o čemu je bilo reči u Glavi I. Iako produženi prelazni period nakon isteka mandata prethodnog tužioca nije doveo do ozbiljnih pravnih posledica kao u ranijem izveštajnom periodu,¹¹² Misija OEBS-a u Srbiji naglašava da svako odlaganje pri imenovanju neizbežno utiče na delotvorno upravljanje JTRZ-om i na efikasno vođenje postupaka za ratne zločine, što je ključni cilj kako Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina, tako i Revidirane tužilačke strategije.

4. Izostanak okrivljenih

Izostanak okrivljenih nastavio je da bude učestali problem koji utiče na dužinu trajanja krivičnih postupaka.

Na primer, u predmetu „Srebrenica“ glavni pretresi su više puta odloženi zbog izostanka okrivljenih. Tako su ročišta zakazana za 13. april i 24. jul 2023. godine odložena jer jedan ili više okrivljenih nisu bili prisutni. Ova stalna odlaganja znatno su otežala tok postupka, ovog ionako složenog i značajnog predmeta.

Misija OEBS-a u Srbiji napominje da sudovi treba da osiguraju da izostanak stranke, odnosno nesaradnja stranke u postupku, ne ometa efikasno odvijanje krivičnih postupaka.

Zakonik o krivičnom postupku predviđa da je okrivljeni dužan da prisustvuje glavnim pretresima, a ako to ne učini, sud može izdati nalog za primenu prinudnih mera kako bi se obezbedilo njegovo prisustvo.¹¹³ Uprkos učestalim izostancima okrivljenih sa glavnih pretresa u nekim od najznačajnijih predmeta ratnih zločina pred Odeljenjima za ratne zločine, sud je pribegao takvim merama samo u dva slučaja. Tokom izveštajnog perioda, ORZ su primenila praksu razdvajanja krivičnih postupaka za okrivljene čije ih zdravstveno stanje sprečava da učestvuju ili prisustvuju suđenju. Ovakav procesni pristup primenjen je kada je procenjeno da okrivljeni, zbog svog zdravstvenog stanja, nije sposoban da nastavi da učestvuje u suđenju.¹¹⁴

112 U prethodnom izveštajnom periodu, kašnjenje od 17 meseci u imenovanju tužioca za ratne zločine dovelo je do značajnih pravnih komplikacija, uključujući osporavanje validnosti pojedinih optužnica podignutih tokom tog prelaznog perioda. Apelacioni sud je odbacio nekoliko optužnica podnetih između januara 2016. i maja 2017. godine, navodeći da ih nije podneo „ovlašćeni tužilac“, što je dovelo do procesnih zastoja u značajnim predmetima kao što su „Srebrenica“ i „Štrpci“.

113 ZKP, član 380.

114 Ovaj pristup je primenjen u predmetima „Sanski Most II“, „Srebrenica“ i „Čuška“.

Kada je potrebno, sud bi trebalo da primeni pravna sredstva na raspolaganju kako bi obezbedio prisustvo stranaka na suđenju i nastavi sa razdvajanjem postupaka protiv okrivljenih čije zdravstveno stanje onemogućava redovno prisustvovanje glavnim pretresima tokom dužeg perioda. Ovaj pristup bi omogućio brže donošenje presuda za ostale okrivljene.

5. Izostanak svedoka

Najčešći uzrok odlaganja suđenja ostao je izostanak svedoka, posebno kada su pozvani da svedoče putem video-konferencijske veze iz BiH.

Uredno pozvani svedoci imaju obavezu da se pojave na glavnom pretresu i svedoče.¹¹⁵ U slučaju neopravdanog odsustva, sud može primorati svedoka da se pojavi i kazniti ga novčano najviše do 100.000 dinara.¹¹⁶

Kao što je već navedeno u prethodnim izveštajima, Misija OEBS-a u Srbiji je nastavila da prati brojne predmete u kojima se svedoci više puta nisu pojavili da svedoče, posebno ukoliko im je boravište u inostranstvu, a trebalo je ili da putuju u Srbiju da svedoče, ili da se pojave na lokaciji sa video-konferencijskom vezom u stranoj jurisdikciji. To je dovelo do otkazivanja značajnog broja glavnih pretresa i time znatno doprinelo dugom trajanju ovih postupaka.

Predmet „Sanski Most II“ predstavlja posebno zabrinjavajući primer dugog trajanja postupka. Između juna 2021. i kraja 2023. godine, saslušano je samo pet svedoka, uprkos brojnim zakazanim pretresima. Iako Misija OEBS-a u Srbiji nema zvanične podatke o razlozima otkazivanja, razgovori sa advokatima koji rade na predmetu ukazuju na to da je glavni uzrok bila nevoljnost svedoka da se pojave pred sudom u BiH radi svedočenja putem video-konferencijske veze. Ova situacija ukazuje na stalne izazove u osiguranju saradnje svedoka, posebno u predmetima koji se oslanjaju na njihovo ispitivanje putem video-konferencijske veze iz inostranstva, i naglašava potrebu za efikasnijim mehanizmima koji bi obezbedili učešće svedoka u postupcima za ratne zločine.

Predmet „Bihać-Ripač“ ilustruje uticaj izostanka svedoka na dužinu trajanja postupka. Suđenje je započeto 9. marta 2021. godine, ali je tokom više od godinu dana ORZ uspešno da održi samo četiri glavna pretresa, na kojima je saslušano svega osam svedoka.

115 ZKP, član 96. stav 3: „Svako lice koje se kao svedok poziva dužno je da se odazove pozivu, a ako ovim zakonikom nije drugačije određeno dužno je i da svedoči.“

116 ZKP, član 108. stav 1: „Ako svedok koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda ili se bez odobrenja udalji sa mesta gde treba da bude ispitivan, organ postupka može narediti da svedok bude prinudno doveden, a sud ga može i kazniti novčano do 100.000 dinara.“

Predmet „Rudice“ predstavlja primer neefikasnog vođenja predmeta i nepotrebnih odlaganja. Ključni zaštićeni svedok, koji se navodno nalazio u Nemačkoj, bio je pozivan više puta iako je bilo jasno da ne želi dalje da sarađuje i nije voljan da svedoči. Javno tužilaštvo za ratne zločine nije odustajalo od ovog svedoka više od dve godine, dok je sud nastavio bezuspešne pokušaje da obezbedi njegovo svedočenje putem video-konferencijske veze.¹¹⁷ Ova kasna odluka značajno je produžila trajanje suđenja, što je posebno ozbiljan problem s obzirom na to da se okrivljeni nalazio u pritvoru. Ovaj predmet naglašava potrebu za bržim odlučivanjem kako tužilaštva, tako i suda kada je reč o svedocima koji odbijaju saradnju, kako bi se izbegli nepotrebno dugi postupci za ratne zločine.

Ostali predmeti u kojima je Misija OEBS-a u Srbiji primetila neopravdano dugo trajanje postupka uključuju predmete „Brod“ i „Zvornik-Karakaj“, gde su se pojavili problemi u obezbeđivanju svedočenja iz BiH i Nemačke. Predmeti „Jajce“ i „Bratunac-Suha“ takođe su pretrpeli značajna odlaganja.

U predmetima gde su svedoci davali iskaz iz drugih nacionalnih pravosuđa, ORZ nisu imala nadležnost niti ovlašćenja da primoraju svedoke da se pojave. Međutim, čak i u ovakvim slučajevima sud je mogao da primeni neke mere radi uštede vremena, kao što je kontaktiranje strane koja je predložila svedoke pre pretresa, kako bi se unapred potvrdilo njihovo prisustvo.

Iako Sud proverava da li su pozivi ispravno uručeni svedocima koji treba da prisustvuju, mogao bi u nekim slučajevima da uloži dodatne napore radi proveravanja i da li im zdravstveno stanje dozvoljava da prisustvuju pretresu i svedoče, kao i da li su obezbeđeni svi neophodni logistički uslovi (poput video-konferencijske veze). U nekim slučajevima Tužilaštvo može uspostaviti vezu i sa policijom, a tamo gde je reč o međunarodnoj pravnoj pomoći, sa organima strane države kako bi se potvrdilo prisustvo svedoka. Sve navedene provere treba da služe da Sud preduzme korektivne mere, uključujući otkazivanje glavnog pretresa unapred u situacijama u kojima se utvrdi da im svedoci neće prisustvovati; u slučaju da tužilac utvrdi da će izostanak svedoka biti trajan, trebalo bi da odustane od tog svedoka.

Misija OEBS-a u Srbiji i dalje izražava zabrinutost zbog problema izostanka svedoka, koji je istaknut u prethodnim izveštajima i koji i dalje predstavlja glavnu prepreku za efikasno procesuiranje ratnih zločina. U razgovorima, sudije ORZ-a su ukazale da su ograničene rasporedom pozivanja svedoka koji definiše JTRZ. Takođe su istakle da se svedočenja putem video-konferencijske veze mogu organizovati samo u slučajevima kada je fizičko prisustvo svedoka nemoguće. Objasnili su da osećaju obavezu da najpre pozovu svedoke da fizički prisustvuju pretresu barem jednom. Tek kada se svedok ne pojavi lično, može se razmatrati organizacija svedočenja putem video-konferencij-

117 Iako je sud tokom ovog dvogodišnjeg perioda izveo druge dokaze, nekoliko glavnih pretresa je odloženo isključivo zbog izostanka tog svedoka. Javno tužilaštvo za ratne zločine nije odustalo od ovog svedoka uprkos njegovom dugotrajnom odsustvu. Tek u aprilu 2024. godine, sud je konačno odlučio da prethodni iskaz svedoka pročita iz zapisnika, kako to dopušta član 406. stav 1. tačka 4. ZKP-a.

ske veze, i to samo ukoliko je fizičko prisustvo ocenjeno kao nemoguće. Očigledno je da je ova praksa vođena načelom neposrednosti. Međutim, ovakav krut pristup doprinosi nepotrebno dugom trajanju postupka.

Sudije ORZ-a su obavestile Misiju OEBS-a u Srbiji da, kao vid strategije za suočavanje sa ovim problemom, sada pozivaju veći broj svedoka na svaki glavni pretres, unapred očekujući da neki možda neće doći. Međutim, uprkos ovoj meri, previše svedoka i dalje izostaje, što dovodi do čestih odlaganja glavnih pretresa.

Misija OEBS-a u Srbiji konstatuje da je proteklo dosta vremena od događaja i da želi da se svedoci poštede sekundarne traumatizacije predstavlja jedan od ključnih faktora koji doprinose njihovom izostanku. Ipak, u predmetima ratnih zločina svedočenja svedoka predstavljaju glavni, a često i jedini dokaz u postupku. Ova činjenica bi trebalo da obaveže i tužilaštvo i sud da ulože više napora u održavanje ravnoteže između pribavljanja neophodnih iskaza i izbegavanja nepotrebnog produžavanja postupaka.

6. Preporuke

Za upravu Višeg suda u Beogradu:

- Izričito se preporučuje da se sudijama ORZ-a koji su preraspoređeni obezbedi mogućnost da dovrše rad na predmetima u poodmakloj fazi suđenja u kojima su članovi sudskog veća.

Za ORZ:

- Od ključnog je značaja osigurati efikasno rukovođenje postupcima, uključujući proveru organizacionih priprema za obezbeđenje prisustva okrivljenih i svedoka pre održavanja pretresa.
- Savetuje se primena pravnih mera predviđenih ZKP-om za prinudno dovođenje okrivljenih koji neopravdano izostanu.
- Preporučuje se da se razmotri da se pretresi odlažu unapred, kada je jasno da pozvani svedoci nisu u mogućnosti da prisustvuju.
- Savetuje se, kada je to neophodno, ulaganje dodatnog napora u upravljanje rasporedom pozivanja svedoka, uključujući jednostavniju organizaciju svedočenja putem video-konferencijske veze.

Za JTRZ:

- Izričito se preporučuje da se izbegne predlaganje svedoka čije svedočenje ne doprinosi bitnim aspektima predmeta. Savetuje se kritička procena spi-

ska svedoka kako bi samo oni sa neposrednim i relevantnim saznanjima bili pozvani da svedoče.

- Od ključnog je značaja sprovesti temeljni postupak provere svedoka pre glavnog pretresa, posebno onih koji svedoče putem video-konferencijske veze iz inostranstva.

Za Ministarstvo pravde:

- Savetuje se razmatranje primene tehnologija za upravljanje predmetima u cilju optimizacije rasporeda i smanjenja administrativnih odlaganja.
- Preporučuje se ispitivanje mogućnosti zakonskih izmena koje bi omogućile veću fleksibilnost i efikasnost u rukovođenju postupcima za ratne zločine.

Glava VI – Primena odredaba MHP

1. Ratni zločini u krivičnom pravu Srbije

U toku izveštajnog perioda, JTRZ je nastavilo da tereti sve okrivljene za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratne zločine protiv ratnih zarobljenika u skladu sa Krivičnim zakonom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ).¹¹⁸

Kao što je već navedeno u prethodnim izveštajima, KZ SRJ propisuje da radnja mora da predstavlja kršenje međunarodnog prava da bi bila kvalifikovana kao ratni zločin.¹¹⁹ Prema običajnom međunarodnom pravu, radnja će biti kvalifikovana kao ratni zločin ako postoje sledeći elementi: (a) mora postojati oružani sukob; (b) izvršena radnja mora biti zabranjena; (c) mora postojati „neksus“ između sukoba i zločina; (d) žrtva mora pripadati zaštićenoj kategoriji lica. Postoji dodatno načelo da je: (e) zvanični status učinioca je nebitan.

118 KZ SRJ je zakon koji je bio na snazi tokom 90-ih godina 20. veka i koji se prema jednoglasnom mišljenju smatra povoljnijim za okrivljenog. Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) iz 1976. godine i Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije (KZ SRJ) iz 1993. godine su gotovo identični zakoni. Članovima 142 (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva) i 144 (Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika) Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, usvojenog 1976. godine, bilo je predviđeno kažnjavanje „zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom“. Članom 38. stav 1. KZ SFRJ bilo je predviđeno, ukoliko nije drugačije propisano, da kazna zatvora ne može biti duža od 15 godina. Istim članom u stavu 2. predviđeno je da sud može izreći kaznu zatvora u trajanju od 20 godina „za krivična dela za koja je propisana smrtna kazna“. Ustavom Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine ukinuta je smrtna kazna za krivična dela propisana saveznim zakonom (uključujući i za ratne zločine). Izmena Krivičnog zakona usvojenim 1993. godine i formalno je ukinuta smrtna kazna iz Krivičnog zakona (član 37.) i predviđeno je da se umesto nje može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 godina za najteža krivična dela (član 38. stav 2). Rezultat toga je da se Krivičnim zakonom Savezne Republike Jugoslavije iz 1993. propisuje kazna za ratne zločine u rasponu od 5 do 15 godina zatvora ili fiksna kazna zatvora u trajanju od 20 godina.

119 Kao primer, razmotriće se krivično delo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva (član 142): „Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije, naredi da se [...] prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja [...] ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se [...]“. Pozivanje na međunarodno pravo obavezuje sudiju da utvrdi da li je radnja koja se okrivljenom stavlja na teret (a) jedna od radnji zabranjenih članom 142. i (b) protivna međunarodnom pravu. U tu svrhu, sudije ORŽ-a su često posezale za pravnim tumačenjima međunarodnog prava (naročito običajnog međunarodnog prava) koja su dali međunarodni tribunali, naročito MKSJ.

U prethodnim izveštajima, Misija OEBS-a u Srbiji zabeležila je slučajeve pogrešnog tumačenja gorenavedenih uslova (a), (c) i (e).¹²⁰ U ovom izveštajnom periodu, Misija OEBS-a u Srbiji nije uočila nijedan primer pogrešnog tumačenja uslova koji se odnose na „neksus“ i status učinioca na način koji je mogao da utiče na donošenje pogrešne odluke. Zbog toga, za razliku od prethodnih izveštaja, Misija OEBS-a u Srbiji nije se posebno bavila ovim temama.

Situacija se nije znatno promenila u izveštajnom periodu.

2. Postojanje oružanog sukoba

Prvi element koji sud treba da utvrdi u presudi jeste postojanje oružanog sukoba. Da li je došlo do oružanog sukoba i koji je njegov karakter, odlučuje se na osnovu praga definisanog, mada nedovoljno precizno, u Ženevskim konvencijama i njihovim Dopunskim protokolima. Pored toga, još jedan standard za određivanje oružanog sukoba formulisalo je Žalbeno veće MKSJ-a: „oružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar jedne države“.¹²¹

MHP pravi razliku između međunarodnih oružanih sukoba i nemeđunarodnih oružanih sukoba,¹²² pri čemu zaštićena lica uživaju veći stepen ugovorne zaštite u međunarodnim oružanim sukobima, nego u nemeđunarodnim oružanim sukobima.¹²³

U izveštajnom periodu, sudije ORZ-a su nastavile da ispravno primenjuju odgovarajuć korpus pravila MHP u vezi sa sukobima u BiH i Hrvatskoj.

Što se tiče krivičnih dela izvršenih tokom sukoba na Kosovu, u izveštajnom periodu dva nova predmeta su bila u toku pred ORZ.¹²⁴ Kvalifikacija sukoba na Kosovu u

120 Videti izveštaj iz 2014. godine, str. 67-72; izveštaj iz 2019. godine, str. 61-68.

121 MKSJ, Tužilac protiv Duška Tadića (IT-94-1-A), Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995. godine, (Interlokutorna žalba u predmetu „Tadić“), pasus 67.

122 MKSJ je naveo da međunarodni oružani sukob postoji „svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država.“ Nemeđunarodni oružani sukob postoji „svuda gde se pribeglo [...] produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar jedne države“, *ibid*.

123 Međutim, MKSJ je stava da se većina garancija iz četiri Ženevske konvencije primenjuje i na nemeđunarodne oružane sukobe budući da su te konvencije postale deo međunarodnog običajnog prava.

124 Jedan predmet je pravnosnažno okončan u izveštajnom periodu („Đakovica II“), dok je drugi predmet u fazi žalbenog postupka („Rudice“).

toku 1998. i 1999. godine označena je kao problematična u prethodnim izveštajima OEBS-a, kako po prirodi¹²⁵ tako i po datumu završetka.

Što se tiče prirode sukoba, nakon presude iz 2019. godine u jednom predmetu¹²⁶, ORZ Višeg suda je nastavilo da kvalifikuje ovaj sukob kao nemeđunarodni. Samo u jednom predmetu u kojem je doneta sudska odluka tokom izveštajnog perioda (predmet „Đakovica II”), a koji obuhvata zločine koje je navodno izvršio pripadnik Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) nad civilom, sudije ORZ su pravilno zaključile da su zločini izvršeni u kontekstu nemeđunarodnog oružanog sukoba.¹²⁷¹²⁸

U prethodnim izveštajima, Misija OEBS-a u Srbiji je opširno izveštavala o specifičnom problemu u tumačenju koji se pojavio u praksi ORZ u vezi sa datumom okončanja nemeđunarodnog sukoba na Kosovu, koji takođe ima implikacije na okončanje primene odredaba MHP i povezanu kvalifikaciju krivičnih dela kao ratnih zločina.¹²⁹

Naime, iako je MKSJ utvrdio da je međunarodni sukob između Srbije i NATO-a okončan u junu 1999. godine, pri čemu su dva najbitnija datuma za to pitanje potpisivanje takozvanog „Kumanovskog sporazuma“ (9. juna 1999.) i dan kada je sprovođenje sporazuma okončano (tj. 20. jun 1999. godine kada su srpske snage završile povlačenje sa teritorije Kosova, a NATO zvanično okončao vazдушnu kampanju),¹³⁰ srpski sudovi su podeljeni po tom pitanju. Stav koji je Viši sud ranije zauzeo u nekoliko predmeta

125 Borbe između Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) i srpskih snaga eskalirale su u pravi oružani sukob u proleće 1998. godine. Počevši od 24. marta 1999. godine, treća strana, NATO, uključila se u neprijateljstva kroz kampanju bombardovanja. U svim predmetima pred ORZ koji se odnose na Kosovo bila je neosporna činjenica da je postojao sukob između pripadnika OVK i oružanih snaga Srbije s jedne strane, te istovremeni oružani sukob između snaga Srbije i NATO-a.

126 Predmet „Ramadan Maljoku”, presuda SPK Po2 1/19 od 19. marta 2019. godine.

127 Predmet „Đakovica II”, presuda K Po2 7/22 od 8. novembra 2022. godine.

128 Treba napomenuti da iako je moguće da na jednoj teritoriji u isto vreme postoji više od jednog oružanog sukoba, okrivljeni može da izvrši radnje samo u okviru jednog jedinog sukoba, koji može da bude samo međunarodni ili samo nemeđunarodni. Na primer, očigledno je da su zločini srpskih snaga protiv civila - kosovskih Albanaca iz predmeta koji se na njih odnose izvršeni u kontekstu nemeđunarodnog sukoba između OVK i srpskih snaga. Prema tome, civilne žrtve uživaju garantije iz Zajedničkog člana 3. i Dopunskog protokola II kao lica koja ne učestvuju u neprijateljstvima između srpskih snaga i OVK. Kao državljani tadašnje SRJ, ti civili nisu mogli uživati zaštitu predviđenu Četvrtom ženevskom konvencijom, ne samo zato što sukob nije bio međunarodni, nego i zato što ta Konvencija štiti samo civile koji su državljani druge ugovorne strane. Osim ako se ne tvrdi da je većina odredaba Ženevskih konvencija takođe primenljiva na nemeđunarodne oružane sukobe kao običajno međunarodno pravo, a u tom slučaju sudija treba da pruži pravne argumente koji podržavaju tu teoriju.

129 Ženevskim konvencijama, uz retke izuzetke, predviđeno je da se MHP primenjuje do „opšteg završetka vojnih operacija.” Stoga, u načelu, završetkom sukoba, prestaje i primena MHP. MKSJ je obrazložio ovo pravilo: „[m]eđunarodno humanitarno pravo primenjuje se od početka takvih oružanih sukoba sve do posle prestanka neprijateljstava, odnosno sve do zaključenja mira ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, sve dok se ne pronađe mirno rešenje” (MKSJ, Interlokutorna žalba u predmetu „Tadić”, *supra*, pasus 70). Postoje neki izuzeci od tog pravila u vezi sa obavezom repatrijacije lica zaštićenih Trećom i Četvrtom ženevskom konvencijom i obavezama koje okupaciona sila ima u skladu sa Četvrtom konvencijom.

130 Za više informacija, videti: MKSJ, Tužilac protiv Haradinaja i dr. (IT-04-84), prvostepena presuda, pasus 100, Tužilac protiv Limaja i dr. (IT-03-66), prvostepena presuda, pasus 171–174, Tužilac protiv Milutinovića i dr. (IT-05-87), prvostepena presuda, tom 1 od 4, pasus 841, 1217, Tužilac protiv Đorđevića, prvostepena presuda, pasus 1579, presuda Žalbenog veća, pasus 521.

bio je da su oba oružana sukoba na Kosovu okončana 20. juna 1999. godine. S druge strane, Apelacioni sud je dosledno smatrao da su se i međunarodni i nemeđunarodni oružani sukobi na Kosovu okončali potpisivanjem Kumanovskog sporazuma 9. juna 1999. godine. U svojim nalazima, Sud nije isključio mogućnost da je mogao postojati sukob u nekim delovima Kosova nakon 9. juna 1999. godine, ali svakako ne nakon 20. juna 1999. godine, od kada je samo jedna strana u sukobu prisutna na Kosovu. Ipak, prema pravnom stavu Vrhovnog kasacionog suda (VKS) iz 2013. godine, nemeđunarodni oružani sukob na Kosovu nastavljen je bar do kraja decembra 1999. godine.¹³¹

U ovom izveštajnom periodu, u prethodno pomenutom predmetu „Đakovica II“, sudsko veće ORZ uskladilo je svoj stav sa pravnim stavom VKS iz 2013. godine smatrajući da je oružani sukob postojao čak i posle 20. juna 1999. godine. Kasnije je žalbeno veće ukinulo osuđujuću presudu u ovom predmetu i oslobodilo okrivljenog svih optužbi nakon što je utvrdilo da tužilaštvo nije dokazalo da je okrivljeni izvršio krivična dela kao što je bilo navedeno. Međutim, Apelacioni sud se u svojoj presudi nije bavio pitanjem trajanja oružanog sukoba.

U drugom predmetu koji je bio u toku u ovom izveštajnom periodu JTRZ je podiglo otužnicu protiv okrivljenog za krivična dela izvršena krajem juna i u julu 1999. godine.¹³² Iako suđenje još nije završeno, može se očekivati da se stav Višeg suda o trajanju sukoba na Kosovu neće promeniti.

3. Preporuke

Za JTRZ i ORZ:

- Nastaviti sa dobrom praksom navođenja da li su ratni zločini za koje se lica terete izvršeni u okviru međunarodnog ili nemeđunarodnog oružanog sukoba i primeniti odgovarajući korpus pravila MHP u zavisnosti od karaktera oružanog sukoba o kojem je reč.
- Preporučuje se da Viši sud i Apelacioni sud zauzmu jedinstven stav po pitanju datuma završetka sukoba na Kosovu, isključivo na osnovu činjenične rekonstrukcije događaja.
- Nastaviti sa dobrom praksom da se status okrivljenog ne smatra jednim od elemenata neophodnih za postojanje ratnih zločina.

131 Videti izveštaj iz 2014. godine, str. 69–70.

132 Predmet „Rudice“, optužnica Kto 2/20 od 16. decembra 2020. godine.

Za Pravosudnu akademiju:

- Izričito se preporučuje da se poboljša obuka o MHP za sudije i tužioce, uz stavljanje naglaska na ujednačenu primenu načela međunarodnog prava u domaćim predmetima ratnih zločina.
- Predlaže se kreiranje specijalizovanih kurseva o složenosti utvrđivanja klasifikacije i trajanja oružanih sukoba, naročito za predmete koji se odnose na sukob na Kosovu.

Za Vrhovni sud:

- Savetuje se da se razmotri uspostavljanje mehanizma za razmenu najboljih praksi i obezbeđivanje da veća različitih ORZ ujednačeno primenjuju MHP.

Za Ministarstvo pravde:

- Preporučuje se da se ispita mogućnost zakonskih pojašnjenja primene MHP u domaćim predmetima ratnih zločina, naročito u pogledu određivanja datuma završetka oružanih sukoba.

GLAVA VII – Kaznena politika

1. Skorašnja praksa

Neujednačenosti u praksi odmeravanja kazni i dalje predstavljaju veliki problem u postupcima za ratne zločine u izveštajnom periodu.

U prethodnim izveštajima, Misija OEBS-a u Srbiji iznela je zabrinutost u pogledu kaznene politike sudova u predmetima ratnih zločina. Posebno je naglašena nepravilna primena „naročito olakšavajućih“ okolnosti, što je dovelo do izricanja kazni ispod zakonskog minimuma bez odgovarajućeg obrazloženja. Misija OEBS-a u Srbiji je zabeležila da su ORZ kao olakšavajuće okolnosti sistematski navodila „porodične“ prilike koje nisu ni u kakvoj u vezi sa okolnostima izvršenja dela, postojanjem umišljaja ili okrivljenim, što takođe predstavlja i diskriminaciju onih okrivljenih koji iz nekog razloga nemaju porodicu. Konačno, Misija OEBS-a u Srbiji je zabeležila da su sudovi neujednačeno primenjivali protek vremena između izvršenja krivičnog dela i presude, ceneći ga i kao olakšavajuću i kao otežavajuću okolnost.

U novembru 2022. godine održan je regionalni sastanak o kaznenim politikama u postupcima za ratne zločine, koji je organizovala Misija OEBS-a u Srbiji na inicijativu JTRZ.¹³³ Učesnici su bili predstavnici tužilaštava, sudova i advokata odbrane iz zemalja regiona: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije. Na sastanku se razgovaralo o temama kao što su pravni okviri, sudska praksa, tužilačke perspektive i stavovi odbrane, sa naglaskom na proporcionalnost kazni.¹³⁴

Na regionalnom sastanku istaknuto je nekoliko ključnih pitanja o praksi odmeravanja kazni u Srbiji. Učesnici su istakli da su se ORZ suočila sa kritikama zbog svoje kaznene politike, naročito u vezi sa razmatranjem olakšavajućih okolnosti. Odeljenja za ratne zločine smatraju da je sud po zakonu obavezan da uzme u obzir različite fak-

¹³³ Ovim sastankom ispunjena je obaveza iz revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23.

¹³⁴ Razgovaralo se i o sporazumima o priznanju krivice u predmetima ratnih zločina, priznavanju i izvršenju odluka stranih sudova, kao i o standardima dokazivanja i obelodanjivanju dokaza odbrani.

tore, uključujući lične i porodične prilike optuženog, dok neki tvrde da to daje preveliku težinu elementima koji nisu povezani sa krivičnim delom. Protek vremena od izvršenja krivičnog dela ostaje sporno pitanje, sa različitim stavovima o tome da li ga treba smatrati olakšavajućim faktorom. Predstavnici JTRZ su naveli da je njihova uloga u kaznenoj politici ograničena na predlaganje kazni u završnim rečima i žalbama, te da se usredsređuju prvenstveno na obezbeđivanje osuđujućih presuda, a ne na uticaj na kaznenu politiku. Međutim, ipak ističu otežavajuće okolnosti, kao što su etnički motivi za izvršenje ratnih zločina. Učesnici su se složili da rešavanje ovih pitanja i uspostavljanje ujednačenijeg pristupa politici kažnjavanja i dalje predstavlja izazov za pravosuđe u Srbiji u predmetima ratnih zločina.

S obzirom na to da je ova aktivnost uključena u revidiranu Tužilačku strategiju, JTRZ planira da inicira još jedan međunarodni sastanak na temu proporcionalnosti u odmeravanju kazni u predmetima ratnih zločina.

2. Izricanje kazni ispod zakonskog minimuma

U izveštajnom periodu, Misija OEBS-a u Srbiji i dalje je primećivala da su veća ORZ izricala kazne ispod zakonskog minimuma od pet godina u osuđujućim presudama za ratne zločine, bez obrazloženja koje se „naročito olakšavajuće“ okolnosti odnose na predmet.

Upečatljiv primer ovog trenda je predmet „Logor Rasadnik“ u kojem je ORZ osudilo okrivljenog na 3,5 godine zatvora, što je ispod zakonskog minimuma za optužbe koje ga terete. Ove optužbe su uključivale teška krivična dela kao što su nečovečno postupanje, nanošenje telesnih povreda, protivzakonito zatvaranje i primena mera zastrašivanja i terora protiv četiri žrtve. Uprkos težini ovih krivičnih dela, sud nije uspeo da pruži dovoljno opravdanje za izricanje tako blage kazne koja je ispod zakonskog minimuma.

Pre svega, kazne su se u znatnoj meri razlikovale u predmetima koji podrazumevaju slične optužbe, što dodatno ukazuje na neujednačenost prakse izricanja kazni. Na primer, u predmetu „Željko Maričić“, u kojem su postojali uporedivi navodi o maltretiranju i zlostavljanju zatvorenika, sud je izrekao kaznu od samo 2 godine. Nasuprot tome, u predmetu „Sarajevo-Hrasnica“, u kojem se navode slične optužbe, izrečena je kazna od 4,5 godine. Ove izrazite razlike u izricanju kazni za uporediva krivična dela izazivaju ozbiljnu zabrinutost kad je reč o ujednačenosti i proporcionalnosti u primeni kazni za ratne zločine.

Neujednačenost u praksi izricanja kazni ne samo da podriva načelo pravne sigurnosti, već i potencijalno narušava poverenje javnosti u sposobnost pravosudnog sistema da se delotvorno i pravično bavi ratnim zločinima. To naglašava potrebu za jasnijim smernicama za izricanje kazni i standardizovanim pristupom pri uzimanju u obzir olakšavajućih i otežavajućih faktora u predmetima ratnih zločina. Misija OEBS-a u

Srbiji ponavlja da kada sudovi odstupe od zakonskih minimuma, neophodno je da pruže sveobuhvatna i dobro obrazložena objašnjenja za takve odluke kako bi se obezbedila transparentnost i sačuvao integritet sudskog postupka.

Sudovi treba pažljivije da određuju koje se okolnosti mogu kvalifikovati kao „naročito olakšavajuće“. Okolnosti koje se odnose na sve okrivljene ne treba da budu kvalifikovane kao „naročito“ olakšavajuće: na primer, svi okrivljeni kojima se trenutno sudi pred ORZ terete se za dela izvršena pre najmanje 20 godina, što takođe znači da se starost okrivljenih neumitno povećala u međuvremenu. Takođe, većina okrivljenih kojima se sudi pred ORZ nisu bili ranije osuđivani.

U svakom slučaju, a naročito prilikom izricanja kazni ispod zakonskog minimuma, ORZ treba uvek da obrazlože kako olakšavajuće okolnosti, ako postoje, odnose pre-vagu nad otežavajućim.

3. Neujednačena primena olakšavajućih okolnosti

Misija OEBS-a u Srbiji nastavila je da ističe da se protek vremena između izvršenja krivičnog dela i suđenja ne primenjuje ujednačeno kao olakšavajući faktor u svim predmetima.

Kao što je već navedeno u prethodnom izveštaju,¹³⁵ u slučajevima u kojima je protekao sličan vremenski period od izvršenja navodnih krivičnih dela, sudovi su to ponekad smatrali olakšavajućom okolnošću koja opravdava smanjenu kaznu, dok u drugim slučajevima to nisu uzimali u obzir prilikom odmeravanja kazne. Ovaj neujednačen pristup vremenskim faktorima u odmeravanju kazne dovodi u pitanje pravično sprovođenje pravde u svim predmetima ratnih zločina.

4. Preporuke

Za ORZ:

- Od ključnog je značaja obezbediti da se olakšavajuće okolnosti, kao i posledično smanjenje kazne, primenjuju ujednačeno u svim predmetima.
- Izričito se preporučuje da se ograniči primena „naročito olakšavajućih okolnosti“ na predmete koji obuhvataju zaista izuzetne situacije, izbegavajući njihovu primenu u predmetima sa uobičajenim karakteristikama.

¹³⁵ Izveštaj iz 2019. godine, str. 70.

- Prilikom primene „naročito olakšavajućih okolnosti“, neophodno je uvek obezbediti adekvatno obrazloženje, naročito ako postoje i otežavajuće okolnosti.
- Savetuje se izbegavanje standardnih formulacija prilikom procene olakšavajućih okolnosti, kako bi svaki predmet bio sagledan na osnovu svojih specifičnih karakteristika i merituma.
- Preporučuje se zauzimanje doslednog stava o tome da li protek vremena treba ceniti kao olakšavajuću okolnost, a kada se primenjuje, treba obezbediti njegovu primenu na koherentan način.

Za JTRZ:

- Preporučuje se da se izrade i dosledno primenjuju jasne smernice za predlaganje kazni u predmetima ratnih zločina, obezbeđujući proporcionalnost i ujednačenost stavova tužilaca o odmeravanju kazne.

GLAVA VIII – Zaštita svedoka

1. Vanprocesna zaštita

Srbija ima, u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, specijalizovanu Jedinicu za zaštitu (JZ), čiji je zadatak da obezbedi fizičku bezbednost posebno osetljivih svedoka (uključujući, po potrebi, mere dvadesetčetvorosatnog nadzora, promenu identiteta i prebivališta) u predmetima ratnih zločina, organizovanog kriminala i drugih teških krivičnih dela.¹³⁶ Fokus jedinice su takozvani svedoci „insajderi” koji često predstavljaju ključno dokazno sredstvo u predmetima protiv visokorangiranih učinilaca.¹³⁷

Prema informacijama koje je dostavila Misiji OEBS-a u Srbiji,¹³⁸ JZ je prošla kroz znatne promene i poboljšanja tokom izveštajnog perioda, sa ciljem rešavanja prethodno uočenih problema u pogledu delotvornosti i pouzdanosti jedinice, naročito kad je reč o značajnim predmetima ratnih zločina.

Prvo, rezultat restrukturiranja sistematizacije radnih mesta u JZ bio je angažovanje 20 novih operativaca. Ovo povećanje broja zaposlenih je ključni korak ka jačanju kapaciteta jedinice za delotvornu zaštitu svedoka. Pored toga, JZ je diverzifikovala profil svojih zaposlenih, tako što je uključila stručnjake kao što su psiholozi, socijalni radnici i IT stručnjaci. Ovaj multidisciplinarni pristup odražava sveobuhvatnije razumevanje zaštite svedoka, a bavi se ne samo fizičkom bezbednošću, već i psihološkim i društvenim potrebama zaštićenih lica. Uključivanje stručnjaka za mentalno zdravlje je naročito značajno, imajući u vidu traumatska iskustva mnogih svedoka u predmetima ratnih zločina. Ovi stručnjaci mogu da pruže ključnu podršku kako bi pomogli svedocima da se izbore sa stresom svedočenja i izazovima sa kojima se suočavaju zbog činjenice da su u programu zaštite. Slično tome, angažman IT stručnjaka potvrđuje sve veći značaj digitalne bezbednosti u zaštitu svedoka.

136 Videti Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 85/2005), član 5.

137 Videti osuđujuće presude u određenom broju značajnih predmeta ORZ-a, kao što su „Ovčara”, „Podujevo”, „Suva Reka”, „Skočić” i „Škorpioni I”.

138 Sastanak sa predstavnicima JZ, 9. jul 2024.

Drugo, JZ je dodatno nadogradila svoje materijalne resurse, koji su već u prethodnom izveštajnom periodu bili povećani.¹³⁹ Jedinica je opremljena većom količinom oružja, što povećava njene kapacitete za pružanje fizičke zaštite kada je to potrebno. Pored toga, povećan je broj sigurnih kuća koje su na raspolaganju JZ, a ti objekti su poboljšani i u tehničkom smislu. Ovo povećanje broja sigurnih lokacija pruža jedinici veću fleksibilnost u obezbeđivanju smeštaja i promene prebivališta zaštićenih svedoka, što je ključni faktor u osiguranju njihove sigurnosti.

Treće, JZ se takođe navodno nadovezala na napredak ostvaren u prethodnom izveštajnom periodu i uspostavila odlične radne odnose sa JTRZ.¹⁴⁰ Ovo predstavlja značajan iskorak ka integrisanijem pristupu zaštiti svedoka kojim se omogućava bolja koordinacija u proceni rizika, planiranju mera zaštite i ispunjavanju specifičnih potreba svedoka u predmetima ratnih zločina.

Četvrto, u oblasti međunarodne saradnje, JZ je uspešno pregovarala o novim sporazumima sa mnogim zemljama, te tako znatno proširila svoje kapacitete za promenu prebivališta svedoka. Ovaj razvoj događaja je veoma važan, s obzirom na to da je efektivna promena prebivališta često ključna komponenta zaštite svedoka, naročito u značajnim predmetima ratnih zločina, gde dugotrajne pretnje mogu biti prisutne. Mogućnost efektivne promene prebivališta svedoka ne samo da povećava sigurnost svedoka, već i potencijalno povećava njihovu spremnost da svedoče, jer znaju da su im dostupne pouzdane opcije međunarodne zaštite.

JZ je nastavila da koristi četiri osnovne vrste mera zaštite svedoka: fizičku zaštitu lica i imovine, promenu prebivališta, prikrivanje identiteta i podataka o vlasništvu i promenu identiteta.¹⁴¹ Tokom izveštajnog perioda, JZ je uspešno nastavila sa primenom prve tri mere, pokazujući svoju sposobnost da pruži sveobuhvatnu zaštitu svedocima u predmetima ratnih zločina. Međutim, primena četvrte mere - promena identiteta - i dalje je problematična. Ova mera, koja bi mogla da pruži najviši nivo zaštite svedoka u najosetljivijim predmetima, tek treba da se u potpunosti primeni. Glavna prepreka se nalazi u zakonodavnoj oblasti, jer njena primena iziskuje usvajanje nekoliko specifičnih podzakonskih akata. Uprkos velikom značaju ove mere, nadležna ministarstva nisu usvojila ova neophodna podzakonska akta tokom ovog izveštajnog perioda.¹⁴²

139 Videti izveštaj iz 2019. godine, str. 77-78.

140 U julu 2017. godine, MUP i JTRZ su potpisali protokol u cilju unapređenja saradnje između JTRZ i JZ. Tim se dokumentom uređuju način na koji JTRZ i JZ sprovode mere zaštite, njihovi poslovi i zadaci, mere za unapređenje kapaciteta i načini razjašnjavanja međusobnih nesuglasica nastalih povodom primedbi u vezi sa postupanjem druge strane. Dostupno na <https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/files/pages/2021-06/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%20%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%9A%D0%B8%20%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D1%92%D1%83%20%D0%9C%D0%A3%D0%9F-%D0%B0%20%D0%BE%20%D0%A2%D0%A0%D0%97.PDF>.

141 Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku, *supra*, član 14. stav 3.

142 JZ navodi da je uprkos tome od 2015. godine u nekoliko slučajeva uspešno primenila meru promene identiteta. JZ je takođe pokrenula inicijativu za formiranje radne grupe i usvajanje navedenih akata, kako bi se uredio način postupanja nadležnih organa i uklonile nejasnoće koje mogu dovesti do pravne nesigurnosti u primeni ove mere.

I JZ i JTRZ ocenjuju međusobnu saradnju u vezi sa zaštitom svedoka kao zadovoljavajuću i nisu prijavili nikakve probleme.

Misija OEBS-a u Srbiji naglašava važnost delotvorne zaštite svedoka u predmetima ratnih zločina. Istovremeno, Misija je nastavila da primećuje zebnje zaštićenih svedoka. Naime, zaštićeni svedok u u predmetu „Srebrenica“ ponovo je obavestio Viši sud da ne želi da svedoči zbog zabrinutosti za svoju sigurnost i otkrivanje identiteta.¹⁴³

2. Preporuke

Za Ministarstvo unutrašnjih poslova:

- Preporučuje se da se nastavi sa jačanjem kapaciteta JZ kroz redovnu obuku i izdvajanje resursa, naročito u oblastima psihološke podrške i digitalne bezbednosti za svedoke.

Za Vladu Republike Srbije:

- Izričito se savetuje da se prioritizuje usvajanje podzakonskih akata neophodnih za potpunu primenu mera promene identiteta zaštićenih svedoka.

Za Ministarstvo pravde:

- Preporučuje se da se predlože izmene zakonodavnog okvira kojim se reguliše zaštita svedoka kako bi se otklonili nedostaci ili neefikasnosti uočeni tokom primene mera zaštite.

Za JTRZ:

- Predlaže se dalje jačanje saradnje sa JZ kako bi se obezbedila neometana koordinacija u proceni rizika i planiranju zaštite za svedoke u predmetima ratnih zločina.

143 Videti izveštaj iz 2019. godine, str. 78.

GLAVA IX – Prava žrtava

1. Podrška žrtvama

Od 2020. godine došlo je do značajnih sistemskih poboljšanja u podršci žrtvama i svedocima u postupcima za ratne zločine u Srbiji. Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020–2025. godine (Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava), usvojena u avgustu 2020. godine, predstavlja ključni pomak, jer prepoznaje žrtve ratnih zločina kao izuzetno ranjivu kategoriju i predviđa sveobuhvatne mere za unapređenje usluga podrške. Strategija otvara put za izmene i dopune zakona i institucionalizaciju mehanizama podrške.¹⁴⁴

Na operativnom nivou, ključni ishod je jačanje Službe za informisanje i podršku oštećenim licima i svedocima pri JTRZ. Ova služba je formirana u aprilu 2017. godine i sada ima 9 zaposlenih, uključujući tužioce, javnotužilačke pomoćnike, sekretara i psihologa. Radi u saradnji sa postojećom Službom za pomoć i podršku Višeg suda u Beogradu. Zajedno, ove jedinice pružaju kontinuiranu podršku žrtvama i svedocima u svim fazama postupka. Cilj službe je da žrtvama pruži sveobuhvatnu pomoć, uključujući informacije o njihovim pravima, savete o pristupu mehanizmima obeštećenja, emocionalnu i psihološku podršku i smernice za sprečavanje sekundarne viktimizacije. Služba pruža i tehničku pomoć u vidu prevoza ili smeštaja za svedoke i žrtve i članove njihovih porodica ili pratioce za vreme davanja iskaza. Ovaj holistički pristup predstavlja znatno unapređenje podrške koja je dostupna žrtvama ratnih zločina u Srbiji.

144 Misija OEBS-a u Srbiji je pružila ključnu podršku u izradi Nacionalne strategije. Misija je kroz svoj IPA 2016 projekat „Podrška žrtvama i svedocima u Republici Srbiji“ sproveda sveobuhvatne analize usklađenosti zakonodavstva Republike Srbije sa Direktivom EU 2012/029/EU i komparativne studije o evropskim modelima podrške žrtvama. Oslanjajući se na ranije pilot projekte sa Republičkim javnim tužilaštvom, ovi naporu su znatno doprineli postojećem okviru za podršku žrtvama i svedocima u predmetima ratnih zločina.

2. Naknada štete

Kao što je Misija OEBS-a u Srbiji već primetila u prethodnim izveštajnim periodima, prilikom donošenja osuđujuće presude, ORZ su nastavila da upućuju žrtve na parnični postupak radi zahteva za naknadu štete, umesto da donose odluke o naknadi u okviru krivičnog postupka, stavlajući tako dodatni teret na žrtve koje traže obeštećenje.

Ova praksa je naročito problematična za žrtve iz nekoliko razloga. Prvo, u parničnim postupcima žrtve moraju da podnose zahteve bez podrške tužilaštva, što znači da su ostavljeni da se sami snalaze sa složenim pravnim postupcima ili da snose troškove pravnog zastupanja. Drugo, žrtve se suočavaju sa teretom dokazivanja osnovanosti zahteva u skladu sa građanskim obligacionim pravom, što može da bude zastrašujuć zadatak koji zahteva prikupljanje i izvođenje dokaza koji prevazilaze ono što je već utvrđeno u krivičnom postupku. Iako se pravnosnažne osuđujuće presude mogu koristiti kao dokaz, one ne garantuju automatski uspeh u imovinskopравnim zahtevima. Treće, zaštićeni svedoci ili žrtve se suočavaju sa teškim izborom između traženja naknade štete i očuvanja anonimnosti, jer u parničnom postupku od njih može da se zahteva da otkriju svoj identitet, što može da ugrozi njihovu bezbednost ili dobrobit. Konačno, parnični postupak podrazumeva dalja odlaganja u dobijanju obeštećenja, čime se produžava čekanje žrtava na pravdu i zatvaranje tog životnog poglavlja. Ove dodatne prepreke mogu da obeshrabre neke žrtve da uopšte traže naknadu, što znači da će im biti uskraćeno puno obeštećenje za pretrpljenu štetu.

Da bi otklonio ove nedostatke, tadašnji Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije je 2019. godine usvojio Smernice za unapređenje sudske prakse u postupcima za naknadu štete žrtvama teških krivičnih dela u krivičnom postupku. U smernicama se prepoznaje da se u postojećoj sudskoj praksi često nisu na odgovarajući način poštovala prava žrtava na naknadu štete u krivičnom postupku, s obzirom na to da su žrtve tretirane prvenstveno kao izvori informacija o predmetu, zanemarujući njihova prava i status. U smernicama se navodi da je ovaj pristup doveo do toga da je većina zahteva za naknadu štete upućena na parnične postupke, suprotno načelu efikasnosti i međunarodnim standardima o pravima žrtava.¹⁴⁵ Smernice sadrže nekoliko preporuka za rešavanje ovih pitanja, a naglašava se da nadležni organi, naročito tužilaštva i sudovi, imaju obavezu da rešavaju pitanja naknade štete u krivičnom postupku, dok je parnični postupak pre izuzetak nego pravilo. Tužioci se podstiču da štite interese žrtava tokom pregovaranja o priznanju krivice, naročito ako žrtve nemaju pravnog zastupnika. U smernicama se takođe naglašava značaj informisanja žrtava o njihovim pravima i pružanja pomoći u podnošenju imovinskopравnog zahteva. Smernice pružaju uputstva sudovima za određivanje iznosa naknade štete, vrsta nematerijalne štete, kao i novčane naknade za nematerijalnu i materijalnu štetu.

¹⁴⁵ Naročito je problematičan položaj žrtava u postupcima zaključivanja sporazuma o priznanju krivičnog dela. U smernicama se navodi da žrtve ne učestvuju u ovim pregovorima i da nemaju pravo žalbe na sporazum, što može da dovede do toga da njihova prava ne budu zaštićena. Pored toga, poravnanje učinioca i žrtve, koje bi moglo da ubrza ostvarivanje naknade štete, retko se primenjuje u praksi uprkos mogućim koristima.

U Smernicama se podstiče pristup tužilaštava i sudova koji je više usmeren na žrtve kako bi se stvorilo okruženje podrške žrtvama koje traže naknadu štete u okviru krivičnog pravnog sistema.

Međutim, i pored usvajanja Smernica, Misija OEBS-a u Srbiji nije primetila bilo kakvu promenu u praksi ORZ, a u izveštajnom periodu nije doneta nijedna odluka o naknadi štete u parničnom postupku.

Kao jedan od glavnih razloga koje ORZ navodi za nerešavanje imovinskopravnih zah-teva u krivičnom postupku je problem u vezi sa određivanjem visine štete. Ovo pita-nje je višeslojno i komplikovano sa više aspekata.

Prvo, žrtve retko navode iznos koji traže kada ih sud pita da li traže naknadu štete. Sud ne daje jasna uputstva da žrtve treba da navedu iznos, usled čega imovinskopravni zahtevi ostaju nejasni i teški za odlučivanje.

Drugo, ORZ tvrdi da nema dovoljno dokaznog materijala da donese odluku o naknadi štete na kraju krivičnog postupka, navodeći da bi JTRZ trebalo da bude pokretačka snaga u pripremi veštačenja radi utvrđivanja visine štete u fazi istrage, naročito u predmetima koji obuhvataju veći broj žrtava.

Javno tužilaštvo za ratne zločine, kao organ gonjenja, ima obavezu da istraži imo-vinu optuženog radi potencijalne naknade, čak i pre nego što žrtva podnese zahtev. Ova obaveza iz člana 256. ZKP, koja takođe proizlazi iz Direktive EU o pravima žrtava iz 2012. godine,¹⁴⁶ podrazumeva da će organ postupka saslušati okrivljenog o činjeni-cama u vezi sa imovinskopravnim zahtevom i da će proveriti okolnosti koje su od važ-nosti za njegovo utvrđivanje.¹⁴⁷ Važno je da je organ dužan da prikupi dokaze za odlu-čivanje o zahtevu i pre njegovog podnošenja. Međutim, ako bi se prikupljanjem takvih dokaza znatno odugovlačio postupak, organ postupka će se ograničiti na prikupljanje onih podataka čije utvrđivanje kasnije ne bi bilo moguće ili bi bilo znatno otežano.

Uprkos tome što je ova odredba odavno na snazi, njena primena je i dalje neuje-dnačena. Od tužilaca se očekuje da prikupe informacije o naknadi štete, ali njihovi naponi su često neuspešni. Iako JTRZ tvrdi da se uključuje u ovaj proces, navode-ći slučajeve slanja zahteva stranim zemljama za utvrđivanje imovnog stanja optuže-

146 Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela, koja zamenjuje Okvirnu odluku Saveta 2001/220/JHA.

147 ZKP, član 256.

nog, taj pristup uglavnom nije proaktivan niti mu se daje prioritet.¹⁴⁸ Ovaj nedostatak entuzijazma delimično proizlazi iz toga što tužioci znaju da je malo verovatno da će sudovi prihvatiti imovinskoppravne zahteve u krivičnom postupku. Tako se stvara začarani krug: tužioci su demotivisani da prikupljaju sveobuhvatne dokaze za zahteve za naknadu štete, jer očekuju da će ih sud odbiti, dok sudovi navode nedovoljno dokaza kao razlog za neodlučivanje o ovim zahtevima. Ovaj sistemski problem i dalje sprečava žrtve da pristupe pravovremenoj i efikasnoj naknadi štete u krivičnom postupku.

U revidiranoj Tužilačkoj strategiji prepoznat je značaj prikupljanja dokaza o imovinskoppravnim zahtevima tokom istraga u krivičnom postupku, sa ciljem da se poveća ujednačenost i efektivnost dosuđivanja naknada. Da bi dodatno pružilo podršku žrtvama, JTRZ nastoji da sklopi sporazume o saradnji sa tužilaštvima i sudovima u regionu, sa naglaskom na zaštitu, podršku i pomoć oštećenima. Očekuje se da će ovi sporazumi biti finalizovani u bliskoj budućnosti, što bi moglo da poboljša prekograničnu podršku žrtvama.¹⁴⁹ Pored toga, u Tužilačkoj strategiji se navodi da će se „oštećenima pružati pomoć pri popunjavanju obrasca za podnošenje imovinskoppravnog zahteva u krivičnom postupku u okviru programa primarne podrške Službe za informisanje i podršku oštećenima i svedocima.“ Međutim, ova mera se trenutno ne primenjuje, jer obrazac za takve zahteve još nije pripremljen. Od Vrhovnog suda se očekivalo da izradi ovaj obrazac, ali u vreme pisanja ovog izveštaja to još nije bilo urađeno, što dodatno otežava proces podnošenja i odlučivanja o zahtevima za naknadu štete u krivičnom postupku.

S tim u vezi je i složenost određivanja visine nematerijalne štete, kao što su pretrpljeni strah i patnja, kako je propisano Zakonom o obligacionim odnosima. Iako sud priznaje da određivanje visine naknade nematerijalne štete može da predstavlja izazov, to ne isključuje delimično presuđivanje o zahtevima na osnovu onoga što je dokazano.

Protek godina otežava, a ponekad i onemogućuje utvrđivanje veze između fizičkih i psihičkih posledica i konkretnog krivičnog dela, jer zdravstveno stanje žrtve danas može da bude uzrokovano ukupnim uticajem ratnih godina i različitih trauma. Napori da se žrtve dovedu na pretrese ili da se sprovede novo medi-

148 Prikupljanje podataka relevantnih za ostvarivanje imovinskoppravnog zahteva biće olakšano između JTRZ i Tužilaštva BiH, jer je to jedna od tačaka sporazuma koji su šefovi ovih tužilaštava potpisali 3. novembra 2022. godine. JTRZ je iniciralo sporazume o saradnji u oblasti zaštite, podrške i pomoći oštećenima sa drugim tužilaštvima i sudovima u regionu. Očekuje se da će ovi sporazumi biti zaključeni u bliskoj budućnosti. Strategija uključuje organizovanje zajedničkih obuka za sudije, tužioce i osoblje službi za podršku žrtvama i svedocima. Cilj ovih obuka je efikasna primena sporazuma o saradnji i poboljšanje procesne zaštite. Pored toga, biće organizovani regionalni sastanci za sudije, tužioce i osoblje službi za podršku žrtvama i svedocima. Svrha ovih sastanaka je razmena iskustava, prevazilaženje problema i unapređenje procesne zaštite u predmetima ratnih zločina širom regiona.

149 Strategija uključuje planove za zajedničke obuke za sudije, tužioce i osoblje službi za podršku žrtvama i svedocima. Ove obuke su kreirane za efektivno sprovođenje sporazuma o saradnji i unapređenje procesne zaštite žrtava. Pored toga, biće organizovani regionalni sastanci kako bi se olakšala razmena iskustava, rešavali zajednički izazovi i poboljšala procesna zaštita u predmetima ratnih zločina širom regiona. Cilj ovog kolaborativnog pristupa je usklađivanje praksi i podizanje standarda podrške žrtvama širom bivše Jugoslavije.

cinsko veštačenje često su otežani ako žrtva sada živi u drugoj zemlji, ili čak na drugom kontinentu. Svi navedeni razlozi su došli do izražaja u nedavno rešenom predmetu „Kalinovik“, u kojem je Viši sud u svojoj presudi dao do sada najdetaljnije obrazloženje zašto nije imao dovoljno osnova da odluči o naknadi štete, već je oštećenu, žrtvu silovanja, uputio da podnese zahtev u parničnom postupku.¹⁵⁰ Sud je u obrazloženju naveo da dokazi prikupljeni u postupku nisu dovoljni ni za delimično usvajanje zahteva.

Sudije koje je intervjuisala Misija OEBS-a u Srbiji takođe su tvrdile da odlučivanje o imovinskopравnim zahtevima u krivičnom postupku može da utiče na pretpostavku nevinosti. Ovo obrazloženje je zbunjujuće, naročito ako se ima u vidu da se imovinskopравni zahtevi rešavaju tek nakon izricanja osuđujuće presude. Prikupljanje dokaza o šteti koju su oštećeni pretrpeli ni na koji način ne utiče na pretpostavku nevinosti niti predodređuje ishod suđenja. Takvi dokazi se odnose isključivo na potencijalna obeštećenja i moraju se razmatrati potpuno odvojeno od bilo kakvog utvrđivanja krivične odgovornosti optuženog. Pretpostavka nevinosti, osnovno načelo krivičnog prava, prestaje da važi kada okrivljeni bude proglašen krivim van razumne sumnje. U ovoj fazi, sud je već utvrdio krivicu okrivljenog za predmetna krivična dela. Prema tome, razmatranje imovinskopравnih zahteva kada je izrečena osuđujuća presuda logično ne predstavlja kršenje pretpostavke nevinosti.

Nastavljajući da ne odlučuje o imovinskopравnim zahtevima u krivičnom postupku zbog navedenih razloga, ORZ može nepotrebno da komplikuje proces za žrtve i potencijalno da deluje u suprotnosti sa načelima sudske ekonomičnosti i sveobuhvatne pravičnosti. Ovaj pristup ne prepoznaje to da rešavanje imovinskopравnih zahteva uz osuđujuće presude u krivičnom postupku može da obezbedi sveobuhvatniji oblik pravde, nudeći žrtvama kako retributivne tako i restorativne ishode u jedinstvenom, efikasnom postupku.

Republika Srbija je 2023. godine usvojila novi Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava. Ovaj akcioni plan je izrađen tako da usmerava aktivnosti u periodu od 2023. do 2025. godine i da se nastavlja rad na poboljšanju podrške žrtvama i svedocima u krivičnim postupcima. Usvajanje ovog plana predstavlja kontinuirani napor da se praksa u Republici Srbiji uskladi sa međunarodnim standardima i da se odgovori na stalne izazove u zaštiti žrtava i svedoka. Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava predviđa formiranje Nacionalne mreže službi za podršku žrtvama i svedocima, koja će obuhvatati službe za podršku koje treba da budu formirane u svim višim sudovima u Srbiji. Takva služba za podršku u Višem sudu u Beogradu pruža usluge svedocima i žrtvama pred ORZ od 2006. godine i nastaviće sa radom kao sastavni deo mreže.

150 Viši sud u Beogradu, presuda K-Po2 3/2019 od 13. maja 2021. godine.

U drugoj polovini 2023. godine, tužioci JTRZ su dobili detaljne smernice za unapređenje položaja žrtava u krivičnim postupcima i efikasno rešavanje imovinskopravnih zahteva. U ovim smernicama naglašava se ujednačena primena odredbi ZKP-a u kojima se opisuje uloga tužioca u prikupljanju dokaza u predistražnoj i istražnoj fazi, uključujući dokaze relevantne za zahteve za naknadu štete. Cilj ovog pristupa je bolja priprema za potencijalno odlučivanje o imovinskopravnim zahtevima u fazi glavnog pretresa u krivičnom postupku. Međutim, to još uvek nije ušlo u praksu, zbog čega sud nema solidan osnov za utvrđivanje visine naknade.

3. Preporuke

Za ORZ:

- Izričito se preporučuje da se primene Smernice Vrhovnog suda i da se zahtevi za naknadu štete rešavaju u krivičnom postupku uvek kada je to moguće.
- Savetuje se da se žrtvama daju jasna uputstva o određivanju iznosa naknade štete u krivičnom postupku.
- Predlaže se razmatranje delimičnog odlučivanja o zahtevima na osnovu dostupnih dokaza, naročito za materijalnu štetu.

Za JTRZ:

- Od ključne je važnosti da se proaktivno prikupljaju i izvode dokazi relevantni za zahteve za naknadu štete tokom faze istrage, kako to nalaže ZKP.
- Preporučuje se da se prioritizuje primena mera navedenih u revidiranoj Tužilačkoj strategiji, naročito pomoći u podnošenju zahteva za naknadu štete.
- Savetuje se da se unapredi saradnja sa tužilaštvima u regionu kako bi se poboljšala prekogranična podrška žrtvama.

Za Vrhovni sud:

- Poziva se da se ubrza izrada obrasca zahteva za naknadu štete u krivičnom postupku kako bi se žrtvama i sudovima olakšao postupak.

Za Ministarstvo pravde:

- Preporučuje se korišćenje iskustva Službe za podršku Višeg suda u Beogradu kao modela za dalji razvoj službi za podršku u drugim višim sudovima.

- Savetuje se izdvajanje dodatnih resursa za obuku sudija i tužilaca o delotvornom rešavanju zahteva za naknadu štete u predmetima ratnih zločina.

Za Vladu Republike Srbije:

- Predlaže se da se obezbedi puno sprovođenje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i Akcionog plana, sa posebnim naglaskom na žrtve ratnih zločina.
- Preporučuje se osnivanje državnog fonda za obeštećenje žrtava ratnih zločina za rešavanje slučajeva u kojima učinioci nemaju dovoljno sredstava.

Spisak korišćenih skraćenica

EULEX	(Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu)
INTERPOL	(Međunarodna organizacija kriminalističke policije)
JZ	(Jedinica za zaštitu)
KZ SFRJ	(Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
KZ SRJ	(Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije)
MHP	(Međunarodno humanitarno pravo)
MKSJ	(Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju)
MRMKS	(Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove)
MUP	(Ministarstvo unutrašnjih poslova)
OEBS	(Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju)
ORZ	(Odeljenje za ratne zločine)
OVK	(Oslobodilačka vojska Kosova)
SORZ	(Služba za otkrivanje ratnih zločina)
STK	(Specijalno tužilaštvo Kosova)
TRZ	(Tužilaštvo za ratne zločine)
UKP	(Uprava kriminalističke policije)
UN	(Ujedinjene nacije)
UNMIK	(Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu)
VSS	(Visoki savet sudstva)
VST	(Visoki savet tužilaštva)
ZKP	(Zakonik o krivičnom postupku)

Dodatak I

Kratak pregled rezultata praćenja
suđenja Misije OEBS-a u Srbiji
u 2024. godini

Izbor novog glavnog javnog tužioca za ratne zločine nije dovršen u 2024. godini. Kolegijum JTRZ-a¹⁵¹ je 25. marta 2024. podneo negativno mišljenje o kandidaturi Snežane Stanojković za glavnog tužioca za ratne zločine. U pismu upućenom VST-u¹⁵², koje je potpisalo sedmero javnih tužilaca, obrazlaže se negativno mišljenje i navodi se da g-đa Stanojković ne ispunjava uslove stručnosti, dostojnosti i osposobljenosti da bi bila izabrana.

Visoki savet tužilaštva je 14. maja 2024. godine imenovao Dušana Kneževića, javnog tužioca iz JTRZ-a, za novog vršioca funkcije glavnog tužioca za ratne zločine, takođe na period do jedne godine. Na istoj onlajn sednici, 14. maja 2024. godine, VST je poništio sve prethodne konkurse za glavne tužioce, uključujući i konkurs za tužioca za ratne zločine. Ova odluka je zasnovana na usvajanju novih podzakonskih akata i potrebi da se postupak zapošljavanja uskladi sa novim propisima. Novi javni konkurs objavljen je u „Službenom glasniku“ 31. maja 2024. godine, a prijave će biti primane 15 dana nakon objave. Ovaj sled događaja je u suštini resetovao ceo postupak izbora novog tužioca za ratne zločine.

Visoki savet tužilaštva je zakazao predstavljanje programa kandidata za 25. novembar 2024. godine. Ista dva kandidata su se prijavila i u ponovljenom postupku – g-đa Snežana Stanojković i g. Svetislav Rabrenović. Međutim, VST je kasnio odložio predstavljanje bez navođenja razloga za odlaganje.

Na osnovu informacija dobijenih od JTRZ-a, MRMKS je ustupio jedan predmet protiv nekoliko pojedinaca JTRZ-u, u skladu sa odredbama važećeg Statuta MRMKS-a i Pravilnika o postupku i dokazima MRMKS-a.

U periodu od 1. januara do 31. decembra 2024. godine JTRZ je optužilo ukupno 10 okrivljenih u osam optužnica. Jedan okrivljeni se tereti da je izvršio krivično delo organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina, dok se u ostalim optužnicama okrivljenima stavlja na teret ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Istraga u jednom od ovih predmeta, koji obuhvata dva okrivljena, je u potpunosti sprovedena pred organima BiH i predmet je zvanično ustupljen srpskim sudovima na postupanje, dok je sedam optužnica proisteklo iz sopstvenih istraga JTRZ-a. U svih ovih sedam optužnica koje proističu iz istraga koje je sproveo JTRZ, osam okrivljenih se terete za zločine izvršene na teritoriji Kosova¹⁵³. Jedan okrivljeni albanske nacionalnosti zaključio je sporazum o priznanju krivičnog dela sa JTRZ-om, kojim je priznao krivicu za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, koji je izvršio tako što je učestvovao u otmici dva lica srpske nacionalnosti, u opštini Prizren na Kosovu u junu 1999. godine.

151 Kolegijum javnog tužilaštva sastoji se od svih javnih tužilaca u datom dužilaštvu (Zakon o javnom tužilaštvu, član 125).

152 Kolegijum javnog tužilaštva daje mišljenje VST-u o kandidatima za glavnog javnog tužioca (Zakon o javnom tužilaštvu, član 128. tačka 3).

153 Svako pominjanje naziva Kosovo, bez obzira da li upućuje na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba da se tumači u potpunosti u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244.

U svim optužnicama tokom izveštajnog perioda koje se odnose na teritoriju Kosova žrtve su srpske nacionalnosti. Predmet koji je ustupljen iz BiH obuhvata više od 120 žrtava bošnjačke nacionalnosti. Može se primetiti uvećan broj slučajeva u kojima se radi o žrtvama srpske nacionalnosti, u poređenju sa periodom 2020–2023. Tokom prethodnih 20 godina, JTRZ je podnelo ukupno sedam optužnica za zločine izvršene protiv nealbanskih žrtava na teritoriji Kosova. Jednak broj od sedam optužnica podignut je samo tokom prošle godine.¹⁵⁴ U 2024. godini JTRZ je pokrenulo 11 istraga protiv 13 osumnjičenih.

Tokom 2024. godine ukupno 46 okrivljenih bilo je u 21 postupku pred prvostepenim i drugostepenim sudom, kao i u ponovnom suđenju.¹⁵⁵ U 2024. godini Viši sud je izrekao osam prvostepenih presuda, osudivši više od 85 odsto okrivljenih (15 osuđenih i dva oslobođena). Jedan sporazum o priznanju krivičnog dela je zaključen i potvrđen od strane Višeg suda. Pred Apelacionim sudom jedan postupak je pravnosnažno okončan (osuđujućom presudom), a jedan predmet je vraćen na ponovno suđenje. Zaključno sa 31. decembrom 2024. godine, 20 suđenja je bilo u toku u različitim fazama postupka: 12 u prvom stepenu, dva na ponovnom suđenju i šest u žalbenom postupku.

Kazne izrečene tokom izveštajnog perioda bile su u zakonom predviđenim granicama za ratne zločine (od pet do 15, odnosno 20 godina zatvora). U prvom stepenu, jedan okrivljeni je osuđen na kaznu zatvora od 20 godina, četiri okrivljena su osuđena na zatvorske kazne u rasponu od 12 do 15 godina, dok je šest okrivljenih osuđeno na 10 godina ili manje. Takođe, prvostepeni sud je četiri okrivljena osudio na zatvorske kazne ispod zakonskog minimuma od pet godina. Jedan okrivljeni osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od godinu dana na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela. Pravnosnažnom presudom jedan okrivljeni je osuđen na četiri godine zatvora.

154 Samo dve optužnice iz 2024. godine objavljene su sa više pojedinosti na sajtu JTRZ-a. Što se tiče drugih optužnica, u kojima su navedene samo osnovne informacije, dve još nisu potvrđene, a u ostalim predmetima još uvek nije otvoren glavni pretres. Misija OEBS-a u Srbiji će pružiti detaljniju analizu svih optužnica nakon njihovog objavljivanja.

155 Postupak protiv jednog okrivljenog obustavljen je usled smrti okrivljenog (predmet „Štrpci”), a postupci protiv druga dva okrivljena razdvojeni su od glavnog postupka zbog njihove nesposobnosti da učestvuju u postupku usled bolesti (po jedan okrivljeni u predmetima „Čuška” i „Priedor”).

Dodatak II

Činjenice o suđenjima za ratne
zločine pred Odeljenjima za ratne
zločine (2020-2023)

Naziv predmeta	“Bihać - Hrgar”	“Bihać - Ripač”	“Bogdanovci”
Broj predmeta	KTO 3/21	K Po2 9/20	KŽ1 Po2 1/21
Broj optuženih lica	1 (Nenad Bubalo)	1 (Dragan Dopuđa)	1 (Boško Soldatović)
Broj žrtava	5	11	9
Rang optuženih	Srednji vojni rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	11/05/2021	15/12/2020	21/12/2018
Faza postupka	Krivični postupak obustavljen	Krivični postupak obustavljen	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	/	1 godina i 2 meseca	1 godina i 6 meseci
Broj ispitanih svedoka	/	8	5
Datum i ishod prvostepene presude	<i>Okrivljeni je preminuo pre početka glavnog pretresa</i>	<i>Okrivljeni je preminuo pre okončanja postupka</i>	8. decembar 2020. godine Osuđujuća presuda: 15 godina
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	11. juni 2021. godine Presuda potvrđena
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Bihać - Hrgar”	“Bihać - Ripač”	“Bogdanovci”
Činjenični opis	Prema navodima optužnice, tokom leta 1992. godine, okrivljeni Nenad Bubalo, bivši zamenik komandira Vojne policije 15. bihačke brigade VRS, naredio je i izvršio ubistva najmanje pet bošnjačkih civila u Hrgaru, opština Bihać, BiH. Naime, okrivljeni je naredio trojici pripadnika 15. bihačke brigade da izvedu najmanje pet bošnjačkih civila pritvorenih u logoru IMT traktorski servis Ripač, u selu Ripač, opština Bihać. Vojnici su civile prevezli do prirodne jame, gde su, po naređenju okrivljenog, ubijeni. Tela su bačena u jamu, gde su otkrivena 1997. godine, zajedno sa posmrtnim ostacima još 83 osobe.	Prema navodima optužnice, tokom leta 1992. godine, okrivljeni Dragan Dopuda, bivši pripadnik 15. bihačke brigade Vojске bosanskih Srba (kasnije VRS), zajedno sa ostalim pripadnicima VRS, došao je u bivši traktorski servis u selu Ripač, opština Bihać (BiH), gde su bili zatočeni civili bošnjačke nacionalnosti. Prema optužnici, vojnici su iz logora odabrali 11 civila, vezali ih i odvezli do prirodne jame, gde su ih lišili života. Prema optužnici, okrivljeni je navodno lično ubio četvoricu od njih. Tela su bačena u jamu, gde su otkrivena 1997. godine, zajedno sa posmrtnim ostacima još 72 osobe.	Optužnica navodi da je u novembru 1992. godine, okrivljeni Boško Soldatović, u svojstvu pripadnika JNA, ubio devet civila u Bogdanovcima, Hrvatska.
Procesne napomene	Organi Bosne i BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog 2017. godine, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog 2017. godine, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u	Optužnica protiv okrivljenog Soldatovića u predmetu „Bogdanovci“ prvo bitno je podignuta od strane JTRZ-a 2014. godine. Pre nego što je konačno potvrđena 2018. godine, optužnica je izmenjena nakon dopune istrage.

Naziv predmeta	“Bosanska Krupa II”	“Bosanski Novi”	“Bosanski Petrovac Gaj”
Broj predmeta	KŽ1 Po2 5/21	K Po2 10/21	KŽ1 Po2 5/20
Broj optuženih lica	2 (Joja Plavanjac, Zdravko Narančić)	2 (Milenko Karlica, Željko Novaković)	1 (Milan Dragišić)
Broj žrtava	11	27	6
Rang optuženih	Niži vojni rang	Bez čina	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	26/12/2017	30/12/2021	10/10/2014
Faza postupka	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	3 godine i 9 meseci	1 godina i 3 meseci	5 godine i 8 meseci
Broj ispitanih svedoka	25 i 2 veštaka	6	25 i 4 veštaka
Datum i ishod prvostepene presude	15. novembar 2019. godine Joja Plavanjac: 15 godina Zdravko Narančić: 7 godina	/	24. april 2019. godine Osuđujuća presuda: 4 godine
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	22. septembar 2020. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	/	25. novembar 2019. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	14. juni 2021. godine Joja Plavanjac: 15 godina Zdravko Narančić: 7 godina	/	1. jul 2020. godine Osuđujuća presuda: 4 godine

Naziv predmeta	“Bosanska Krupa II”	“Bosanski Novi”	“Bosanski Petrovac Gaj”
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	17. mart 2022. godine Joja Plavanjac: 14 godina Zdravko Narančić: 5 godina	/	1. februar 2021. godine Preinačena kazna: 5 godina
Činjenični opis	U optužnici se navodi da je u avgustu 1992. godine u Bosanskoj Krupi (BiH), okrivljeni Zdravko Narančić, bivši pripadnik VRS i čuvar u lokalnoj školi gde su bili zatočeni civili bošnjačke nacionalnosti, pomogao optuženom Joji Plavanjcu pustivši ga da uđe u prostorije škole i liši života 11 civila. Posmrtni ostaci žrtava ekshumirani su iz masovne grobnice u mestu Lušci Palanka (opština Sanski Most, BiH) 2006. godine.	Optužnica navodi da je okrivljeni Milenko Karlica naredio i izvršio ubistva civila bošnjačke nacionalnosti i njihovo raseljavanje. Naime, prema optužnici, okrivljeni Željko Novaković, po zapovesti okrivljenog Milenka Karlice, učestvovao je u ubistvu 27 bošnjačkih civila i raseljavanju bošnjačkog civilnog stanovništva iz sela na području opštine Bosanski Novi/Novi Grad (BiH) u junu 1992. godine.	Optužnica navodi da je 20. septembra 1992. godine, u Bosanskom Petrovcu, BiH, okrivljeni, u svojstvu pripadnika VRS, ubio tri civila muslimanske veroispovesti i pokušao da ubije još trojicu.
Procesne napomene	Kako okrivljeni nisu bili dostupni organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu, nakon što je predmet ustupljen.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenih, ali je usled njihove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ. Sud BiH doneo je presude protiv deset drugih lica za isto krivično delo, osuđujući ih na kazne zatvora od 9 do 18 godina.	Kako okrivljeni nisu bili dostupni organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu nakon što je predmet ustupljen.

Naziv predmeta	“Bratunac”	“Bratunac II”	“Bratunac - Suha”
Broj predmeta	KŽ1 Po2 4/20	K Po2 6/20	K Po2 8/18
Broj optuženih lica	1 (Dalibor Maksimović)	1 (Novak Stjepanović)	1 (Jovan Novaković)
Broj žrtava	6	15	300
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	14/04/2016	18/09/2020; 23/11/2022	22/10/2018
Faza postupka	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	4 godine i 3 meseca	2 godine i 11 meseci	3 godine i 10 meseci
Broj ispitanih svedoka	19 i 1 veštak	11	7 svedoka i 1 medicinski veštak
Datum i ishod prvostepene presude	23. septembar 2019. godine Osuđujuća presuda: 15 godina	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	17. septembar 2020. godine Presuda potvrđena	/	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Bratunac”	“Bratunac II”	“Bratunac - Suha”
Činjenični opis	Prema navodima optužnice, okrivljeni je, kao pripadnik VRS, 9. maja 1992. godine, ubio četvoricu civila i i silovao jednu ženu bošnjačke nacionalnosti na području Bratunca (BiH). Okrivljeni je, zajedno sa drugim nepoznatim vojnicima VRS, navodno zarobio grupu bošnjačkih civila, odakle su izdvojili trojicu muškaraca, pucali u njih i ubili ih. Pošto je jedan od muškaraca još davao znake života, okrivljeni mu je lično prišao i nožem ga preklao. Maksimović je takođe optužen da je pucao iz automobila, pri čemu je ubio jednog civila bošnjačke nacionalnosti. Prema optužnici, istog dana, okrivljeni je takođe zarobio jednu ženu bošnjačke nacionalnosti i više puta je silovao.	Prva optužnica navodi da je u junu 1992. godine, okrivljeni Novak Stjepanović, kao pripadnik VRS, silovao jednu ženu bošnjačke nacionalnosti u Bratuncu, BiH. Druga optužnica navodi da je okrivljeni Novak Stjepanović učestvovao u mučenju, nečovečnom postupanju i pljački i pomagao u izvršenju ubistava bošnjačkih civila u selu Borkovac, opština Bratunac (BiH), u maju 1992. godine. Okrivljeni je, kao deo grupe sa još četvoricom pripadnika VRS i još jednom osobom, učestvovao u pronalaženju i zarobljavanju grupe od 14 bošnjačkih civila. Tom prilikom je jedan civil ubijen. Okrivljeni je udarao šakama i nogama druge civile po svim delovima tela, oduzimajući im novac i dragocenosti, uz vređanje na etničkoj i verskoj osnovi. Nakon zlostavljanja, grupa je odvedena do obližnjeg potoka, gde su poredani i okrenuti licem prema potoku i gde je na njih pucano iz vatrenog oružja, pri čemu je ubijeno sedam civila.	Prema optužnici, okrivljeni Novaković je u junu 1992. godine, kao bivši komandir voda Moštanice Teritorijalne odbrane Bratunac (BiH), učestvovao u prisilnom raseljavanju oko 300 civila bošnjačke nacionalnosti iz sela Suha (opština Bratunac).

Naziv predmeta	“Bratunac”	“Bratunac II”	“Bratunac - Suha”
Procesne napomene	Institucije BiH su pokrenule krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u.	U junu 2023. godine, Viši sud je, iz razloga proceduralne efikasnosti, doneo odluku da spoji postupke u predmetima „Novak Stjepanović“ i „Bratunac II“ – koji se vode protiv istog okrivljenog. Spojeni krivični postupak vodiće se pod nazivom „Bratunac II“. Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali su, zbog njegove nedostupnosti, predmet ustupile JTRZ-u Republike Srbije. Sudovi u BiH su 2009. godine doneli pravosnažnu presudu protiv dvojice saizvršilaca za isti događaj, osudivši Mirka Todorovića na kaznu zatvora od 13 godina, a Miloša Radića na kaznu zatvora od 12 godina.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u.

Naziv predmeta	“Brčko”	“Brčko II”	“Brod”
Broj predmeta	KŽ1 Po2 7/19	KŽ1 Po2 4/21	K Po2 3/23
Broj optuženih lica	1 (Nikola Vida Lujić)	1 (Miloš Čajević)	1 (Danko Vladičić)
Broj žrtava	1	14	2
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži vojni rang	Bez čina
Datum podizanja optužnice	12/09/2018	22/10/2018	02/02/2021
Faza postupka	Pravosnažno okončan	Pravosnažno okončan	Ponovno suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	1 godina i 1 mesec	2 godine i 6 meseci	2 godine i 6 meseci
Broj ispitanih svedoka	12	11	13
Datum i ishod prvostepene presude	19. septembar 2019. godine Osuđujuća presuda: 8 godina	26. april 2021. godine 7 godina i 6 meseci	16. novembar 2022. godine Osuđujuća presuda: 9 godina
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	31. januar 2020 Presuda potvrđena	4. novembar 2021 Preinačena kazna: 5 godina	2. juni 2023. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Brčko”	“Brčko II”	“Brod”
Činjenični opis	Optužnica navodi da je okrivljeni Vida Lujić, kao pripadnik tzv. jedinice „Crvene beretke“, koja je bila deo srpskih oružanih snaga, u junu 1992. godine, u Brčkom (BiH), silovao jednu ženu bošnjačke nacionalnosti.	Optužnica navodi da je okrivljeni, u maju 1992. godine, u Brčkom (BiH), kao pripadnik rezervnog sastava policije u sastavu VRS, primenjivao mere zastrašivanja i terora prema 11 bošnjačkih civila. On je takođe optužen za nečovečno postupanje prema dvojici civila bošnjačke nacionalnosti u logoru „Luka“ kao i za silovanje jedne žene bošnjačke nacionalnosti.	Prema optužnici u predmetu „Brod“, u avgustu 1992. godine, okrivljeni Danko Vladičić je ubio dva civila bošnjačke nacionalnosti u mestu Brod, opština Foča (BiH).
Procesne napomene	Kako je okrivljeni bio nedostupan organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu nakon što je predmet ustupljen.	Kako okrivljeni nije bio dostupan organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu nakon što je predmet ustupljen.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen JTRZ-u Republike Srbije.

Naziv predmeta	“Ćuška”	“Đakovica II”
Broj predmeta	K Po2 4/15	KŽ1 Po2 1/23
Broj optuženih lica	18 (Radoslav Brnović, Boban Bogićević, Dejan Bulatović, Zvonimir Cvetković, Slaviša Kastratović, Veljko Korićanin, Vidoje Korićanin, Toplica Miladinović, Siniša Mišić, Ranko Momić, Milojko Nikolić, Zoran Obradović, Srećko Popović, Abdulah Sokić, Milan Ivanović, Vladan Krstović, Lazar Pavlović, Predrag Vuković)	1 (Dula Petrit)
Broj žrtava	138	1
Rang optuženih	Srednji vojni rang (Miladinović); Niži vojni rang (svi ostali)	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	10/09/2010; 01/04/2011; 27/04/2011; 31/05/2011; 07/11/2011; 26/09/2012; 07/04/2014; 03/07/2019.	28/06/2022
Faza postupka	Ponovno suđenje u toku	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	13 godina	7 meseci
Broj ispitanih svedoka	Više od 120	4

Naziv predmeta	“Čuška”	“Đakovica II”
Datum i ishod prvostepene presude	11. februar 2014. godine Toplica Miladinović, Miloško Nikolić, Dejan Bulatović: 20 godina Ranko Momić: 15 godina Abdulah Sokić: 12 godina Srećko Popović: 10 godina Siniša Mišić: 5 godina Slaviša Kastratović, Boban Bogićević: 2 godine Veljko Korićanin, Radoslav Brnović: oslobađajuća presuda <i>Zvonimir Cvetković, Vidoje Korićanin, Zoran Obradović: optužnica povučena</i>	8. novembar 2022. godine Osuđujuća presuda: 2 godine
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	26. februar 2015. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	7. april 2023. godine Oslobađajuća presuda
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/

Naziv predmeta	“Ćuška”	“Đakovica II”
Činjenični opis	Jedinstvena i izmenjena optužnica JTRZ tereti bivše pripadnike 177. Vojno-teritorijalnog odreda Vojske Jugoslavije (poznatog kao jedinica „Šakali“) za niz masakra nad kosovskim Albancima u selima Ćuška, Zahač, Pavljan i Ljubić na Kosovu u aprilu i maju 1999. godine. Okrivljeni su učestvovali u ubistvima, počinili silovanja, uništavali i pljačkali kuće žrtava. Većina preživelih je potom napustila svoje domove i pobjegla u Albaniju. Bivši vođa „Šakala“, Nebojša Minić, poznat i kao „Mrtvi“, preminuo je u Argentini 2005. godine.	Optužnica navodi da je okrivljeni Dula Petrit, bivši pripadnik Oslobođilačke vojske Kosova (OVK), zajedno sa drugim pripadnicima OVK, nečovečno postupao i nanosio teške telesne povrede prema jednom licu nealbanske nacionalnosti u Đakovici (Kosovo) u junu 1999. godine.
Procesne napomene	U junu 2015. godine, iz razloga proceduralne efikasnosti, Viši sud je odlučio da spoji postupke u predmetu „Ćuška“ i predmetu „Ljubić“, koji obuhvata trojicu optuženih (Milan Ivanović, Vladan Krstović, Lazar Pavlović), s obzirom na to da su zasnovani na sličnim činjenicama. U novembru 2019. godine, Viši sud je takođe doneo rešenje kojim se spajaju postupci u predmetima „Ćuška“ i „Predrag Vuković“, s obzirom na to da su zasnovani na sličnim činjenicama. U aprilu 2016. godine, veće je donelo odluku da odbaci optužnicu protiv Dejana Bulatovića, jer je medicinski veštak utvrdio da okrivljeni nije sposoban da prati suđenje iz zdravstvenih razloga. Pored toga, trojica okrivljenih (Radoslav Brnović, Miloško Nikolić, Srećko Popović) su preminuli tokom postupka, te je sud prema njima obustavio krivični postupak. Krivični postupak u odnosu na okrivljenog Ranka Momića je razdvojen, s obzirom da je u bekstvu.	U junu 2022. godine, okrivljeni je uhapšen na administrativnom prelazu Merdare.

Naziv predmeta	“Drago Samardžija”	“Edin Vranj”	“Goražde”
Broj predmeta	K Po2 10/20	KTO 5/21	K Po2 12/22
Broj optuženih lica	1 (Drago Samardžija)	1 (Edin Vranj)	1 (Lazar Mutlak)
Broj žrtava	300	2	1
Rang optuženih	Viši vojni rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	23/12/2020	18/10/2021	21/12/2022
Faza postupka	Krivični postupak obustavljen	Ustupljen BiH	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	/	/	9 meseci
Broj ispitanih svedoka	/	/	1
Datum i ishod prvostepene presude	Okrivljeni je preminuo pre početka postupka	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/
Datum i ishod pre-sude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Drago Samardžija”	“Edin Vranj”	“Goražde”
Činjenični opis	Optužnica u predmetu „Drago Samardžija“ odnosi se na napade izvršene nad civilnim stanovništvom iz opštine Ključ (BiH) u periodu između juna i jula 1992. godine. Naime, okrivljeni Drago Samardžija, bivši komandant 17. lake pešadijske brigade Ključ VRS i član Ratnog predsjedništva opštine Ključ, optužen je za naređivanje napada u kojima je više od 300 bošnjačkih civila ubijeno, izloženo nečovječnom postupanju, prisilno raseljeno, mučeno i protivzakonito zatvarano.	U optužnici se navodi da je okrivljeni Vranj, kao pripadnik Armije BiH, nečovечно postupao, nanosio povrede telesnog integriteta, zastrašivao i vršio povrede ličnog dostojanstva prema dvojici pripadnika VRS.	Optužnica navodi da je u maju 1992. godine, okrivljeni Lazar Mutlak, kao pripadnik Štaba Teritorijalne odbrane Srpsko Goražde, silovao jednu ženu bošnjačke nacionalnosti u Goraždu, BiH.
Procesne napomene	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u.	Optužnica protiv okrivljenog Vranja prvobitno je podignuta od strane JTRZ-a 2021. godine. Pre nego što je konačno potvrđena 2023. godine, optužnica je izmijenjena nakon dopune istrage.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen JTRZ-u.

Naziv predmeta	“Jajce”	“Kalinovik”	“Ključ - Režovići”
Broj predmeta	K Po2 5/22	KŽ1 Po2 3/23	KŽ1 Po2 3/21
Broj optuženih lica	2 (Jovo Jandrić, Slobodan Pekez)	1 (Dalibor Krstović)	1 (Željko Budimir)
Broj žrtava	28	1	3
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	28/3/2022	26/9/2019	01/02/2018
Faza postupka	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	1 godina i 2 meseci	3 godine i 11 meseci	3 godine i 6 meseci
Broj ispitanih svedoka	8	20	10
Datum i ishod prvostepene presude	/	13. maj 2021. godine Osuđujuća presuda: 9 godina	24. septembar 2019. godine Osuđujuća presuda: 2 godine
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	17. decembar 2021. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	3. mart 2020. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	7. februar 2023. godine Osuđujuća presuda: 9 godina	23. februar 2021. godine Osuđujuća presuda: 2 godine
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	15. decembar 2023. godine Preinačena kazna: 5 godina	7. oktobar 2021. godine Presuda potvrđena

Naziv predmeta	“Jajce”	“Kalinovik”	“Ključ - Rejzovići”
Činjenični opis	U optužnici se navodi da je u septembru 1992. godine, na području opštine Jajce (BiH), okrivljeni Jovo Jandrić, nakon sahrane poginulog vojnika VRS, organizovao grupu od deset pripadnika VRS i rezervnog sastava milicije, među kojima je bio i okrivljeni Slobodan Pekez. Grupa je, nakon zajedničkog dogovorenog plana, sakupila civilno bošnjačko stanovništvo iz dva sela na teritoriji opštine Jajce. Prema navodima optužnice, vojnici su vređali i fizički zlostavljali civile, udarajući ih rukama, nogama i oružjem, i pljačkali njihove dragocenosti, a zatim su ih odveli na ivicu provalije, gde su ubili 23 civila bošnjačke nacionalnosti. Četiri civila su preživela streljanje, pretrpevši fizičke povrede, dok je jedan ostao nepovređen.	Optužnica navodi da je u junu 1992. godine, okrivljeni Dalibor Krstović, kao pripadnik VRS, silovao ženu bošnjačke nacionalnosti u mestu Kalinovik, BiH.	U optužnici se navodi da je okrivljeni Željko Budimir u novembru 1992. godine, zajedno sa Predragom Bajićem i Mladenkom Vrtunićem, pripadnicima VRS, otišao u kuću civila bošnjačke nacionalnosti Ala Štrkonjića u mestu Rejzovići, opština Ključ, BiH, gde su ga fizički zlostavljali i primorali da im preda novac, što je Ale i učinio. U jednom trenutku, Ale je uspeo da pobjegne, a tada je jedan od saizvršilaca ubio njegovu suprugu Fatimu i njenu majku Fatu.

Naziv predmeta	“Jajce”	“Kalinovik”	“Ključ - Režovići”
Procesne napomene	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenih, ali je usled njihove nedostupnosti, slučaj ustupljen JTRZ-u Republike Srbije. Sudovi u BiH su, 2014. godine, pravnosnažno osudili Mirka Todorovića i Miloša Radića za isti zločin na zatvorske kazne u trajanju od 13 i 12 godina.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali je usled njegove nedostupnosti, predmet ustupljen srpskom JTRZ-u.	Sudovi u BiH, 2014. godine, osudili su pravnosnažno Bajića i Vrtunića za isti zločin na zatvorske kazne u trajanju od 13 i 9 godina. Kako okrivljeni Budimir nije bio dostupan organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje nakon što je predmet ustupljen.

Naziv predmeta	“Ključ – Velagići”	“Kožuhe”	“Lovas”
Broj predmeta	K Po2 2/23	Kž1 Po2 8/20	Kž1 Po2 2/20
Broj optuženih lica	5 (Ilija Krčmar, Željko Bajić, Svetislav Račić, Nikola N. Ćuk, Nikola D. Ćuk)	1 (Nebojša Stojanović)	14 (Dragan Bačić, Ljuban Devetak, Milan Devčić, Jovan Dimitrijević, Miodrag Dimitrijević, Radi-sav Josipović, Zoran Kosijer, Željko Krnja-jić, Aleksiar Niko-laidis, Darko Perić, Milan Radojčić, Petro-nije Stevanović, Saša Stojanović, Radovan Vlajković)
Broj žrtava	78	1	70
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži vojni rang	Srednji vojni rang (Dimitrijević), niži vojni/policijski rang (svi ostali)
Datum podizanja optužnice	18/04/2023	13/7/2018	28/11/2007
Faza postupka	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	2 meseca	2 godine i 1 mesec	12 godina i 7 meseci
Broj ispitanih svedoka	/	11 i 2 veštaka	195

Naziv predmeta	“Ključ – Velagići”	“Kožuhe”	“Lovas”
Datum i ishod prvostepene presude	/	15. oktobar 2020. godine Osuđujuća presuda: 8 godina	26. juni 2012 Ljuban Devetak: 20 godina Petronije Stevanović: 14 godina Milan Radojčić: 13 godina Milan Devčić, Željko Krnjajić, Miodrag Dimitrijević: 10 godina Zoran Kosijer: 9 godina Jovan Dimitrijević, Saša Stojanović: 8 godina Dragan Bačić, Aleksiar Nikolaidis: 6 godina Darko Perić, Radovan Vlajković: 5 godina Radisav Josipović: 4 godine
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	22. mart 2021. godine Presuda potvrđena	9. decembar 2013 Ukinuta presuda i ponovno suđenje

Naziv predmeta	“Ključ – Velagići”	“Kožuhe”	“Lovas”
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	20. juni 2019 Milan Devčić: 8 godina Saša Stojanović: 7 godina Željko Krnjajić, Zoran Kosijer, Jovan Dimitrijević: 6 godine Darko Perić, Radovan Vlajković: 5 godine Radisav Josipović: 4 godine <i>Miodrag Dimitrijević: Optužnica odbačena</i> <i>Ljuban Devetak, Aleksar Nikolaidis, Petro-nije Stevanović, Dragan Bačić, Milan Radojčić preminuli pre okončanja postupka</i>
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	20. novembar 2020 Saša Stojanović: 6 godine Darko Perić, Radovan Vlajković: 4 godine Radisav Josipović, Zoran Kosijer, Jovan Dimitrijević: 3 godine Milan Devčić, Željko Krnjajić: Oslobađajuća presuda

Naziv predmeta	“Ključ – Velagići”	“Kožuhe”	“Lovas”
Činjenični opis	Optužnica navodi da su u junu 1992. godine, osmorica bivših pripadnika VRS, kao saizvršioc, ubili 78 civila bošnjačke nacionalnosti u Velagićima, opština Ključ, BiH. Postupak protiv trojice saizvršilaca ovog krivičnog dela je u toku pred Sudom BiH.	Prema optužnici, u maju 1992. godine, okrivljeni, kao pripadnik dobrovoljačke jedinice pri srpskim oružanim formacijama, ubio je Ivana Sivrića, pripadnika Hrvatskog vijeća obrane (HVO), u selu Kožuhe, opština Doboj, BiH. Srpske oružane formacije zarobile su Sivrića i smestile ga u krugu fabrike, odakle ga je okrivljeni preuzeo i odveo do reke Bosne, gde ga je u ranije iskopanoj raci, hicima iz pištolja lišio života.	U optužnici se navodi da su, 10. oktobra 1991. godine, jedinice JNA pod komandom okrivljenog Željka Krnjajića, izvršile napad na selo Lovas (Hrvatska) i ubile 20 civila hrvatske nacionalnosti. Nakon toga, po naređenju čelnika privremene vlade Ljubana Devetka, Milana Radojčića i Milana Devčića, nekoliko okrivljenih u predmetu počinilo je niz zločina nad hrvatskim civilima (između ostalog, koristili su civile kao živi štit i primoravali ih da ulaze u minsko polje).
Procesne napomene	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv preostalih pet okrivljenih, ali su zbog njihove nedostupnosti predmet ustupili srpskom JTRZ-u.	Kako okrivljeni nije bio dostupan organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu nakon što je predmet ustupljen.	Postupak protiv petorice okrivljenih je obustavljen, jer su u međuvremenu preminuli. U aprilu 2019. godine, sud je odbacio optužnicu protiv Miodraga Dimitrijevića jer je medicinsko veštačenje utvrdilo da okrivljeni nije sposoban da prati postupak.

Naziv predmeta	“Lovas II”	“Miomir Jasikovac”	“Logor Omarska”
Broj predmeta	K Po2 9/22	Spk Po2 1/22	K Po2 10/22
Broj optuženih lica	1 (Dušan Lončar)	1 (Miomir Jasikovac)	1 (Milorad Kotur)
Broj žrtava	7	300	51
Rang optuženih	Visoki vojni rang	Srednji vojni rang	Niži policijski rang
Datum podizanja optužnice	12/09/2022	05/12/2022	14/11/2022
Faza postupka	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	11 meseci	/	10 meseci
Broj ispitanih svedoka	1	/	14
Datum i ishod prvostepene presude	/	13. januar 2023. godine Osuđujuća presuda: 5 godina	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Lovas II”	“Miomir Jasikovac”	“Logor Omarska”
Činjenični opis	Prema optužnici, 9. oktobra 1991. godine, okrivljeni Dušan Lončar, bivši komandant 2. proleterske gardijske motorizovane brigade Jugoslovenske narodne armije (JNA) u činu potpukovnika, sa isključivim pravom komandovanja svim jedinicama iz sastava brigade i pretpočinjnim jedinicama, naredio je da se izvrši napad na selo Lovas (Hrvatska) i njegovo stanovništvo, u kojem je ubijeno sedam civila.	Viši sud je prihvatio sporazum o priznanju krivice zaključen između JTRZ i okrivljenog Miomira Jasikovca, prema kojem je okrivljeni priznao krivicu za ratne zločine protiv civilnog stanovništva učestvovanjem u ubistvima 300 muškaraca bošnjačke nacionalnosti u opštini Zvornik, BiH, u julu 1995. godine. Okrivljeni, kao bivši komandir čete vojne policije Zvorničke brigade VRS, zajedno sa drugim pripadnicima čete vojne policije koji su mu bili podređeni, učestvovao je u zarobljavanju, transportu na mesta streljanja, kao i u ubistvima više od 300 ratnih zarobljenika Armije BiH i bošnjačkih civila.	Optužnica navodi da je u julu 1992. godine, okrivljeni Milorad Kotur, bivši pripadnik rezervnog sastava policije pri Stanici javne bezbednosti Bosanska Krupa, zajedno sa kolegama Dušanom Čulibrkom i Božom Došenom otišao u logor Omarska, opština Prijedor (BiH), i odveo 44 logoraša bošnjačke i hrvatske nacionalnosti zbog navodne razmene. Po naređenju okrivljenog, logoraši su iz minibusa izvedeni u Donjem Duboviku, opština Bosanska Krupa (BiH), vezani žicom i streljani. Optužnica takođe navodi da je u avgustu 1992. godine okrivljeni, zajedno sa Dušanom Čulibrkom, učestvovao u streljanju sedam bošnjačkih civila u selu Donji Dubovik. Ukupno 51 telo navedenih civila bačeno je u jamu i pronađeno 2000. godine.

Naziv predmeta	“Lovas II”	“Miomir Jasikovac”	“Logor Omarska”
Procesne napomene	Ovaj predmet se temelji na predmetu „Lovas“, koji je jedan od najkompleksnijih i najdugotrajnijih predmeta procesuiranih od strane Odeljenja za ratne zločine. Okrivljeni Dušan Lončar je dao iskaz u predmetu „Lovas“ kao svedok.	U novembru 2022. godine, Tužilaštvo BiH je podiglo optužnicu protiv okrivljenog za slične zločine. Međutim, okrivljeni se tereti za krivično delo genocida. Prema optužnici BiH, okrivljeni je, zajedno sa pripadnicima Vojne policije koji su mu bili podređeni, učestvovao u zarobljavanju, transportu na mesta streljanja, kao i u ubistvima više od 2300 bošnjačkih muškaraca i dečaka iz područja Srebrenice u julu 1995. godine. Optužnicu je potvrdio Sud BiH u decembru 2022. godine.	Sudovi BiH doneli su pravosnažnu presudu protiv Dušana Čulićbrka u januaru 2023. godine za isti zločin, osudivši ga na 20 godina zatvora. Božo Došen je u međuvremenu preminuo. Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali su zbog njegove nedostupnosti predmet ustupili JTRZ-u Republike Srbije.

Naziv predmeta	“Petrovačka cesta”	“Logor Rasadnik”	“Rogatica”
Broj predmeta	K Po2 3/22	KŽ1 Po2 2/22	K Po2 8/20
Broj optuženih lica	4 (Vladimir Mikac, Zdenko Radulj, Željko Jelenić, Daniel Borović)	1 (Osman Osmanović)	1 (Rajko Kušić)
Broj žrtava	37	4	Više od 250
Rang optuženih	Visoki vojni rang	Niži vojni rang	Visoki vojni rang
Datum podizanja optužnice	18/02/2022	21/02/2020	09/10/2020
Faza postupka	Očekuje se početak suđenja	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	/	2 godine i 7 meseci	2 godine i 10 meseci
Broj ispitanih svedoka	/	20 i 1 veštak	11
Datum i ishod prvostepene presude	/	18. mart 2022. godine Osuđujuća presuda: 5 godina	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	26. januar 2023. godine Preinačena kazna: 3 godine i 6 meseci	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Petrovačka cesta”	“Logor Rasadnik”	“Rogatica”
Činjenični opis	U februaru 2022. godine, Tužilaštvo za ratne zločine podiglo je optužnicu protiv četvorice visokorangiranih oficira Hrvatskog ratnog vazduhoplovstva, Vladimira Mikca, Zdenka Radulja, Željka Jelenića i Danijela Borovića, za ratne zločine protiv civilnog stanovništva navodno počinjene tokom operacije „Oluja“ u avgustu 1995. godine. Tužilaštvo ih tereti da su naredili raketni napad na konvoj srpskih izbeglica na Petrovačkoj cesti, kod Bosanskog Petrovca, BiH. Prema navodima Tužilaštva, rakete ispaljene iz borbених aviona ubile su 13 civila, uključujući šestoro dece, i ranile 24 osobe.	U optužnici se navodi da je okrivljeni Osmatnović, u periodu od maja do juna 1992. godine, kao pripadnik Armije BiH, zajedno sa nekoliko članova svoje jedinice, naneo telesne povrede, mučio, zlostavljao i zastrašivao četiri civila i zarobljene pripadnike VRS u logoru Rasadnik, u Gornjem Rahiću, Brčko (BiH).	Optužnica u predmetu „Rogatica“ odnosi se na napade izvršene nad civilnim stanovništvom opštine Rogatica, BiH, između maja 1992. i jula 1995. godine. Naime, okrivljeni Rajko Kušić, kao bivši komandant jedinice Teritorijalne odbrane Opštine Rogatica, a kasnije komandant Rogatičke brigade i Prve podrinjske lake pešadijske brigade VRS, optužen je da je naredio i učestvovao u napadima koji su za posledicu imali ubistva više od 250 lica, reseljavanja i preseeljavanja stanovništva, mučenja, nečovečna postupanja, protivzakonita zatvaranja i silovanja. Okrivljeni je optužen i da je učestvovao u napadima na Žepu (BiH) i rušenju džamija.

Naziv predmeta	“Petrovačka cesta”	“Logor Rasadnik”	“Rogatica”
Procesne napomene	Pošto su svi okrivljeni bili nedostupni srpskim organima, JTRZ je podnelo zahtev Višem sudu za pokretanje suđenja u odsustvu. U novembru 2022. godine, u ovom predmetu je održano i zaključeno pripremno ročište. Glavni pretres u ovom predmetu trebalo je da počne u decembru 2022. godine, ali je odložen jer Viši sud nije odlučio o predlogu Tužilaštva za pokretanje suđenja u odsustvu. Do kraja izveštajnog perioda, Viši sud nije doneo odluku po ovom predlogu.	Okrivljeni je uhapšen u novembru 2019. godine na granici između Srbije i BiH. Osmatnović, kao državljanin BiH, zatražio je da bude izručen. Međutim, Apelacioni sud u Beogradu je u januaru 2020. godine odbio zahtev za izručenje, te se Osmatnović od tada nalazi u pritvoru u Srbiji.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali su zbog nedostupnosti okrivljenog predmet ustupili JTRZ-u.

Naziv predmeta	“Rudice”	“Sanski Most – Lušci Palanka”	“Sanski Most II”
Broj predmeta	K Po2 3/20	KŽ1 Po2 1/22	K Po2 4/21
Broj optuženih lica	1 (Nezir Mehmetaj)	1 (Milorad Jovanović)	2 (Branko Basara, Nedeljko Aničić)
Broj žrtava	9	15	Više od 250
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži policijski rang	Visoki vojni rang (Basara); Srednji vojni rang (Aničić)
Datum podizanja optužnice	16/12/2020	3/4/2017	25/03/2021
Faza postupka	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	2 godine i 8 meseci	5 godina i 6 meseci	2 godine i 6 meseci
Broj ispitanih svedoka	7, 2 veštaka i 1 stručni savetnik	22	5 i 1 veštak
Datum i ishod prvostepene presude	/	2. februar 2021. godine Osuđujuća presuda: 9 godina	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	29. oktobar 2021. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	8. april 2022. godine Osuđujuća presuda: 9 godina	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	31. januar 2023. godine Preinačena kazna: 3 godine	/

Naziv predmeta	“Rudice”	“Sanski Most – Lušci Palanka”	“Sanski Most II”
Činjenični opis	U optužnici se navodi da je, u junu i julu 1999. godine, u selu Rudice (opština Klina, Kosovo), okrivljeni Nezir Mehmetaj, bivši pripadnik OVK, zajedno sa drugim pripadnicima OVK, ubio sedmoro ljudi. Okrivljeni je optužen i da je učestvovao u pljačkanju imovine i paljenju kuća, protjerivanju i fizičkom zlostavljanju više lica nealbanske nacionalnosti (romske, egipatske i srpske zajednice iz Rudica).	Prema optužnici, u periodu od juna do jula 1992. godine, kao pripadnik rezervnog sastava policije Ministarstva unutrašnjih poslova, Srpske republike BiH, Sanski Most, zajedno sa komandantom policijske jedinice i dugim članovima ove jedinice, optuženi je počinio dela nezakonitog hapšenja i pritvaranja, mučenja, nehumanog postupanja, nanošenja velikih patnji i narušavanja telesnog intergita protiv 15 civila nesrpske nacionalnosti, u Lušci Palanki (opština Sanski Most, BiH). Telesne povrede, kao i fizička i psihička tortura su doveli do fizičke i mentalne patnje žrtava, povrede njihovog telesnog integriteta i smrti jedne osobe (usled teškog batiranja).	Optužnica u ovom predmetu se odnosi na napad na civilno stanovništvo iz Sanskog Mosta, BiH, tokom proleća i leta 1992. godine. Naime, okrivljeni Branko Basara, bivši komandant Sanske brigade VRS i okrivljeni Nedeljko Aničić, bivši komandant štaba Teritorijalne odbrane opštine Sanski Most, obojica članovi Kriznog štaba opštine Sanski Most, snose krivičnu odgovornost za zločine, izvršene od strane jedinica koje su im bile podređene, odnosno ubistva više od 250 civila nesrpske nacionalnosti, kao i za napad na civilno stanovništvo u nekoliko naselja na području Sanskog Mosta. Okrivljeni su optuženi i za reseljavanja, protivzakonita zatvaranja i fizička povređivanja, počinjena prema civilima nesrpske nacionalnosti.

Naziv predmeta	“Rudice”	“Sanski Most – Lušci Palanka”	“Sanski Most II”
Procesne napomene	Optuženi je u januaru 2020. godine uhapšen na administrativnom prelazu Merdare. Još uvek se nalazi u pritvoru.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali su zbog nedostupnosti okrivljenog predmet ustupili JTRZ-u.	Organi BiH su 2014. godine pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenih, ali su 2020. godine, zbog njihove nedostupnosti, predmet ustupile JTRZ-u. U junu 2021. godine, sud je odbacio optužnicu protiv okrivljenog Nedeljka Aničića, jer su medicinski veštaci utvrdili da je trajno procesno nesposoban zbog svog zdravstvenog stanja.

Naziv predmeta	“Sarajevo - Hrasnica”	“Srebrenica”	“Srebrenica II”
Broj predmeta	KŽ1 Po2 3/22	K Po2 3/17	K Po2 9/21
Broj optuženih lica	1 (Husein Mujanović)	8 (Nedeljko Milidragović, Milivoje Batina, Aleksiar Dačević, Boro Miletić, Jovan Petrović, Dragomir Parović, Aleksa Golijanin, Vidosav Vasić)	1 (Milenko Živanović)
Broj žrtava	30	1313	Hiljade
Rang optuženih	Srednji vojni rang	Niži policijski rang	Visoki vojni rang
Datum podizanja optužnice	24/12/2018	21/1/2016	29/12/2021
Faza postupka	Pravosnažno okončan	Suđenje u toku	Suđenje u toku
Trajanje postupka od početka suđenja	3 godine i 9 meseci	6 godina i 9 meseci	1 godina i 3 meseca
Broj ispitanih svedoka	17	31	11
Datum i ishod prvostepene presude	6. juli 2020. godine Osuđujuća presuda: 10 godina	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	3. februar 2021. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	/	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	9. maj 2022. godine Osuđujuća presuda: 10 godina	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	22. decembar 2022. godine Preinačena kazna: 4 godine i 6 meseci	/	/

Naziv predmeta	“Sarajevo - Hrasnica”	“Srebrenica”	“Srebrenica II”
Činjenični opis	Optužnica navodi da je okrivljeni Husein Mujanović, kao upravnik logora u Hrasnici (Sarajevo, BiH), u periodu između jula i oktobra 1992. godine, protivzakonito zatvarao, nečovečno postupao, izdavao naredbe i učestvovao u nanošenju povreda telesnog integriteta prema srpskim civilima.	Prema optužnici, osam bivših pripadnika specijalnih policijskih snaga Republike Srpske učestvovalo je 16. jula 1995. godine u ubistvima više od 1000 muškaraca bošnjačke nacionalnosti u jednom hangaru u okolini Srebrenice, BiH.	Prema navodima optužnice, okrivljeni Milenko Živanović, kao bivši komandant Drinskog korpusa koji se nalazio u sastavu VRS, naredio je prisilno preseljenje civila bošnjačke nacionalnosti sa pojedinih prostora koji pripadaju zoni odgovornosti Drinskog korpusa, te je svojim naredbama i radnjama učestvovao u prisilnom preseljavanju više hiljada bošnjačkih civila iz zaštićene zone Ujedinjenih nacija (UN) u Srebrenici 1995. godine.
Procesne napomene	U julu 2018. godine, pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije uhapsili su Mujanovića na granici između Srbije i BiH.	Predmet „Srebrenica“ je rezultat istrage sprovedene od strane JTRZ Srbije i predstavlja saradnju između JTRZ Srbije i Državnog tužilaštva BiH. U februaru 2021. godine, sudsko veće je odbacilo optužnicu protiv Dragomira Parovića, jer je procesno nesposoban zbog svog zdravstvenog stanja.	U decembru 2021. godine, optužnica protiv okrivljenog je podignuta gotovo istovremeno u BiH i Srbiji za slične zločine počinjene u Srebrenici 1995. godine. Međutim, Tužilaštvo BiH je kvalifikovalo radnje okrivljenog kao zločin protiv čovečnosti.

Naziv predmeta	“Štrpci”	“Teslić”
Broj predmeta	K Po2 5/23	KŽ1 Po2 4/23
Broj optuženih lica	5 (Gojko Lukić, Ljubiša Vasiljević, Duško Vasiljević, Jovan Lipovac, Dragana Đekić)	1 (Nebojša Mirović)
Broj žrtava	20	39
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži policijski rang
Datum podizanja optužnice	10/05/2018 (<i>vidi Procesne napomene</i>)	30/12/2019
Faza postupka	Ponovljeni postupak	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	4 godine i 9 meseci	3 godine i 2 meseci
Broj ispitanih svedoka	36 svedoka i 7 veštaka	12
Datum i ishod prvostepene presude	7. februar 2023. godine Gojko Lukić, Duško Vasiljević, Jovan Lipovac: 10 godine Dragana Đekić: 5 godine <i>Ljubiša Vasiljević je preminuo pre okončanja postupka</i>	6. mart 2023. godine Oslobođajuća presuda
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	30. oktobar 2023. godine Ukinuta presuda i ponovno suđenje	10. novembar 2023. godine Presuda potvrđena
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/

Naziv predmeta	“Štrpci”	“Teslić”
Činjenični opis	Optužnica navodi da je 1993. godine, na železničkoj stanici u mestu Štrpci (BiH), četvero bivših pripadnika jedinice „Osvetnici“ koja je bila u faktičkom sastavu VRS i jedan pripadnik VRS, izvršilo otmicu 20 putnika nesrpske nacionalnosti iz voza koji je saobraćao na relaciji Beograd-Bar, nakon čega su okrivljeni nečovečno postupali prema putnicima, te ih potom lišili života.	Prema optužnici, tokom leta 1992. godine, okrivljeni Nebojša Mirović, bivši pripadnik policijske stanice Teslić (BiH), učestvovao je u nanošenju snažnog telesnog i duševnog bola i patnje i nanosio povrede telesnog integriteta protiv 39 civila bošnjačke nacionalnosti. Povreda telesnog integriteta dovela je i do smrti jednog lica (kao rezultat teškog batinjanja).

Naziv predmeta	“Štrpci”	“Teslić”
Procesne napomene	U oktobru 2018. godine, optužnica u predmetu „Štrpci“ je konačno potvrđena, više od tri i po godine nakon što je podignuta. Optužnica, koju je JTRZ prvobitno podiglo u martu 2015. godine, a zatim izmenilo i ponovo podnelo, odbačena je u oktobru 2017. godine. Apelacioni sud je utvrdio da optužnica nije podneta od strane ovlašćenog tužioca, jer je ponovo podignuta u vreme kada nije bio izabran glavni tužilac niti postavljen vršilac funkcije tužioca. Pre nego što je konačno potvrđena, optužnica u ovom predmetu je iz formalnih razloga ispravljena šest puta, a istraga je dopunjavana tri puta. Pred Sudom BiH postupak se vodio protiv još 10 lica za isto krivično delo. U koordinisanoj akciji pravosudnih i policijskih organa Srbije i BiH, svih 15 osumnjičenih lišeno je slobode 5. decembra 2014. godine. Međutim, svih pet okrivljenih kojima se sudi u Srbiji pušteni su iz pritvora tokom istrage. U avgustu 2023. godine, Sud BiH doneo je pravosnažnu presudu kojom je sedam okrivljenih osuđeno na po 13 godina zatvora, dok je jedan okrivljeni oslobođen. U oktobru 2023. godine, u odvojenom postupku protiv jednog okrivljenog, Sud BiH izrekao je pravosnažnu presudu kojom je osuđen na 15 godina zatvora. Postupak protiv jednog okrivljenog je obustavljen jer je u međuvremenu preminuo. Jedan okrivljeni je postigao sporazum o priznanju krivice sa tužilaštvom BiH i osuđen je na pet godina zatvora. Viši sud u Bijelom Polju (Crna Gora) osudio je jednog okrivljenog na 15 godina zatvora 2004. godine za isto krivično delo. Milan Lukić, vođa jedinice „Osvetnici“, osuđen je na doživotni zatvor pred Haškim tribunalom 2012. godine za ratne zločine u bosanskom gradu Višegradu, ali ne i za ubistva u Štrpcima.	S obzirom na to da okrivljeni nije bio dostupan organima BiH, krivično gonjenje u ovom predmetu preuzelo je JTRZ Republike Srbije, pošto je predmet ustupljen iz BiH.

Naziv predmeta	“Višegrad”	“Vlasenica”	“Vukovar”
Broj predmeta	K Po2 4/22	K Po2 5/20	K Po2 1/23
Broj optuženih lica	1 (Sladjan Tasić)	1 (Višnja Aćimović)	1 (Jovan Radan)
Broj žrtava	5	37	1
Rang optuženih	Niži policijski rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	29/03/2022	17/09/2020	15/12/2023
Faza postupka	Suđenje u toku	Suđenje u toku	Očekuje se početak suđenja
Trajanje postupka od početka suđenja	1 godina i 1 mesec	3 godine	/
Broj ispitanih svedoka	9	8	/
Datum i ishod prvostepene presude	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/
Datum i ishod pre-sude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Višegrad”	“Vlasenica”	“Vukovar”
Činjenični opis	U optužnici se navodi da je okrivljeni Slađan Tasić, bivši pripadnik policije Republike Srpske u Višegradu (BiH), zajedno sa nekoliko pripadnika VRS-a i policije, učestvovao u nezakonitom lišavanju slobode pet civila bošnjačke nacionalnosti, na području opštine Višegrad (BiH), u junu 1992. godine. Prema navodima iz optužnice, grupa je lišila slobode pet bošnjačkih civila i, pod prisilom i pretnjom, odvezla ih u pravcu Užica (Srbija). Petorici Bošnjaka se gubi svaki trag i danas se vode kao nestale osobe.	Prema navodima optužnice, okrivljena Višnja Aćimović je kao saizvršilac u junu 1992. godine učestvovala u ubistvu 37 civila bošnjačke nacionalnosti u Vlasenici, BiH.	U optužnici se navodi da je okrivljeni Jovan Radan, kao pripadnik Teritorijalne odbrane, tokom oktobra i novembra 1991. godine, tri puta izvršio silovanje nad jednom ženom u Vukovaru, Hrvatska.
Procesne napomene	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali su zbog njegove nedostupnosti predmet ustupili JTRZ-u Srbije. Sudovi u BiH su 2018. i 2019. godine doneli pravosnažne presude protiv trojice bivših pripadnika VRS i policije za isto krivično delo, osudivši dva okrivljena na 14, odnosno 5 godina zatvora, dok je prema jednom licu doneta oslobađajuća presuda.	Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljene, ali su, zbog njene nedostupnosti, predmet ustupili JTRZ-u Republike Srbije.	/

Naziv predmeta	“Zagreb”	“Željko Maričić”	“Zvornik - Karakaj”
Broj predmeta	K Po2 6/21	Kž1 Po2 6/20	K Po2 1/19
Broj optuženih lica	1 (Branko Tunić)	1 (Željko Maričić)	1 (Dalibor Maksimović)
Broj žrtava	14	6	4
Rang optuženih	Niži vojni rang	Niži vojni rang	Niži vojni rang
Datum podizanja optužnice	07/06/2021	27/11/2018	10/05/2019
Faza postupka	Suđenje u toku	Pravosnažno okončan	Pravosnažno okončan
Trajanje postupka od početka suđenja	1 godina i 2 meseci	1 godina i 11 meseci	4 godine i 1 mesec
Broj ispitanih svedoka	16 i 2 veštaka	8 i 1 veštak	16 i 1 veštak
Datum i ishod prvostepene presude	/	7. juli 2020. godine Osuđujuća presuda: 2 godine	6. oktobar 2023. godine Osuđujuća presuda: 15 godina
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	5. februar 2021. godine Presuda potvrđena	/
Datum i ishod presude u ponovljenom postupku	/	/	/
Datum i ishod odluke Apelacionog suda	/	/	/

Naziv predmeta	“Zagreb”	“Željko Maričić”	“Zvornik - Karakaj”
Činjenični opis	Prema optužnici, okrivljeni Branko Tunić, bivši pripadnik hrvatskog Zbora Narodne Garde, tokom septembra i oktobra 1991. godine ubio je jednog zarobljenika i i vršio mučenje i telesno povredivao 13 zarobljenika – vojnika na redovnom odsluženju vojnog roka u JNA, u Zagrebu, Hrvatska.	Optužnica navodi da je okrivljeni u maju 1992. godine, kao pripadnik VRS, nečovečno postupao prema šestorici civila bošnjačke nacionalnosti, nanošeći im velike patnje i povrede telesnog integriteta i zdravlja. Civili su lišeni slobode i sprovedeni u prostorije lokalne škole u Ključu (BiH), gde su bili podvrgnuti celodnevnom teškom zlostavljanju. Takođe, okrivljeni je, prema optužnim navodima, jednog civila nožem ubo u predeo leđa usled čega je oštećeni trpeo snažne telesne i duševne patnje.	Optužnica navodi da je okrivljeni, u aprilu 1992. godine, u mestu Karakaj blizu Zvornika (BiH) kao pripadnik VRS, ubio četoricu privorenika, civila bošnjačke nacionalnosti hicima iz vatrenog oružja. Tela ubijenih bošnjačkih civila ekshumirana su i identifikovana u masovnoj grobnici u Kazanbašči u julu 2003. godine.

Naziv predmeta	“Zagreb”	“Željko Maričić”	“Zvornik - Karakaj”
Procesne napomene	Pošto okrivljeni nije bio dostupan vlastima Republike Srbije, JTRZ Republike Srbije pokrenulo je suđenje u odsustvu.	Kako okrivljeni nije bio dostupan organima BiH, srpsko JTRZ preuzelo je krivično gonjenje u ovom predmetu po ustupanju iz BiH.	Okrivljeni je pravosnažno osuđen pred Višim sudom za ratne zločine protiv civila u predmetu "Bratunac". Naime, u septembru 2019. godine, Viši sud je proglasio okrivljenog Maksimovića krivim za ubistvo četiri civila bošnjačke nacionalnosti i silovanje jedne Bošnjakinje, te ga osudio na 15 godina zatvora. Organi BiH su pokrenuli krivični postupak protiv okrivljenog, ali kako je bio nedostupan, predmet su ustupili srpskom JTRZ-u.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.322.5:343.11(497.11)"2020/2023"

POSTUPCI za ratne zločine u Srbiji : (2020-2023) : analiza praćenja
suđenja Misije OEBS-a u Srbiji. - Beograd : Misija OEBS u Srbiji, 2025
(Beograd : Jovšić printing centar). - 143 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6383-124-7

а) Ратни злочини -- Судски процеси -- Србија -- 2020-2023

COBISS.SR-ID 169304841